

Per a concloure, només indicar que la problemàtica oberta que planteja treballar sobre un model com l'apuntat només admet un tractament interdisciplinari. No essent gaire o gens factible (o almenys generalitzable) de moment un tractament així, l'estudiós de la nostra realitat històrico-educativa s'hauria almenys d'esforçar de tenir en compte les articulacions complexes de la problemàtica educativa.

NOTES

1. Cf. La cultura popular a Catalunya, 1900-1950. II. Les comarques gironines. Primera part¹⁹⁷⁸, 482 pp. La segona part d'aquest treball, fet amb un ajut de treball de la Fundació Jaume Bofill, serà entregada pròximament i comprèn, entre altres punts, un aprofundiment metodològic dels punts esboçats en aquesta comunicació, un primer capítol sobre les bases quantitatives del fet cultural a les comarques gironines, l'educació social i les seves manifestacions, etc. Un segon capítol sobre els diversos nivells d'ensenyament a Girona comarques, sense oblidar una referència al Seminari gironí; un tercer capítol sobre la cultura popular i la transmissió educativa per comarques; un quart capítol sobre el Gironès: assaig d'aproximació micro-històrica a algunes institucions d'educació popular (Grup Excursionista de Girona, Cassino Llagosterenc, escola de l'Ajencu Social Democràtic de Girona, i de la Cooperativa La Regeneradoba, de Llagostera, etc). Una àmplia bibliografia i esment de fonts referides a la dinàmica associativa i ~~escola~~ cultural, així com al procés educacional, clouen aquesta segona entrega.

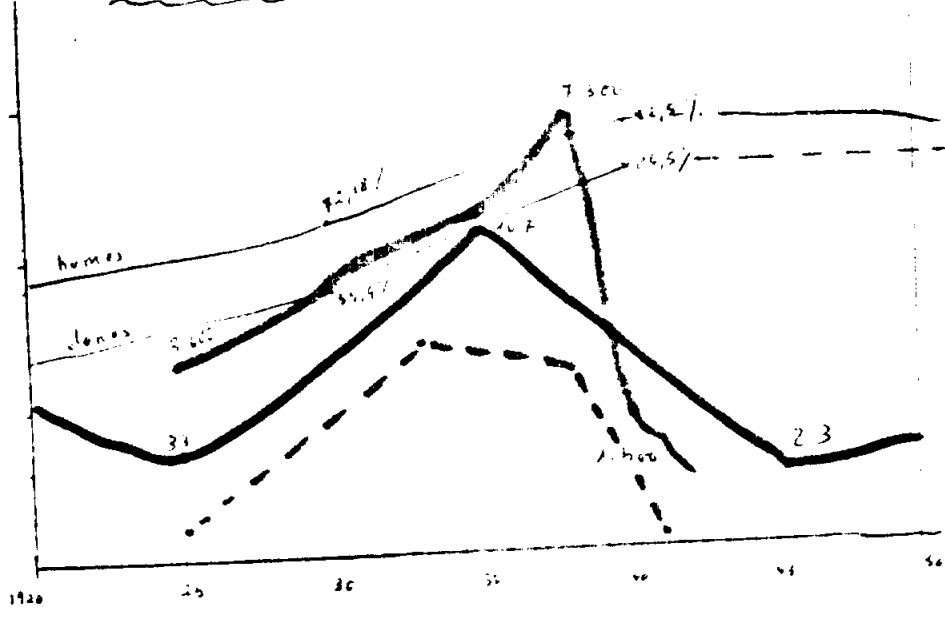
2. Segons el cens de població de 1950 referit a la "provincia" de Girona, el 83 de la població de les comarques és catalogada com a població "rural" (habitant a nuclis de menys de dos mil hab.) i "semi-rural" (fent-ho a nuclis de 2.000 a 10.000 hab.). La població "rural" representa més de la meitat del total de població. Tinguem en compte que l'analfabetisme és més que res fenomen rural, encara que no exclusivament (dades de 1950 a La cultura popular... II. Les com. gironines, p. 40). Una història de l'educació "comuna" al Principat no pot perdre de vista que, p. ex., l'any 1910 només quatre centres de la "provincia" de Girona (Girona, Figueres, St Feliu i Olot), quatre de la de Tarragona (Reus, Tarragona, Valls i Tortosa) i... un de la de Lleida, Lleida ciutat, tenien més de 10.000 hab.

2 bis. Només ens ha interessat la xarxa oficial d'institucions d'ensenyament. Acabada la guerra civil, la xarxa cultural oficial (i de cultura popular) s'imposa monstruosament com a conseqüència de l'estatutació dels "serveis" de cultura, jovent, beneficència, cooperació, etc. Segons els càlculs efectuats - i totalment provisionals - el número d'entitats de caire associatiu-cultural i educatiu presents i actuant a les comarques gironines estudiades a la

3. dècada dels quaranta és gairebé la meitat (723) de les comptabilitzades al decenni anterior republicà (1326): cf. p. 25, P. SOLA, La cultura popular a Catalunya II..., p. 25, quadre núm. 3: Evolució del nivell cultural-associatiu per comarques. 1900-1950.

4. A partir de dades locals sobre número de lectors de les biblioteques de la Generalitat-Diputació, molt acurades en alguns casos, veiem com aquesta retracció afecta igualment la intensitat de lectures i el número de lectors. En el cas d'Olot aquesta davallada és tan escandalosa que la directora de la biblioteca es veu obligada a explicar a la seva memòria a la Diputació, de 1942, que la darrera davallada és deguda al tancament per obres arran de l'aiguat de 1940. Sense que sigui la meua intenció comentar la significació d'aquestes corbes, ve't aquí, per al cas d'Olot, l'evolució d'alguns dels seus indicadors culturals, de la Dictadura primera a la segona:

OLOT. EVOLUCIÓ INDICADORS CULTURALS

- 1) Evolució anic.-cultural
- 2) Biblioteca freqüentat, Lectura novel·les, premsa, etc
- 3) Total població
- 4) Població alfabetzada (homes)
- 5) " " " (dones)

4 bis.

Per a aquesta qüestió, vegeu la contribució d'enguany de J. Monés i Pujol-Busquets a les IV Jornades: Algunes reflexions sobre l'analfabetisme a finals del segle XIX

5.

També cal escorcollar els arxius radiofònics per tal de veure els programes de més audiència, especialment de cara a la infància. Per dades més recents és imprescindible del tot, naturalment, aquest "convidat permanent" que és la televisió. De totes maneres, cal pensar que la població dispersa rural catalana durant molt de temps no va poder gaudir plenament de la ràdio per la manca d'electrificació de les zones rurals (el transistor encara no existia...). En aquestes condicions, i per a arribar per exemple a determinar les condicions de vida de la infància de muntanya, escolaritzada o no, cal recórrer a pècs d'interès històrico-

coses a primer cop d'ull tan bonics com

-antropològic com poden servir les estampes, els cromos de les xocolates, etc. En aquest sentit, un recull interessat de material relacionat amb la infància rural el trobareu al Museu diocesà folklòric de Ripoll. ^{St. Maria} ~~de Ripoll~~. ^{St. Pere de} És evident que la recollida de tota mena de material revelador de la condició infantil i juvenívola dels nostres països haurà de ser una de les comeses principals d'un museu d'història de l'educació dels nostres països com el que propugnem. En aquest sentit, i pel que fa a fora, sembla prou interessant ^{p. exemple,} la tasca del grup oest-berlinès de "Mitteilungen und Materialien der Arbeitsgruppe Pädagogisches Museum", 1980, núm. 10. Aquest grup ha organitzat l'exposició "Treball escolar de la infància obrera berlinesa des de 1840 a 1980", i al número 10 de l'esmentat butlletí presenta dues importants exposicions relacionades amb la història de l'educació i de la infància: la del museu pedagògic d'Hamburg-Altona "Von der Lust und Last Kind zu sein" (*Del plaer i del deure de ser nen*) i

l'exposició "Anno Kindermal" del Museu Històric de Frankfurt.

10. TICS I PAGES, J. La vida i la mort d'en Jordi Pradinas, presentada

per Ecos 68, Barcelona, 1977 (Col. Les millors obres de la literatura catalana. 1a ed. n.º de 1912)

- 6. Una de les poques persones clarividents (ja que aquí no podem parlar quasi de "polítiques de grup" clarividents) és el polític i professor (geògraf) Miquel Santaló, ^{una de les} ~~ànima~~ del projecte de formació professional del Gironès, 1936-1937. Pel que fa a l'Alt Empordà és molt interessat de resseguir l'Escola del Treball, ^{de Figueres} ~~procedent de la Fundació Clerc de la qual~~ que el curs 1936-1937 va comptar amb 593 matriculats i 402 qualificats. L'origen d'aquesta escola-la documentació de la qual es troba a les carpetes per ordenar del malmès i desordenat arxiu de la Diputació Provincial de Girona- és l'escola d'Arts i Oficis, fundació Clerc i Nicolau; cf. "Empordà Federal", Figueres, 3-IX-1937, pp. 1 i ss.

7. Es evident el joc caciquil que al segle passat i bona part del present jugaren aquestes Junes, per bé que aquesta "evidència", pressumpció o hipòtesi caldria ser verificada a través d'una mostra prou àmplia dels documents (llibres d'actes, etc) d'aquestes Junes locals (municipals) d'instrucció. Val a dir que un estudi de o sobre les Junes locals NOMÉS a partir de les Actes resultaria insuficient per moltes raons. Déu-n'hi do el nombre de llibres de Junes locals que es conserven a les comarques gironines ~~sebre~~, segons una prospecció-estudi efectuada amb l'ajut de la Diputació de Girona per dos alumnes del C.U.G. Pel que fa a la funcionalitat político-social de les Junes locals amb con-
 6 amb la llei Moyano /
 végeu CUESTIA ESCUDERO, P., Three unsuccessful attempts to substitute the law of 1857, p. 13-14, comunicació presentada al Congrés d'Història de l'Educació de Lovaina, 1972.

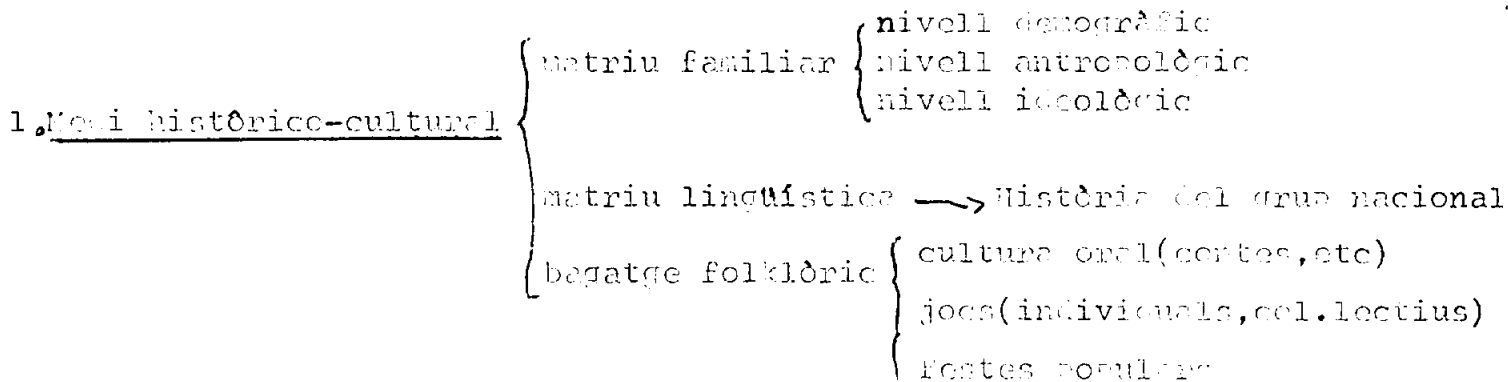
8. Cf. el Diccionario geográfico... de P. Madoz, citat a la nota 1 de l'estudi sobre el Fet educatiu i transmissió cultural i ideològica a les comarques gironines de P. Solà, que es publicarà pròximament formant part de la miscelània d'homenatge a Ll. Bablle i Prats ("Annals de l'Institut d'Estudis Gironins")

9. La "política" lingüística de les institucions d'influència social i cultural com la mateixa Església és molt més complexa del que podria semblar, i aquí no hi valen apologies fàcils en el sentit que "l'Església ha salvat la llengua catalana". Pel que fa a la castellanització cultural de la burgesia catalana, és imprescindible estudiar d'una vegada els Instituts de segon ensenyament. Significativament, les notes de promesa de l'Institut de Figueres... en plena guerra civil, i reproduïdes a un ~~diari~~ ^{periòdic} catalano com "Empordà Federal", es fan en castellà.

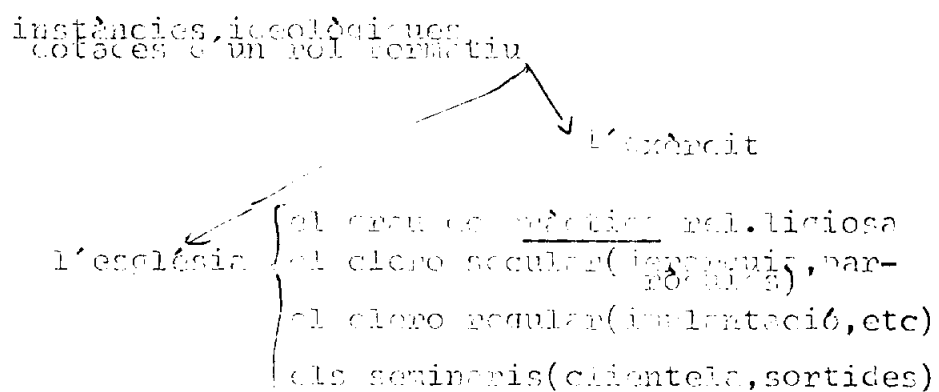
10. Aquests necessaris estudis que caldria començar a fer sobre la introducció, generalització i "rutinització" d'aspectes centrals o anecdòtics, globals o parcials de mètodes d'ensenyament, hauria de tenir en compte, almenys, les discussions que tenen lloc a nivell internacional sobre canvi i innovació en educació, i que a parer meu, encara no han aprofundit prou - almenys pel que en concierne l'aspecte de l'estudi històric de la plasmació i la generalització d'innovacions educatives a l'"educació comuna". Cf., p. ex., R. VANDENBERGHE, Recent trends in the research on innovations in education (a first outline), ponència a les II jornades d'Història de l'Educació (International Standing Conference for the History of Education, 24-27 setembre, Jablonna, Polònia).

11. Aquest punt de vista biogràfic per a l'estudi de l'educació comuna és, p. ex., emprat, mitjançant ^{la presentació de} fitxes personals d'hamburgesos nascuts a finals del XVIII, a l'exposició "Anno Kindermal", cB. "Mitteilungen...", 10, pp. 35 i ss. Les fitxes exposades d'aquests nens hamburgesos de fa dos segles es basen en preguntes com: - on i com van viure; - amb què jugaven; - què aprenien; - en què somniaven; - quines feines van fer posteriorment; - es van casar?, van tenir fills?. Una d'aquestes preguntes m'ha fet pensar en un curiós recull de lletres adreçades a llurs majestats els reis d'Orient per nens de Ripoll de fa trenta anys que el senyor Graells conserva acuradament a l'arxiu-museu folklòric de Ripoll més amunt esmentat...

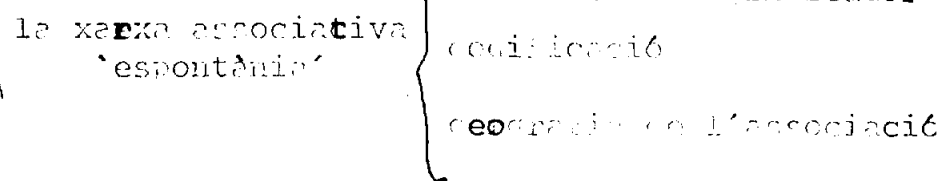
MODEL PER A UNA HISTORIA SOCIAL DE L'EDUCACIO COMUNA

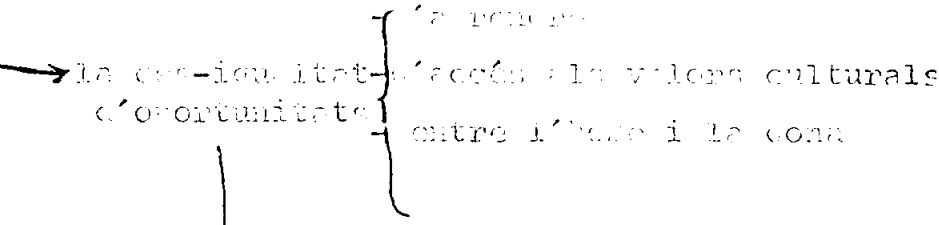
2. Dinàmica de la transmissió cultural

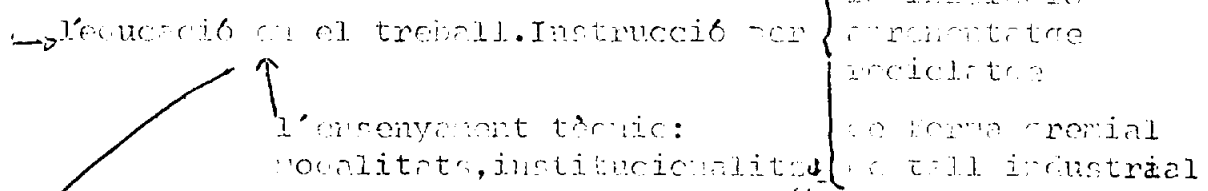
Nivell i classe de lectures:
-periòdiques
-no periòdiques

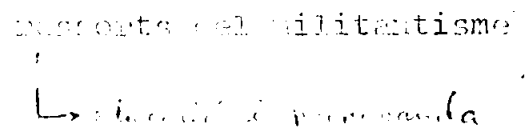
3. Una funció social i unes relacions de producció

→ l'assimilació com a nivell. labor

educació per l'acció col·lectiva:
la presa de consciència de classe i grup: associativisme, resistència i sindicats

els mitjans de difusió massiva:

- cinema
- radio
- (-televisió)---

4. Les polítiques educatives com a control social

les classes dirigents regulen l'economia de la desigualtat d'oportunitats

- la formació d'ensenyants
- la provisió d'escoles populars
- les Juntas Locals i els Ajuntaments
- el control de la realització dels plans de cultura popular
- política governamental
- Historia legal de l'educació
- la Inspecció d'ensenyament
- la burocràcia acadèmica

l'educació elemental (popular)

la via acadèmica cap al privilegi

- l'ensenyament secundari
- l'ensenyament superior
- l'ensenyament privat religiós

la resistència i/o la inoperància del control

- l'escola laica
- l'ensenyament informal
- l'escolarització marginal i marginal ca.

Prevençió de delinqüència i reinserció: l'obra de Beneficència i els Tribunals de Honors

l'educació escolar com a factor des-nacionalitzador

- imposició de la uniformitat centralista
- la diglòssia

la renacionalització i les seves vies

A.P.E.C. / J. G. Florio, etc.

5. El canvi educatiu i cultural

"innovació", transformació educatives. El canvi

- metodològic-didàctic
- de continguts i orientació
- de valors
- de material

(procedència i sentit del canvi. Extensió)

les resistències al canvi: procedència i sentit

factors del canvi

la matriu geogràfica:
el fet fronterer

transformacions econòmiques

evolució socio-cultural:
el fet migratori

El marc geogràfic i històric en quatre traços

S

socio-geogràfic

Miquel Santaló posseeix un intel.ligent estudi

del Gironès, molt valuós per bé que superat en alguns aspectes (la seva definició de la comarca de Girona (cf. Suplement de El Autonomista, pp. 49-51), incorporant-hi força localitats de la conca del Ter ^{o del trajecte ferroviari Girona-Olot} és ben discutible (cf. SANTALÓ, M.,

). El geògraf gironí

sá nima a confegir un cens de població activa a algunes localitats de la comarca després de la guerra europea. Així veiem la següent distribució d'activitats econòmiques:

	Pobl agric	Industr. i comerç	Rentista i professional
Girona	2.000	12.000	3671
St Daniel	700	50	10
Sta Eugènia	300	232	10
Salt	1800	1950	50
St Gregori	1775	76	25
Sarrià	700	250	23
St Martí	1000	60	64
Palau	320	60	20
Canet d'Adri	1000	100	41

A destacar, a part de Girona, on el desglossament de la segona columna posaria de relleu la importància de l'activitat comercial, i també a la tercera columna- el pes de la burocràcia, l'equilibri agràrio-industrial de les localitats de Sta Eugènia de Ter ó de Salt. Després de referrir-se a les principals fonts agrícoles i ramaderes i industrials (indústries de l'alimentació, del vestir, de l'edificació i vàries) de la "comarca" tal com ell l'entén, Santaló conclou que " certament que el nombre i la varietat d'activitats en la producció contribueix a que no n'hi hagi cap

6

en gran escala, emperó també es cert que lliuren a la comarca de grans crisis econòmiques provocadores de paoroses correnties d'emigració. Des del punt de vista econòmic El Gironès és una comarca ben ponderada". Val a dir que Santaló amb prou feines incideix en la crisis de les localitats taperes, senzillament perquè no inclou Cassà o Llagostera a la comarca de Girona.

En començar la primera guerra europea, la població de la ciutat de girona amb prou feines ultrapassa els 17 mil habitants, dels quals poc més de nou mil ers són del sexe femení. Les indústries predominants hi són la llanera, blanqueria, ciments, paper i farina, però bé que no es tracta pas d'una ciutat industrial. Els salaris solen oscilar, segons dades oficials, entre les 2,50 i les 5,00 ptes de jornal, segons professions. La mateixa font(

) indica que els preus més habituals de les "vivendes populars" oscilen entre 75 i 250 ptes. l'any: "Poques tenen aigua viva, bastantes il.luminació elèctrica(...) Poques condicions higièniques en les cases de diversos pisos, que són les més usuals".

_____ Els preus dels queviures-desembre de 1914- són, per exemple, 0,45 ptes el kilo el pa de blat, 1,75 el kilo de bacallà, 0,15 les patates, 2,50 el de carn de porc... La dotzena d'ous costa 1,80 i el litre de vi 0,35 ptes, per 0,40 de la llet de vaca. En fi, el kgr. de carbó vegetal costa 0,15 ptes. El nivell de conflictivitat laboral és per aquelles dates-i tot al llarg del període estudiat-molt petit. La font esmentada només indica l'existència d'una cooperativa de consum, l'any 1914, La Amistad (250 socis).

8

A Girona després de 1906 es dibixa netament un asacens del republicanisme i, per altra banda, de la Lliga Regionalista, la qual anys a venir havia de tenir un paper important a l'època de la Mancomunitat, ⁹ a un presidí la Diputació de Girona Agustí Riera i Pau. També la dreta més dura i integrista mantingé al llarg d'aquells anys una presència. D'altra banda, la Dictadura de Primo allargà per una anys la primacia de la Lliga. No conec estudis de conjunt de l'evolució político-social de la Girona de les primeres dècades per bé que

Biu Nadal i Farreras, J. (G.E.C. art. Girona, història)
que "en les eleccions municipals de l'abril de 1931 i en les successives fins a 1936 guanyaren sempre les diferents coalicions de partits d'esquerra que giraven entorn d'Esquerra republicana de Catalunya, amb personalitats com Miquel Santaló i els germans Rahola i amb il·lur òrgan d'expressió "L'Autonomista", mentre que la Lliga passava a un segon terme. Cal esmentar també el paper actiu del Bloc Obrer i Camperol. En les eleccions al Parlament de Catalunya, l'E.R. de C. assolí 11 places de diputats contra 3 de la Lliga. El poder d'aquest darrer partit augmentà durant l'any 1933, però fou derrotat també a les eleccions de novembre; assolí tammateix una discutida victòria a les eleccions municipals de gener de 1934, la qual enverinà les relacions entre els partits i provocà un esclat més vòalent que el normal en els fets del 6 d'octubre, amb l'irrupció esporàdica de Joaquim de Camps i Arboix a l'alcaldia(...)" Finalment, a les eleccions de febrer de 1936, les esquerrers locals (Front d'Esquerreres) col·locaren 5 diputats, per 2 que n'assolí el Front Català d'Ordre.

Jaume Ministral i Masià(Ciutat petita i delicada, Nova Terra, Barcelona, 1975), en un llibre més realista i històric del que a primer cop d'ull podria semblar, i d'altres autors s'han referit "L clima tranquil però no exempt de passions polítiques de la Girona republicana-i pre-republicana-. Val a dir que fins a la sotragada de la guerra civil, la infància i el jovent (i no tant jovent) de la ciutat gaudien de tot allò que en l'aspecte de festes tradicionals, etc la ciutat podia oferir. P. ex., les festes de St Narcís. Un botó de mostra: el "Diari de Girona" del 2-XI-34 ens informa de l'exitosa celebració de les festes patronals: per Tots Sants la concurrència no fou potser tan quantiosa als actes com altres anys, però suficient per donar aquell aire "de Festa Major"... "A ben segur que foren milers, diversos milers els que visitaren Girona en Fires ahir. Al matí la desfilada davant del sant ⁿicorrup^t(sic) de St Narcís a l'Església de Sant Feliu fou contínua. A la plaça de Sant Agustí i a la III Fira Comercial i Agrícola el nombre de visitants no minvà en tot el dia des de les primeres hores. Al passeig de Galan i Garcia Hernández, on es celebrà la fira extraordinària de bestiar, acudiren 236 caps, efectuant-se nombroses transaccions. A la Devesa davant de nombrosos sin públic tingué lloc el matx d'atletisme organitzat pels Atletes Units..."

"Et ainsi de suite". El diari continua informant del festival sardanístic de l'Ateneu Social Democràtic i de la repartició de premis del concurs de la reaccionària Societat Econòmica d'Amics del País, acte al qual ocupava la presidència el regidor Aragó, en representació del batlle Tomàs. No tan festiu i froça més ple de passió política és el suplement d'aquell any de les Fires de St Narcís de l'esmentat diari de Girona, amb col.laboracions de T. Roig i Llop, T. Carreras i Artau, O. Saltor, J. Pla, J. Vallès i Fujals, F. Valls i Taberner, R. Xifra i Riera, F. Civil, etc. Allí Valls i Taberner ens parlava de "la rebel·lió funesta" (els fets d'octubre recents) i R. Xifra i Riera presentava una

visió dels esdeveniments des de la seva òptica (d'home "d'ordre"); ai-
í, el moviment revolucionari és fruit d'una confabulació catalanista-
maçònica-socialista-burgès-comunista-anarquista (tot s'hi surten),
amb l'ajut, entre altres mitjans de difusió, de la "infernial
Ràdio Barcelona". Per sort, sentència, aquest esclat de follia acabà
com havia d'acabar.

22

Protagonista i alhora notari qualificat de la cultura gironina dels anys 30 és Carles Rahola, el qual assenyala, dintre de les institucions o'ensenyament el Seminari Conciliar, l'Escola Normal de mestres i la de mestresses, les diferents escoles d'ensenyament bàsic. I, com a entitats "culturals" l'Associació de Música, l'Ateneu de Girona, el Grup Excursionista i Esportiu Gironí, el Centre d'Unió Republicana, el "Cassino Gerundense", l'Ateneu Social Democràtic i la Unió Deportiva Girona. Indica, a més a més, com a entitats de cultura la Biblioteca Municipal, la Biblioteca i el Museu del Seminari, la Biblioteca Popular per a la Dona (la de la Caixa de Pensions), sense oblidar els arxius de la Catedral, el Municipal, el de l'Hospici, el Notarial, i el Museu "provincial" amb la corresponent Biblioteca.

Ara bé, en un sentit més ampli, més real i més profund les entitats de producció i difusió cultural no es limiten a les ressenyades que, sovint, només són exponents de la cultura escolar i d'una cultura no per més valuosa ^{menys} ~~és~~ "de minories" no precisament populars. Per això, ens convé tenir en compte tot el moviment associatiu, cultural i escolar de la ciutat de Girona, fent-hi entrar des dels nuclis editors, als grups d'esplai i d'excursionisme, passant per tota mena d'associacions de caire assistencial i sindical, i sense oblidar aquesta "càtedra del carrer" - que en diria avui dia Paco Umbral - que eren, i són, els diaris, revistes, radio, etc. Tot això m'ha portat a fer una sèrie de censos, encara provisionals d'entitats de tot tipus, que pel que fa a la nostra ciutat ens duu a conclusions una mica curioses i molt significatives. Així, si en la dècada republicana (1930-1939) a Girona hi havia 173 entitats o grups de cultura, en la primera dècada franquista (1940-1949) el descens no pot ser més brutal%; en efecte, el nombre d'entitats i grups de cultura - no oficials - gairebé no passa de 50. També hi havia hagut gran diferència

havia conegut una gran retracció associativa a la dècada de la Dictadura (1920-1929: 63 centres) per comparació amb l'anterior (1910-1919: 124 centres), però no pas tan abrupta.

Però passem a veure amb alguna calma les més "selectes" d'aquestes institucions. L'Associació de Música neix el setembre de 1922. Ens conta Rakola que "per a fer viable el seu objecte de fomentar la cultura musical a Girona, va adherirse tot seguit a la Lliga d'Associacions de Música, integrada per la majoria de les entitats de Catalunya que actuaven amb el mateix fi. Tantost fundada, el nombre de socis va créixer ràpidament, de tal manera que al mes següent inaugurava amb èxit les seves tasques. Des d'aleshores l'Associació ha actuat sense cap interrupció, havent col·laborat, abans de començar el curs actual (1928-1929), o sigui en els sis primers anys, amb seixanta concerts, tots ells de la millor qualitat artística; els concerts es donen al Teatre Principal. Per tal de fer més intensa la seva acció cultural, l'Associació de Música cedeix entrades gratuïtes als alumnes més aplicats de les Escoles Nacionals, de les de la Casa de Misericòrdia i de les acadèmies de música particulars" .

Per la mateixa època hi havia a Girona orquestres com Art Gironí, Girona, la Sinfònica, a més de la banda del regiment d'infanteria d'Asís; i també el Quintet Espòrdic.

Com a experiències de convivència social i de "difusió cultural" ben diferents esmentem ^{entre altres} a la ciutat de Girona el "Casino Gerundense", l'Ateneu de Girona i el projecte ben lligat de "Casal de la Cultura" durant la guerra civil que, si de cas, novés va començar a caminar. El primer -el Cassino Gerundense- el qualificariem de centre essencialment classista i provincial ^{en el mal sentit de l'objectiu}. ~~La = = = = =~~ El segon té una evident vocació liberal, però no arriba a sortir de cercles molt reduïts d'intel.lectuals. El tercer té, com veurem, una voluntat d'arrelament popular.

M. Teixidor comes, secretari de la J. D. del Cassino Gerundense l'any 1940 escriu un article sobre els començaments del mateix al suplement del diari local "El Pirineo" (Pirineo, 1940): "Aun cuando la vida del Casino, oficialmente, comienza en 25 de noviembre de 1848, según autorización del entonces todavía Gobierno Político de la Provincia, es lo cierto que, con anterioridad, y desde el año 1845, venían realizándose trabajos para su construcción." Una reunió a "la fonda de la Urió" del 2 d'abril de 1845 ^{presidida per Ramon de Sabater} va tenir com a fruit la constitució d'una Junta "organitzadora" integrada però per Felipe de Martínez Baradillo com a president i ^{Francisco de Nicolau} ~~Francisco de Nicolau~~ com a comptador, entre altres. Esbarjo para gente selecta y distinguida", lectura de periòdics i jocs de cartes, eren els propòsits de la nova entitat, la qual es va establir al carrer d'Albareda, a l'immoble de la familia Rich, per 230 duros anuals d'arrendament. A l'any següent de la seva constitució, el cassino ja ^{recorre} ~~audet~~ l'oprèstit. Un emprèstit de 50,000 reals, a base d'emetre 250 bitllets o "accions" de 200 reals cada una. Cal tenir en compte que en aquests moments el centre té 145 socis (59 fundadors, 31 de número i 55 eventuals). Els de número pagaven una quota d'entrada de 30 reals i els altres una mensual de 20. Dos terços de l'emprèstit es van de les cubrir d'aquesta manera. "Mientras vivía y crecía el Casino, la seguía y tenía 'el Liceo'. Desde la misma fecha de su constitución se activó en los papeles del archivo del Casino, este afán de reunir en una misma gran sociedad recreativa, las dos sociedades que con diferencias de matices - más cultural el liceo, con sus escuelas de canto, equitación, declamación, etc ,

y más moderno el Casino, montado con mayor lujo y pretensión-
reunían entre las dos la selecta y buena sociedad de Gerona a mitad del
siglo XIX, etc"

Però podríem dir que Déu els cria i ells s'ajunten, de ma-
nera que els 40 socis encara existents al Liceu s'ajuntaren o fusionaren
amb els del Cassino i varen ~~reunir~~ compartir amb ells el seu patrimoni
social. Això va tenir lloc l'estiu de 1853.

En fi, no cal dir que l'exaltació del ^{vell} Cassino pseudo-
arsitòcrata i provincianitzant, un any després de la pitjor esbandida
d'associacions culturals i polítiques que Girona ha experimentat, és
drou reveladora.

L'Ateneu de Girona era fruit dels millors esforços de la burgesia lliberal i republicana de la ciutat de Girona. El projecte venia de lluny. De fet, la desaparició de l'entitat cultural Athenea del carrer del Nord havia deixat un buit. Aquesta desaparició havia tingut lloc l'any 1917.

"Alguns anys abans - fins a Rahola - s'inaugurava a l'Ateneu havia existit una altra entitat, Athenea (sic) 1914-1916) que va desenvolupar sobretot una tasca de cultura artística de la ciutat i la influència de la qual ha estat reconyada per Xavier Montanyà i amb aquestes paraules: 'Una gran exaltació, una gran feixença s'apoderà de joves artesans, i les dones començaren a guardar obres plenes de color, de neguit... Així començaren les talles divines d'En Tiberi Aguilera, els dibuixos d'En Valldejó, les decoracions d'En Adolf Fangueli i d'En Solà...'. Aquests noms caldrà afegir-los a altres d'artesans i artífexs ben gironins, com el de Ramon ~~Cassà~~ Cassà, el dels admirables ferros artístics, "la clava cavallera de l'ordre dels bells oficis".

La
prensa dretana se n'havia alegrat; els sectors lliberals gironins, per la seva part, s'havien escandalitzat de la insensibilitat i mala fe, segons ells, de la premsa tradicionalista en aplaudir la fi d'una entitat cultural que honorava la ciutat. Però cinc anys més tard reapareixia el projecte. El dia 12 d'octubre de 1922, Cassà Costal, Josep Junquera, Joaquim Pla i Carles Rahola signaven un paper, aparegut dos dies després a la primera plana de "El Autonomista". Aquest paper-proclama demanava adhesions per constituir un centre de cultura i de discussió respectuosa i tolerant d'idees, afavoridor de qualsevol iniciativa científica, artística i literària que pogués produir-se a Girona, i interessat per tot quant representés "foment de bellesa per a la nostra ciutat, millora de les seves condicions sanitàries, perfecció dels seus serveis públics i enlairament de les seves institucions culturals".

Dos mesos més tard tenia lloc la solemne constitució de l'Ateneu de Girona, un cop aprovats els estatuts per les instàncies governatives. Van parlar en aquest acte de constitució (presidit per l'alcalde de Girona, doctor Coll i Turbau), Joaquim Pla i Carles Rahola. Trobareu en apèndix la ressenya de "El Autonomista" d'aquests parlaments. La primera junta directiva quedava constituïda de la següent manera: president, Carles Rahola, vicepresident: Joaquim Pla; tresorer: Esteve Colominas; bibliotecari: Josep Junquera, i secretari: Cassià Costal

Tothom, en aquests medis burgesos i menestrals liberals, aplaudia i comprenia la necessitat del nou centre i n'aplaudia la constitució. De bon antuvi la nova entitat entra en tractes per a un local amb la Cambra de Comerç i s'instal·la al "noble casal del carrer de Ciutadans adquirit pel Banc de Catalunya". Finalment, no hi va haver una entesa i l'Ateneu es traslladà al primer pis de la casa nova de la Vda de Norat, a la Rambla. La inauguració va tenir lloc el 3 de març de 1923 amb una conferència de Nicolau d'Olwer; quinze dies després en tenia lloc una altra, a càrrec aquesta vegada de Tomàs Garcès.

I ja que esmentem aquestes primeres conferències, indiquem que a partir d'aleshores i fins a la guerra civil el ritme de conferències, recitals i exposicions a l'Ateneu de Girona fou constant. L'any 27 s'hi feu amb tota brillantor la commemoració del centenari de Pestalozzi, la ressenya de la qual, feta per "El Autonomista" oferim també en apèndix. El 28, entre altres manifestacions, té lloc un homenatge al pinor empordanès Marian de Llavenera, una conferència de Lluís Camós, conservador de l'Arxiu Històric Municipal de Barcelona (principis d'abril), una altra de Jaume Pi i Sunyer sobre la Universitat Nordamericana (Harvard), de Valls i Taberner, sobre l'antic dret gironí, així com un recital de lieder (aquestes darreres activitats al llarg de maig i juny de 1928).

L'any 1929, C. R. A. estableix el següent

balanç:

"la seva tasca (de l'Ateneu) cultural, malgrat de no comptar amb subvencions de cap mena, ha estat albirada, com ho proven la seixantena de conferències i lectures, a càrrec dels nostres millors escriptors i homes de ciència, celebrades des del 5è any (1922) al 1928; els recitals de cançons i concerts de piano i de violí, confiats a meritíssims artistes; la commemoració solemnia i discreta dels centenaris de Beethoven, Pestalozzi, Goya i fray Luís de León i les quaranta exposicions d'art que s'hi han organitzat, algunes de caràcter nacional, com la dels nostres grans caricaturistes i dibuixants i la dels quadristes catalans, la de treballs de psicologia pleats amb motiu del Congrés Internacional de Psicologia celebrat a Madrid l'any 1926, i la de ferros forjats, tallats i guarnits, amb motiu de la qual varen concedir-se premis als autors de les millors obres exposades".

Al costat d'aquestes manifestacions d'alta cultura, l'Ateneu ofereix també una imatge més popular: té un equip de futbol de joves, i per Reis participa en el repartiment de jugquets... Tot això sense deixar la seva vocació de difondre "cultura superior". Pel febrer de 1932 és el catedràtic de Física, antic professor a l'Institut de Girona, doctor Estalella qui disserta; i mesos després hi té lloc un recital d'alumnes de l'Acadèmia Civil.

El 3 de juny de 1932 sobre "Humanisme i religió". Altres conferenciants foren August Pi i Sunyer, que, dissertant sobre "La vida incoercible", inaugura el curs 33-34; Baltasar Pijcan, director de l'Escola d'Imfermeres de la Generalitat que el 29 de maig de 1934 parlà de: "L'ensenyament de les imfermeres a l'escola oficial de la Generalitat".

La seva inicial vocació apolítica no li impedeix de participar en la campanya pro-estatut i oposar-se als "infundis centralistes" d'aquelles sectors locals que esperen el galliner dient que autonomia equival a reforçament del centralisme barceloní. L'òrgan de l'Esquerra local, en data de 30 de juliol, reproduïx una proclama en aquest sentit, signada a més de l'Ateneu de Girona, per les següents entitats i grups: Centre d'Unió Republicana, Centre Catalanista de Girona i Comarca, Acció Catalana, Centre Republicà Radical Autonomista, Joventut Republicana, Associació de Premsa, GE i EG, USC, Esbart Gironí, Centre de Dependents del Comerç i de la Indústria, Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, Palestra i Foment de la Sardana.

A finals d'any disserta l'escriptora Mª Luz Morales. Per la primavera del 33, destaquen les conferències de Gertrud Fichert (escriptura i pintura contemporània a Alemanya) i Pompeu Fabra, i durant el primer semestre de 1934 les del professor de l'Institut de Psicologia General de la Generalitat, Oliver Brachfeld, de Lluís Sayé, cap dels serveis de lluita

A la ciutat de Girona feia falta un centre o casal cultural de caràcter popular. Cert que, com a grup actiu minoritari, hi havia el grup de l'Ateneu de Girona - l'"ateneu dels savis" - i com a centre més massiu i populós havia anat creixent el Grup Excursionista que donava a terme una comesa de caire o orientació de "universitat popular". Però aquesta darrera entitat tenia, per davant de tot, una comesa excursionista i esportiva. No deixa, per això de ser coherent que, en plena guerra sortís un elaborat projecte de "Casal de la Cultura" de Girona. Pel seu interès, en reproduïrem el projecte d'estatuts, ^{cap. I-} aparegut en un solt de "L'Autonomista" amb data de 2-IV-1938. Diem que aquests estatuts consten de 12 articles en el seu primer capítol (constitució i funció social) i que els altres nou capítols són els que solen figurar en la constitució de qualsevol entitat cultural de l'època (funcions del casal, dels associats, de les seccions, règim econòmic, etc). El Casal pretenia que la cultura servís d'element equilibrador en l'evolució política i econòmica. "El Casal de la Cultura serà una llar oberta a la diversitat d'ideologies i de teories artístiques mentre i tant mantinguin un respecte efectiu a la Personalitat e l'Home i dels P'bles, una igualtat davant del dret i una justícia econòmica". No es tractava que el Casal envaís l'esfera d'acció de l'Escola, ni del Partit, ni del Sindicat, ni del centre d'esbarjo: "el Casal ha de comportar-se com el medi ~~(s'el)~~ propici on s'viven els valors nobles de l'esperit; on conviuen l'art i l'alta cultura intel. lectual, amb l'art i la cultura popular". Pel que fa a la funció social del centre, el seu marc d'actuació era ambiciós, abarçant la diversitat de mass media. El caràcter decisorí suprem corresponia a l'Assemblea general, per bé que un Consell directiu central assumia la tasca executiva. ajudat pel conjunt de representants de les diverses seccions: "Hom procurarà que els cinc titul. alrs de la Comissió executiva, a més d'elements competents en cultura i capacitat organitzativa, es trobin més enllà d'influències politico-econòmiques que podés semblar que mediatitzen la llibertat espiritual del Casal de la Cultura" (art 6, f).

El projecte garantia l'autonomia de les seccions i establia una quota mínima obligatòria. Ve't aquí les bases de la constitució:

PROJECTE D'ESTATUTS DEL CASAL DE LA CULTURA DE GIRONA(1)

CAPITOL I

Constitució i funció social

Article 1.—La constitució a Girona d'un Nucli de col·laboració artístic-intel·lectual, anomenat Casal de la Cultura té per objectiu aconseguir que la Cultura nostrada exerceixi la funció d'equilibri ideal i social en l'evolució polític-econòmic.

Art. 2.— *Elements de Constitució.*— El cultivador intel·lectual i el creador dels nostres valors espirituals en seran el germen; les entitats culturals, en constituïran els centres de col·laboració, i el Nostre Poble, ha d'esdevenir-ne el camp de sembra i conreu.

Art. 3.— *Col·laboració.*— El Casal de la Cultura serà una llar oberta a la diversitat d'ideologies i de teories artístiques mentre i tant mantinguin un respecte efectiu a la Personalitat de l'Home i dels Pobles, una igualtat davant el Dret i una justícia econòmica.

Art. 5.— *La vida interna del Casal de la Cultura* serà organitzada en règim de seccions autònomes sota la direcció i govern d'un Consell Directiu Central.

a) La decisió suprema dels interessos socials del Casal de la Cultura correspondrà a l'Assemblea General d'Associats. Ella aprovarà en règim democràtic o amb criteri proporcionalista les reglamentacions de tràmit.

Art. 6.— *El Consell Directiu* s'ocuparà de la representació i direcció general del Casal de la Cultura. A fi de poder realitzar amb plena eficiència tals propòsits, el Consell Directiu Central es desglossarà en una *Comissió Executiva* que presidirà les reunions, i en un *Conjunt de Representants* de les seccions, entitats col·laboradores, i organismes culturals.

a) El Consell Directiu estarà compost, per tant, de President, Vice-president, Secretari, Vice-secretari i Tresorer i del *Conjunt de Representants* de les Seccions entitats col·

dels vots de l'Assemblea General Ordinària.

e) El *Conjunt de Representants*, constituïts en junta, proposaran noms per a la *Comissió Executiva*, però únicament l'Assemblea General d'Associats, en votació secreta per tocarà designar-los. L'ur mandat serà d'un any. Es renovaran la meitat cada sis mesos. Primerament es renovaran els titulars de Presidència,

Relacions i Publicacions, i els restants, el segon semestre. El titular de Presidència serà elegit en votació nominal, directa i secreta per majoria. Si en l'elecció del titular de Presidència obtenen vots més d'un candidat, l'immediat a l'elegit que aconseguixi almenys un 50 % dels vots del primer, esdevindrà elegit com a vocal de la *Comissió Executiva*. Amb tot, cessarà el seu mandat en la primera renovació de càrrecs.

f) Hom procurarà que els cinc titulars de la *Comissió Executiva* a més d'elements competents en cultura i capacitat organitzadora, es tro-

espirituals de la nostra localitat, a fi de procurar que l'expressió pública del pensar, del sentir i de l'acció elevin la nostra evolució històrica.

b) *Definim*, en concret, que el Casal de la Cultura no ha d'envair les funcions particulars ni de l'Escola, ni del Partit, ni del Sindicat, ni del centre d'esbarjo. El Casal ha de comportar-se com el medi propi on s'aviven els valors nobles de l'esperit; on conviuen l'art i l'alta cultura intel·lectual, amb l'art i la cultura popular.

Art. 4.— *Funció social.* — Per a aconseguir els fins proposats donarà vida a totes les iniciatives d'estímul a la nostra cultura, i s'esforçarà a protegir-les i a realitzar-les per mitjà de la divulgació, de la investigació i de l'intercanvi. Les seves eines de treball i consecució seran: la biblioteca, la conferència, el cursset, l'exposició, el concert, el teatre, el cinema, les emissions de ràdio, el concurs, la col·laboració a la premsa, les edicions, la instal·lació de laboratoris d'estudi, assessorament i direcció, la creació de clubs de divulgació cultural a les escoles, fàbriques i barriades, el manteniment d'un local digne, on capiguem tots, dotat de bona estada per a la conversa, la companyonia i la defensa de la creació espiritual. Ultra protegir l'eclosió dels valors culturals humans, el Casal de la Cultura defegsarà el lliure existir al creador de tals valors espirituals.

associats en una Assemblea General Ordinària.

b) La *Comissió Executiva* s'ocuparà de l'exercici permanent de govern i administració del Casal de la Cultura. Assentarà llur actuació als llibres oficials i a les publicacions del Casal. Almenys una vegada cada mes convocarà la totalitat del Consell Directiu al qual exposarà la situació financera i cultural; li demanarà la conformitat per tal de consignar-ho en l'acte; i s'estudiaran les noves propostes i orientacions.

c) Els càrrecs de la Comissió Executiva són:

Presidència, amb dret propi a presidir el Consell Directiu i a usufruir la representació legal del Casal de la Cultura.

Secretariat d'Actuacions, amb càrrec de Vice-president del Consell Directiu.

Secretariat de Financès, encarregat de la comptaduria i amb càrrec al Consell Directiu.

Secretariat de Publicacions i Propaganda, amb funcions de Bibliotecari general i càrrec al Consell Directiu.

Secretariat de Relacions i Projectes, encarregat del llibre d'actes, correspondència i arxiu, i amb càrrec al Consell Directiu.

d) La Comissió Executiva podrà ampliar-se amb un o dos vocals anomenats per les tres quartes parts del Consell Directiu, prèvia convocatòria especial, o per dos terços

g) *Conjunt de Representants.*

Cada grup que integri el Casal de la Cultura, nomenarà un representant competent en la matèria o especialitat de la Secció, al Consell Directiu. Tindran vot en les deliberacions del ple, com a representants de les seccions en funcionament.

Un representant pel conjunt d'Arts Plàstiques.

Un representant pel conjunt de Lletres.

Un representant pel conjunt de Ciències.

Un representant pel conjunt d'Estudis Socials.

Un representant per Música i Dansa.

Un representant per Teatre i Cinema "amateu".

Un representant per Pedagogia i Estudiants.

Un representant per les Institucions docents locals.

Un representant de cada tres noves seccions.

Un representant per cada entitat cultural confederada.

Un representant per cada organisme local de cultura que presti ajuda i col·laboració a l'obra del Casal.

Art. 7.— *Seccions.*— El Casal de la Cultura estarà integrat per Seccions d'especialitat artísticointel·lectual. Podran ésser constituïdes per acord del Consell Directiu i per iniciativa dels associats. El Consell Directiu aprovarà el reglament de les seccions ensems que en controlarà i coordinarà llur funcionament.

Les seccions gaudiran d'autonomia; podran fixar un suplement de quota particular i seran les úniques responsables de la pròpia administració, per bé que hauran de rendir-ne compte al Consell Directiu. Els associats inscrits a les Seccions seran classificats en *Especialistes* i *Protectors*. Per a directius de les Seccions només podrà nomenar-se Especialistes, o sigui gent competent, o de reconeguda solvència, en la matèria a la qual ocupi llurs activitats la Secció.

a) Els càrrecs de Junta de Secció són incompatibles amb els càrrecs de la Comissió Executiva.

b) Les entitats confederades i els representants d'institucions i organismes culturals de la localitat només tindran un vot i representació als plens del Consell Directiu. Llurs associats o membres per a fruit de les avantatges específiques dels associats del Casal de la Cultura caldrà que s'inscriguin com a tals.

Art. 8. — *Associats*. — Per a formar part del Casal de la Cultura caldrà ésser presentat per dos associats amb veu i vot, o proposat per una secció, i comprometre's a respectar l'esperit dels presents Estatuts i a defensar la Cultura. El Consell Directiu aprovarà l'alta i baixa d'associats i en donarà compte a l'Assemblea G. O.

a) Els associats es classificaran en *Fundadors*, *d'Especialitat* i de *Nombre*. Els Fundadors vetllaran pel manteniment i continuïtat de l'obra empresa. Als d'Especialitat pertoca orientar la vida cultural del Casal, sembrar bones llevors al medi social i estimular la creació de nous valors espirituals. De Nombre ho seran tots els seguidors de l'obra empresa a la qual prestin ajut i col·laboració.

Art. 9. — *Règim Econòmic*. — Pressupost i balanç de cada exercici de sis mesos, a aprovar per l'Assemblea G. O. Com a ingressos figuraran les quotes dels associats, subvencions, aportacions, donacions, percentatges i producte net dels actes i obres empresos. Com a sortides hi constaran les despeses inherents al funcionament del Casal de la Cultura, i a la realització dels plans de conjunt; instal·lacions i empresa d'obres de caràcter cultural i la protecció del creador dels nostres valors culturals.

a) La *quota mínima obligatòria* tindrà un caràcter popular a fi que tota la població interessada en la Cultura pugui gaudir i contribuir a la labor social dels capacitats espiritualment.

Art. 10. — La llengua oficial del Casal de la Cultura és la catalana

com a concreció de la nostra Personalitat social.

a) La *residència* oficial es situa a la ciutat de Girona, amb jurisdicció al conjunt de la vegueria.

b) El Casal de la Cultura subsistirà mentre un mínim de 25 associats entre fundadors i d'especialitat vulguin fornir-li vida pròpia.

Art. 11. — *Reformes*. — Per a reformar aquests Estatuts és indispensable que la reforma sigui proposada pel ple del Consell Directiu, amb aprovació per les dues terceres parts de llurs membres, o també per un deu per cent dels associats amb veu i vot, feta amb tres mesos d'anticipació, formulada en proposició concreta sobre els punt o punts reformables, i discutida en Assemblea General Extraordinària.

a) La convocatòria de dites Assemblees s'efectuarà amb papereta especial, especificant el motiu, i es trametrà a domicili amb un mínim de vuit dies d'anticipació.

b) Per a la interpretació, rectificació de criteri o adaptació del Títol I, articles del núm. 1 al 12, sobre constitució i funció social del Casal de la Cultura, només tindran vot els associats Fundadors, i s'haurà d'aprovar la modificació per les tres quartes parts dels presents a l'Assemblea G. E.

c) Per a les altres reformes tindran vot els socis Fundadors, d'Especialitat i de Nombre amb veu i vot. Les modificacions s'aprovaran amb el vot favorable mínim de dues terceres parts dels assistents a la reunió.

Art. 12. — *Reglamentacions*. — El Casal de la Cultura serà governat i administrat d'acord amb un *reglament* orgànic i eficient que s'adapti als articles fonamentals de constitució i funció social.

a) Els acords presos hauran de posar-se en vigor entre els quinze i trenta dies de llur aprovació, quan expressament no s'hagi determinat. Regirà idèntica norma per a les modificacions.

b) Passats els terminis legals i reglamentaris per als renovaments de Consell i Juntes, o per l'efectivitat dels acords presos, els associats podran exigir ancions.

NOTA.—Els altres capítols que reglamenten la present constitució, són: II) Funcions del Casal de la Cultura. III) Dels Associats. IV) De les Seccions. V) El Consell Directiu. VI) Règim econòmic. VII) Assemblees Generals. VIII) Reforma d'Estatuts. IX) Dissolució i liquidació. X) Disposicions generals i Articles transitoris.

En un esborrany de llista d'entitats, del llibell 37 a-C de l'arxiu de l'Ajuntament de Girona podem sospitar que el Casal de la Cultura per a promocionar-se hauria enviat informació o hauri interpellat les "forces vives" locals. Concretament a la llista hi figuren el: 1) president del Centre d'Unió Republicana, 2) president Centre Republicà d'Esquerres (Esquerra Republicana), 3) president Acció Catalana Republicana, 4) secretari del PSUC, 5) secretari del POUM, 6) secretari de la FAI, 7) president del Partit Sindicalista, 8) secretari CNT, 9) secretari UGT, 10) president de l'Ateneu de Girona, Carles Rahola, 11) administrador de "Victors", Agustí Pera, 12) Agustí Gallostra, pintor, 13) Eduard Fiol, dibuixant, 14) Joan Subias, cap de Cultura Generalitat, 15) president de Amics del Teatre, 16) president Agrupació Teatral C.U.R., 17) president secció de cinema amateur del GE i EG, 18) president del Sindicat Espectacles Públics, 19) Director de la Col·lectivització d'Espectacles, 20) president del Soment de la Sardana, 21) Josep Jaumandre, orquestra simfònica de Girona, 22) Lleó Ajudouard, associació de Música, 23) secretari de la FETE, 24) secretari del Sindicat de Professions Liberals, 25) Josep Baró, director de l'Orfeó, 26) president del Sindicat de Músics de les Comarques Gironines, 27) director de "L'Autonomista", 28) director de "Front", 29) director de "Girona CNT", 30) director de Radio Girona, 31) Sindicat d'Arquitectes, 32) delegació regional Col·legi de Metges, 33) delegació regional Col·legi Veterinaris, 34) delegació regional Col·legi de Farmacèutics, 35) delegació regional del Col·legi d'Odontòlegs, 36) col·legi d'advocats, 37) president GE i EG, 38) delegació - - - - - cívico-militar, 39) secretari de la FNEC, 40) secretària "Dones a la reraguarda", 41) claustre E. Belles Arts, 42) claustre Institut de 2^{on} Ensenyament, 43) claustre Escola Normal de Mestres, 44) Associació de Periodistes, 45) Inspecció de la Ensenyança, a més és clar del mateix Casal de la Cultura.

A El missatge "cultural" de la premsa gironina dels primers anys 40 va molt lligada a una clara voluntat repressora de naturalesa ben "anti-cultural". A "El Pirineo" de Girona, "diario al servicio de España y del Caudillo" vespertí podem anar resseguint la actuació de les institucions oficials i autònomes que han quedat. El martelleig propagandístic i la referència quotidiana, inexorable, a l'"esclarament" i "execució" de les "responsabilitats polítiques" dels "rojos" són el pa de cada dia. El 3 de gener de 1940 el diari ens informa del Homenaje a nuestro primer caído, que el 20 de juliol de 1936 havia caigut "bajo el plomo de la horda ROJA". Són moments per a entitats com la Associació Utòlica de Fares de Família, el conservador i vell Cassino Gerundense, la CNS, les FET i de las JONS i altres sigles per l'estil. El 16 de gener el diari publica un article sobre La ~~publi~~ preparación militar de la mujer italiana.

Precisament per aquells dies es celebren els exàmens extraordinaris a la Normal. Com si res, a Barcelona són executats José Martínez Sirera i Clestino Revenga Juárez, "autores del atraco perpetrado hace algunos días en aquella ciudad" ==. El pressupost "denunciants de gent de dretes" continuen ingressant a la presó, com li passa a Empar Martí Bach, antiga "delegada" de les Joventuts Llibertàries a Barcelona. Mantrestant la Inspecció de Primer Ensenyament ordena classes per a adults. Amb tot això el 30 de gener té lloc un homenatge als màrtirs del collell, entenent per tals els caiguts "por Dios y por el Caudillo" el dia 30 de gener de 1939. També apareixen esqueles de desapareguts de bona família, com el cas de José Mª de Ribot y de Batlle, "joven letrado, desaparecido de entre los mortales el 27-I-1937, al intentar incorporarse a la España Nacional".

Poc a poc els artistes i erudits locals (gironins) comencen a manifestar la seva activitat a les pàgines de l'únic diari de Girona.

EOL 3 de febrer de 1940 apareix un bell gravat del pintor Orihuel. Una setmana més tard és Lluís Batlle i Prats qui publica una "Acotación Histórica al 'Pulnete del Caudillo'". El diari continua desgranant, montrestant, el tràgic rosari dels morts. Així sabem que els "Caiguts de La Tallada" el 4-II-1939, al terme d'Albons van ser: Ferran Ferrer Esteve, Pere Masdevall Brugueta, Lluís Codina Serinyà, Valentí Gosat i Anglada, Joan Delàs Picamol, Jenaro González Cachin, Miguel Julià Frigola, Josep Martínez Bruguera, Joaquim Mir i Badosa, Ponciano Ortiz Garcia, Pere Planagumà i Codina, Josep Salvador i Font i Josep Simón i Compte.

També Josep Mª Gironella escriu a "El Pirineo" per bé que no gaire assíduament. El 15 de febrer de 1940 surt "La lucha entre nosotros y ellos" i el 23 Gironella escriu l'article Guerra. El record dels morts de la guerra és obsessiu: així, se'ns recorda l'afusellament de "once patriotas (el 19 de febrer) fusilados por la horda roja, después de haber sido detenidos en la frontera (quan fugien)". L'apartat "Las responsabilidades políticas" ofereix al ciutadà informació quoticiàna de com està la repressió de les mateixes. Però si la frontera era abans punt de salvació, també ho sembla ser en ple any 1940: el 23 de febrer és detingut Josep Solé i Subirós a la Jonquera. L'interfecte havia estat secretari del "comité rojo de la misma y responsable del saqueo de iglesias del término (...)". Todavía era secretario cuando fueron detenidos en el Castillo de Recasens unos sacerdotes que, conducidos más tarde al castillo de Figueras, fueron vilmente asesinados". ^{Aquest tal} Solé va ser detingut en tornar de França. També van ser detinguts cinc persones per ajudar al pas clandestí de fronteres.

El 29 de febrer apareix un article del musicòleg gironí Francesc Civil, "De lo antiguo y de lo moderno". S'organitzen qüestions per refer capelles i esglésies. El 4 de març és inaugurada la nova capella de les Carmelites. Veïns de Perelada, Joanetes, Veniató, Les Planes, Isòbol, Ger, etc són sotmesos als tràmits per determinar les "responsabilitats polítiques". El 12 de març ens enterem que ha estat detingut i inhabilitat Ricard Frigola i Compte. El polític Josep Mª Dalmau i Casademont ha estat

mac

muñtat i inhabilitat per a càrrecs públics. La feina que tenien els jutges repressors de les responsabilitats polítiques era gran: veïns de Riumors, Cistella, Oïot, Navata, Batet, Fornells, Bescanó, Mollet de Perlada, Campdevànol, Selva de Mar, Oser, St Martí de Llèmena, Riudellots, Espolla, Vilabertran, Vilamacolum, Guils de Cerdanya, Montagut... s'hi aveuen implicats: la repressió és omnipresent, no hi ha cap punt geogràfic que n'estigui afranquit. L'11 d'abril ens enterem de les sentències contra Joaquim de Camps i Arboix, condemnat a "extrañamiento del territorio nacional" i de Antoni Costa Vilanova, de Port de la Selva i Domènec Vilallonga Bertrand, de St Feliu de Guixols, "relegados a las posesiones africanas". Dies abans havien estat detinguts, entre altres, uns tals Joan Ahumada Amorós, Rmon Verdaguer Tuber (por su actuación durante la dominación moscovita"), Narcís Geli... i José Ma López Arias, que havia estat sancionat. A tenir en compte també la detenció de Miquel Carreras Trèvol, de 47 anys, natural i veï d'aquella localitat (Canet d'Adri?), el qual es va fer milicià, i al qual s'acusa ara d'haver intervingut a la detenció de Josep Puig i Vila, que va ser després assassinat. Això segons el diari. La brutal repressió fa que també fos detinguda Carme Puig Bret, de... 75 anys, que "denunció" a Josep Puig i Bret.

Els mestres i els periodistes continuen a ser depurats. Les notícies d'aquestes actuacions van barrejades amb d'altres com poden ser la detenció d'estraperlistes o els titulars (seguits de magre informació) de l'estil "Más atracadores ejecutados" (a Barcelona, 25 abril-1940).

A mitjan abril ~~seben la mateixa~~ l'advocat jutge de Responsabilitats Polítiques a la Província de Girona és D. Manuel Martínez Cardeñoso. Ell i els seus companys cocontinuen metòdicament la feina: Ciurana, St Anil de Finestres, Cassà de la Selva, Pontós, Madremanya, Medinyà, Lledó, Girona, St Feliu, punts on han estat jutjats i sentenciats amb penes diverses gent com Francesc Irla Bosch (3-maig 1940), Narcís Cornellà i Ametller (Girona), Salvador Seguí Juanola, Jaume Juanola i Roca, Narcís Cargol i

Pou i Joan Cama i Dausà. Altres 37 punts de les comarques gironines la relació dels quals us estalvio es veuen afectats pel bisturi extirpador de ciutadans indesitjables, a començaments de juny de l'any 1940.

Alguns articles més? Els del doctor Carlessaligrà i Carbó, pvre., "Depuración de la escena" (1-~~maig~~^{maig}-1940) o "El chiste derrotista" (23-IV-1940), article que reproduïxo en apèndix. També, "El Manicomio la Clínica Mental", del doctor Josep Mª Pígem, i algunes col.laboracions del Dr. Batlle "Voto de San Narciso" i "La Fiesta del Libro Español" (16 de març i 27 d'abril, respectivament).

La rememoració dels "crims rojos" és quotidiana, ja dic. I es fa sobretot de dues maneres: en primer lloc, mitjançant la publicitat quotidiana donada a l'assumpre de les responsabilitats polítiques. I, en segon lloc, per l'exaltació dels "màrtirs". A ells se'ls dediquen homenatges pòstums. A ells se'ls construeixen monolits. Molts. Monolits que han ~~acompanyat~~ companyia el viatger de les més remotes carreteres de les comarques durant les darreres dècades. Per exemple, a la carretera comarcal de Girona a Les Planes s'instal.len per l'abril de 1940 monolits on foren afusellats Joaquim M. Rocuet Jalmar-Homs, Domènec Cànovas ~~oler~~, ~~guàrdia~~ administrador de l'Establiment Provincial de Beneficència, Josep ~~Escrivà~~ ~~Escrivà~~ i Bartrina, cap provincial que havia estat de la Comunitat Tradicionalista i Miquel Esteve Amich, industrial de Girona (aquests tres darrers executats a Ginestar); els dos capellans Eduard ió/ Lluís Font i Brugué, morts a St Martí de Llèmena, Josep Llinàs i Raset, mort a St Esteve de Llèmena i Agustí Riera i Pau, mort prop del veïnat de Les Encies (Les Planes).

Més monolits i obelisses a Pals, Breda, Calella. Al darrer d'aquests punts la pedra és dedicada a Josep Mª Manich Elias, mort el 12 de novembre de 1936. Al dia següent, els "caídos por Dios y por España" foren a Pals: Josep Girbau Miquel, Pere Avellí Prats, Ildefons Capella Cruañas, Josep M. Manich Oliva, Damià Poch i Fina i Josep Reg Gay..., que ara tenen també recordatori. Paral.lelament se'ns informa de la sentència d'incautació total de bens i inhabili-

encés circulats per 7 1/2 anys contra Francesc Lluís Falomares,
veïna de la família, pel cas de beatificació d'una espanyola,
o la liquidació de les baixes d'estrangers creades per l'extin-
gida generalitat... (27-V-1938). També s'estarà fent alguns treballs
per reparar Paco Girera.

d'ensenyament ,la darrera amb prohibició expressa d'exercir a Catalunya i País Basc.En fi,i per a assenyalar un només detants casos com hi hagué,Mercè Domingo Miró,mestra de Fonteta,va ser inhabilitada "durante el tiempo de su condena(i) trasladada fuera de la provincia,no pudiendo solicitar cargos vacantes enen 5 años después de su reintegro ~~inhabilitación~~".El S.E.M.(Español del Magisterio) seria a prtir d'ara ()l'organisme d'enquadrament de tots els "maestros nacionales".

Josep M. Gironella escriu "Ha estallado la paz" l'any 1966, després de Los Cipreses creen en Diós, sobre l'època de l'avant-guerra (va sortir l'any 1953), Un millón de muertos (1961). Al pròleg d'aquest llibre, potser més important del que a primer cop d'ull el to un tant amanerat de l'estil impecable ^{una mica llepat} de Gironella ens faria pensar, l'autor "vol i dol" fer un reportatge històric. Sigui com sigui, la qualitat d'espectador del jove Gironella en la Griona dels primers anys de la post-guerra, ens el converteix en un testimoni a tenir en compte:

"Tenía razón el profesor Civil cuando antaño les decía a Mateo y a Ignacio que los acontecimientos ponían en circulación nuevas palabras y robustecían otras ya comunes pero ue llevaban una vida lánguida. Gerona, en aquellos meses de abril y mayo, tuvo de ello pruebas manifiestas. Del mismo modo que conocidos personajes cayeron en el olvido, siendo substituidos por otros recién llegados o hasta entonces anónimos, determinadas expresiones y vocablos que jamás habían formado parte del acervo corriente, se hicieron ~~comunes~~ populares. Entre ellos destacaban: Auditoría de Guerra, Depuración, Aval, Afectos al Régimen, Salvaconducto, Primer Año Triunfal, Revolción Nacional-Sindicalista, Gibraltar, etc. Un desfile, en fin, de fórmulas representativas, que iban a configurar lenta e implacablemente la nueva experiencia vital" (...). Debido al desenlace de la contienda, alguna de estas palabras colocaron a los Alvear que militaban entre los vencedores, en condiciones de superioridad. Matías Alvear podía hablar sin temor de depuraciones y de nacional-sindicalismo; en cambio, el coronel Muñoz, allá en Alicante, disfrazado de marinero, o los dos hermanos de "gustín, aquel miliciano que intentó proteger a César, y que llevaban ya tres meses en un sótano sin ver la luz del sol, cuando se referían a Auditoría de Guerra y a sus juicios sumarísimos, temblaban de piés a cabeza" (p. 35).

Em sembla evident que Gironella "llença els nens amb l'aigua de la banyera", vull dir que intentant de manera un tant tava ser condescendent o "humà" amb els protagonistes de la nova situació creada pel règim entrant, acaba justificant quasi

aquest règim. Potser en l'Espanya franquista no podia ser altrament per treure un llibre sense tenir porblemes de censura, però el fet és que Gironella no vol o no pot recrear tot el clima de kafkiana por i tots els condicionans que van fer possible el que ell mateix n'ha anomenat la \neq "castració" d'un poble. L'infern és ple de persones-i d'escriptors- amb bones intencions. Tot i amb això per moments s'costa a una plasmació crua del que s'esdevenia "quan parlaven els ^{escamots} ~~parotons~~ d'execució" i, aleshores, la població de Girona no en queda ben parada. Parlen dos dels protagonistes, el professor Civil i Manolo, tinent jurídic honorari arran de la guerra (p. 141-142):

~~"-(...)Las sentencias son absolutamente arbitrarias. El mismo delito igual puede ser castigado con seis años que con doce años.~~

-Es muy natural.

-¿Natural?

-Claro...La arbitrariedad forma parte del juego. Cuando se juzga. Cuando se juzga con impunidad, cualquier factor puede variar la sentencia. La prisa del Tribunal; una buena o mala digestión; si el día está nublado o hace calor...

(...)Diálogos agobiantes...Diálogos que acababan ^{siempre} con una alusión a la indiferencia que, pese a la gravedad del ~~la situación~~ asunto, mostraba la población gerundense por lo que sucedía en Auditoría y en el cementerio. Si, Manolo había comprobado que la gente se desentendía por completo del ~~este~~ tema, lo mismo que se desentendía de lo que pudiera pasarles a los exiliados. ¡La historia de siempre! Los 'vencidos' formaban un mundo aparte virtualmente sepultado.

También ahí el profesor Civil intervenía con precisión.

-Esto es natural también... Cuando las personas han sufrido con exceso o tienen miedo, rehúyen los problemas ajenos, los ~~simplifican. Las guerras son el invierno, ¿comprendes, Manolo?~~

-Sí, claro..."

3)

El llibre està ordenat cronològicament, cosa que accentua aquest caire "històric" que té i del qual, com he dit abans, Grionella se'n defensa al pròleg en dir que el seu propòsit no ha estat d'escriure un assaig historicista sinó un llibre de ficció. Però també havia expressat el seu intent de "narrar fidel e imparcialmente lo acontecido". En què quedem?

En tot cas la "ficció històrica" té, doncs, quatre parts, la primera de ~~1 d'abril a 1 de setembre de 1939~~ i l'1 d'abril a l'1 de setembre de 1939. La segona, de l'1 de setembre a l'1 d'abril de 1940. La tercera, de l'1 d'abril de 1940 al 30 de març de 1941. I la quarta, del 30 de març al 12 de desembre de 1941. Molt ben construït, encara que li falta profunditat i potser sinceritat històrica, al llibre no hi manquen encertades pintures impressionistes i fins detallistes de la realitat social gironina de la immediata post-guerra. Vegeu aquest fragment:

Julio y agosto, El segundo verano de postguerra había llegado y la dispersión de los gerundenses fue mucho más numerosa que la del año anterior. La fiebre de las vacaciones empezó a subir, como ocurriera antes de 1936. Los obreros, los "productores", deberían contentarse con gozarlas en la ciudad, holgando, durmiendo hasta las tantas y, si acaso, paseándose los domingos con la familia por las orillas del Ter o el valle de San Daniel. Tampoco la clase media, civil y activa, podría alquilar ningún chalet en la costa o en la montaña; pero el número de "privilegiados" aumentó considerablemente, y entre éstos se contaban los estraperlistas de la ciudad que durante el invierno habían conseguido evitar que las autoridades les echaran el guante; la mayoría de los concejales; el camarada Arjona, Delegado Sindical; el Jefe de Obras Públicas; etc" (p. 393)

Mercès a la gentilesa de F. Ferrer i Gironès
 he pogut consultar alguns documents que projecten llum sobre les
 primeres passes del "Círculo Artístico" de la ciutat de Girona. Concreta-
 ment els Estatutos para el régimen de la sociedad cultural "Círculo Ar-
 tístico" de la ciudad de Gerona, Girona, 1947, i el Llibre d'Actes de la
 Societat Cultural "Círculo Artístico" de Girona, la primera sessió del
 qual té lloc el 27-VIII-1947.

La societat es va domiciliar al carrer d'Albareda, núm. 5.
 La primera Junta directiva de la mateixa constava dels següents membres:
 president: Joan Terrás i Bru, metge oculista; vice-president: Josep Claret i
 Rovira, arquitecte; secretari: Manuel Roqueta i Sánchez, advocat; vice-secretari:
 Marian Oliver i Albertí, mestre nacional; tresorer: Manuel Donmatí Romagosa, corre-
 r de comerç; vocal de la secció de pintura: Jesús Fortas i Mas, pintor;
 vocal de la secció d'esculptura: Francesc Torres i Monsó, escultor; vocal de
 la secció de música: Francesc Civíl i Castellví; vocal de la secció d'arqueo-
 logia: Miquel Oliva Prat, conservador del "Museu Provincial"; vocal de la sec-
 ció de lletres: Santiago Sobrequès i Vidal, catedràtic d'Institut; vocal
 de la secció de decoració: J.M. Busquets i Mullera, decorador.

Com dèiem fa un moment, el Llibre d'actes de l'entitat
 comença l'agost de 1947 i arriba fins al 13-III-1951 (p. 92). Reprèn després
 a desembre de 1965 fins a octubre de 1967.

En el clima opressiu ciutadà dels anys 40 que ja hem
 descrit, el Cercle Artístic suposà certament un feble factor d'obertura
 cultural en els plans musical, artístic, literari, etc. El Cercle Artístic
 impulsà la celebració de Jocs Florals. Dels de 1953 (Círculo Artístico. Jocs
 Florals 1953. Expedient-Carpeta 1/arxiu particular F. Ferrer i Gironès) el
 Comte de Foixà n'excusà la seva presència com a mantenidor per motius
 de salut i fou substituït per Manuel Riera Clavillé "director del Instituto
 de Estudios Europeos". La premsa local es féu ampli eco d'aquest certamen,
 solutament oficial ("Los Sitios", 27-IX-1953, 27-X-53, etc).

La socialització de la infància i les seves vies

Està per començar l'estudi una mica sistemàtic de l'evolució de la condició infantil a les nostres comarques. No té gaire sentit, a les nostres zones sobretot rurals, de partir metodològicament per la figura de l'escolar, del subjecte escolaritzat, ja que a molts de llocs l'escolarització generalitzada és ben tardana, gairebé un fenomen del franquisme. El que ens cal fer és de reconstruir a partir en primer loc d'estudis d'història familiar el lloc exacte que ocupen el jove i l'infant en el complex de vida, producció i consum que és la família "élargie".

El nen té, clarament, una funció de suport econòmic, no només el nen o jove de ciutat que fa feines d'aprenent de taller o fàbrica, sinó molt clarament el nen de pagès, al qual, en funció de les necessitats cícliques del conreu, se li demana una activitat determinada. Cal suposar que, llevat dels ^{fills de} pagesos acomodats, l'afició i l'incitament per anar a estudi de la quitxalla del món rural a les comarques de muntanya ha estat baixa fins a dates ben recents. Però, ~~stom~~metriem un error de pensar que ~~els~~ ^{rudiments} ~~córruptes~~ culturals s'adquirien o podien adquirir-se només per la freqüentació ~~de~~ les escoles rurals per altra banda tan miserables en la majoria de casos. Ja abans de la televisió que arriba a tot arreu hi ha hagut la ràdio, i abans de la ràdio, els retallables, els cromos, les estampes religioses i altres objectes de paper imprès de ben fàcil transport. En aquest sentit, la visita al museu folklòric de Ripoll ens fa veure l'enorme partit que es podria treure de l'estudi d'aquestes peces d'interès històrico-antropològic com poden ser ~~posen~~ per cas les estampes. Estampes que, des d'antic, i en una forma incipient de reclam de consum infantil i juvenil modern, hi havia a dintre dels envoltoris, per exemple, de les xocolates. La marca de xocolates Amatller treia, significativament, una sèrie sobre "la enseñanza del juego de foot-ball asociación". Al mateix establiment podrem trobar-hi mostres de carteres infantils, de joguines rudimentàries de la quitxalla de pagès com baldufes, guardioles, espases de fusta, ninots i nines, fanals de reis i moltes i curioses figuretes de pesebre, a part d'estampes de moltes menes. Les estampes i cromos són, insis-

teixo, del més gran interès, ja que si de vegades presenten sèries més o menys innòques o fades, d'altres transmeten missatges idològics molt concrets, sobre, posem per cas les guerres d'Àfrica (la tira!) els grans invents mundials, els avenços de la indústria i de les comunicacions. Aquests cromos expliquen amb tot luxe de detalls les característiques de, posem per cas, l'atac a les Alhucemes a la guerra del Riff o la vida d'en Bernat Xinxola, amb dibuixos d'en Brunet. En fi, a no perdre de vista ~~els=dibui~~ les figures de paper (i els corresponents tractats de "cocotologia" que diria M. de Unamuno), i altres formes d'omplir el temps mort infantil (l'ús de joguines com les carraques o el vèlit). L'historiador de l'educació s'ha d'interessar per tota mena d'estris materials usats per la infància per a la seva protecció física, vestimenta i esbarjo. L'evolució dels barrets de cop, posem per cas, li interessa.

En definitiva la representació de la infància i de la seva activitat social, i del paper que en aquesta se li dona ens remet sempre a això que en diuen "el món adult": res més fals que aquesta separació entre ~~mon~~ infantil i món adult: sense el concurs dels adults—concurs actiu, imaginatiu, festiu— les nombroses festes populars que de sempre han conformat i canalitzat la psique infantil no serien res...

Ja hem esmentat a d'altres llocs d'aquest treball el fet que el procés es cultural i educatiu necessita ser estudiat a la llum de fonts fins ara força menystingudes, si no del tot. El recurs, p. ex. a la Història del folklore és obligat, i no podem menys de lamentar la manca d'estudis científics al respecte, almenys pel que fa referència a les comarques gironines(?). Joaquin Pla Cargol a Gerona Popular(Biblioteca Gerundense de Estudios e Investigaciones) , 4a ed. ampl., Dalmau Carles Pla, S.A., Gerona-Madrid, 1955, presenta dades sobre aquests aspectes, de vegades no exemptes d'interès sobretot si es pensa en el desert de producció al respecte. Malhauradament, les seves anotacions patien el tipisme descriptiu. No hi trobem, p. ex., una classificació o una datació de les notícies que aporta sobre jocs d'infància o sobre costums socials; això li lleva valor científic. Cal suposar que moltes de les dades es refereixen a la seva infància, és a dir a la part darrera del s. passat. I, quant a ubicació, cal ésser clar situant-les a Girona ciutat. Algunes dades d'interès del recull de Pla, fetes totes les salvetats: festes, festes de barri, jocs a les festes de barri(pp. 24-34). Festes religioses i el seu ressó a o per a la infància(cap. VIII). Els estudiants. Els col.legis(cap XXXIX). Descripció minuciosa de jocs, jocs infantils(pp. 175-177). Vida associativa, societats recreatives, cinema a Girona(pp. 248 i ss. i pp. 307-309).

Ressaltem el caràcter massiu, multitudinari de la festa ular i dels actes que la caracteritzen com la "clàssica" Quinina, amb la qual acabaven a finals de segle i força més tard encara les festes de barri(ibid., p. 25). Pel que fa a la infància, a les festes de barri es solien fer representacions de titelles i jocs infantils diversos. Pp. 23-23:

Las sesiones de títeres habían gozado, a últimos del siglo pasado, de gran boga en Gerona, y hubo entonces un maestro de excelentes disposiciones para hacer amenas aquellas sesiones, y que sabía interesar enormemente, en sus pintorescas tramas, lo mismo a los pequeños que a los mayores. Este maestro era conocido por *En Tans*, que durante bastantes años fué el amenizador de estas sesiones callejeras, y también en un teatrillo, dedicado a tales funciones, en un local llamado *La Paella*, sito en la calle de la Barca. Muerto *En Tans*, cuidó de las sesiones infantiles de títeres, en el primer tercio de este siglo, el Sr. Batlle.

Los juegos infantiles de barriada se deslizaban en un ambiente de gran algazara, y eran motivo de grandes risas y jolgorio.

Los juegos más corrientes eran las *carreras de sacos*, y los llamados de *la paella*, del *chocolate* y de *la olla*.

Las *carreras de sacos* consistían en que varios niños se metían dentro de su respectivo saco, y con las piernas así sujetas, tenían que ganar la carrera. Al ganador se le obsequiaba con algún juguete o con unas piezas de calderilla.

La *paella* consistía en que se embadurnaba una sartén, con hollín, brea u otra substancia negra y sucia, se pegaba una peseta en el fondo de la sartén, y varios niños uno después de otro, habían de arrancar, con los dientes, la peseta del lugar en que estaba fijada en la sartén. Ya se adivinará que sus caras, después de prolongada tentativa, quedaban tiznadas como las de los más empedernidos carboneros.

El *chocolate* consistía en que se sentaba a dos niños frente a frente, con los ojos vendados, y entre ellos se disponía una olla llena de chocolate; se les proveía de *sequillos* o ronchas de pan tostado, y mutuamente habían de llevarse a la boca los sequillos o picatostes mojados en el chocolate. Es decir, que uno buscaba con el sequillo mojado en chocolate la boca del otro, y éste la del primero. Ya se comprenderá que esto no solía conseguirse, sin pasear primero los picatostes por las caras respectivas, que quedaban lastimosamente manchadas de chocolate.

La *olla* consistía en una de estas vasijas de tierra, sostenida en alto mediante dos hilos tensos, anudados en sus asas, fijados por el otro extremo en alguna puerta o reja de la calle. Dentro de la olla se depositaban algunas monedas y se llenaba de agua; y varios niños, provistos de sendos palos y con los ojos vendados, debían golpear en el aire hasta que podían dar con la olla; si el golpe era poco fuerte, la olla se balanceaba, mojado a algún *concurrente*; si el golpe era fuerte, la olla se rompía, esparciendo una ducha regular y apoderándose entonces los chiquillos que intervenían en el juego, de las monedas que caían al sue-

lo juntamente con los trozos de la olla.

También solía celebrarse el llamado *juego de las manzanas*, el cual se disponía así: se colocaban varias manzanas dentro de una tinaja, que se llenaba de agua, sobrenadando las frutas. Varios niños provistos de cañas abiertas por un extremo y formando las astillas de dicho extremo puntas afiladas, o bien utilizando algún punzón de hierro con mango, emprendían rápida carrera: y, al pasar junto a la tinaja, hundían con fuerza en ella la caña o el punzón y procuraban enhastar alguna manzana. Las que conseguían así conquistar, pertenecían al ganador, y el juego duraba mientras quedaban manzanas en la tinaja.

Noche de la víspera de Reyes

En la noche de la vigilia de Reyes se celebra en Gerona una fiesta muy bulliosa y emotiva. Los pequeñuelos de la ciudad, llevando farolillos de papel, discurren por las calles de la misma en grupos interminables, para reunirse en la Rambla; van gritando con sus vocecitas cristalinas a los Reyes de Oriente:

*Visca els Tres Reys
de l'Orient
que porten torrons
a tota la gent
i una butifarra
per la meça dent.
Dels fins,
dels bons,
dels Quatre
cantons. (*)*

En el frío de la noche, el coro de infantiles vocecitas tiene un ambiente cálido de ingenuidad y de tierna simpatía.

Los farolillos multicolores oscilan al compás de los pasitos infantiles, y los ojos soñadores y el pensamiento de los pequeños, lleno de ilusión, forjan la maravilla de los orientales personajes, caballeros en sendos camellos y seguidos de una fantástica caravana portadora de un imponente tesoro de juguetes.

En la noche de hoy, la ilusión de "lo

que les llevarán los Reyes" en la madrugada siguiente, es para los pequeñuelos más hermoso que la misma realidad, que podrán disfrutar, al apreciar tangiblemente los paquetes y al acariciarlos con sus manos curiosas.

Esta fiesta callejera es de una honda belleza, delicada y sensitiva; y los que de pequeños hemos saboreado su embeleso, sentimos cada año reproducirse en nosotros, al contemplarla, la fastuosa riqueza de esperanza y de imaginación que desarrolla en las mentes infantiles.

Para los ojos resulta un bello espectáculo ver reunidos en la Rambla centenares de farolillos moviéndose sin cesar y formando un animado mosaico de luz con las policromías de sus papeles de colores.

Es lamentable querer hacer a los niños prematuramente hombres, o intentar romper el transparente cristal de su inocencia y de su buena fe. Dejémosles que sueñen y que vivan su mundo mágico de pequeñas maravillas. No destruyamos bárbaramente su ingenuidad y su inocencia poniendo prematuramente ante sus ojos la prosa de la vida. Dejemos que se duerman hoy con la confiada esperanza de que, al amanecer del mañana, se habrá hecho el milagro que tanto ansian. El milagro, sí; porque la fantasía o la ilusión infantil lo hace necesario, y el niño mismo lo crea.

(*) Otra modificación o variante de esta canción, decía: *Dels fins - dels bons - dels nans boninyons.* (Versión facilitada por D. Juan Masó).

¡Bella noche estrellada, en el marco del frío enero de Gerona! ¡Noche sin par de la Vigilia de Reyes!

Que no profanen la suavidad y el encanto de esta noche, la más poética en los anales infantiles del año, las voces de los que irreverentemente quieren romper el velo del misterio. (*)

Que los niños de Gerona puedan soñar, ilusionarse y confiar; que el sueño y la ilusión, en los niños, tiene tanto valor ideológico y formativo como la vigilia misma; y la confianza y la esperanza son las dos condiciones primordiales y mágicas de su felicidad. Si un niño ha perdido la fe y carece de esperanza y no siente confianza en un mañana claro y diáfano, su tierno corazón sangrará prematuramente, y habremos destruido en él, por torpeza, las más puras esencias de su espíritu infantil y generoso.

Dejad que los niños gerundenses continúen cantando, en esta noche única para ellos, de la Vigilia de Reyes, y que perdure en su fantasía el ensueño alegre y venturoso.

Y que la mágica caravana de los fastuosos Reyes Magos de Oriente, aporte a todos los niños, pobres y ricos, los espléndidos o modestos dones que, por un día, labrarán su felicidad.

(*) Solían discurrir también lamentablemente por las calles y por la Rambla, algunos grupos de grandullones, o de jovencuelos precoces, que gritaban despiadadamente:

*Visca els tres reis
de l'Orient...*

Los niños jugaban a *retratos*, aprovechando los cromos de las tapas de las cajas de cerillas; a *pinyols* utilizando los huesos de los albaricoques; a *restinyola*, agujereando el hueso de un albaricoque, mediante el roce con un ladrillo, y sujetándolo con un hilo pasado por aquel agujero y moviendo dicho hilo o cordel con movimiento circular y acercándolo así a otros huesos de albaricoque, colocados espaciados en el interior de un triángulo marcado en el suelo y disparándolos, al chocar con ellos, fuera de los límites de dicho triángulo; a *corn i os*, utilizando

una rótula de carnero y empleando este hueso para ganancias y pérdidas.

Otros juegos corrientes eran el del *aro*, utilizando aros de madera fabricados expresamente para este juego, o los de alguna cuba, o construyéndose los niños alguno con alambre grueso; el del *vèlit*, (chirumba) que consistía en un palo cilíndrico de unos 35 cms. de madera con el que se daba a otro, cilíndrico también, de unos 20, terminados por dos conos. Al quedar el *vèlit* en el suelo se le daba con el mango de madera debiendo tocarle por uno de los dos conos; el *vèlit* saltaba sobre el suelo y entonces se procuraba darle con el mango para alejar el *vèlit* lo más posible. Se contaban los tantos por la medida de mangos que había entre el lugar en que se tiraba la línea donde se colocaba la cana o mango y el lugar a que había podido llevarse el *vèlit* con los tres golpes que se le daban al hacerle botar sobre el suelo. (*)

Otros juegos eran los del escondite (a *cuit*), a *bistri*, a *miny*, etc. Todos los cuales eran a base de correr y de libertar a compañeros a los cuales se consideraba o escondidos o sujetos o aprisionados por el bando contrario.

También existió, durante muchos años, la lamentable costumbre de las *pedreas* entre bandas de niños y grandullones pertenecientes a distintos barrios. Estas escaramuzas solían tener lugar ya en el *Areny* del Oñar, ya en las *Pedrerias*, ya fuera de la muralla por la parte de San Agustín. Había barrios que tenían la triste fama de ser los más temidos en aquellas peleas. El resultado de ellas solía ser alguna o algunas descala-

(*) A últimos del pasado siglo, las tiendas más típicas de juguetes eran en Gerona las de Garcia (en los porches de la plaza del Vino, frente al Ayuntamiento); la de la *Hubanera*, en la calle de Ciudadanos (cerca la esquina de la calle de San José. En las puertas exteriores de esta tienda había pintados dos soldados en tamaño algo superior al natural, que de por sí constituían una gran atracción para los niños). Había también la tienda de casa Murtra, en la Rambla y la de Lluch, en la calle de Herrerías Viejas, donde vendían soldados o decoraciones y personajes de teatro. Los juguetes más corrientes eran los caballos de cartón, las muñecas, las escopetas de pistones, las pelotas, los trompos, los tira-gomas, las bolas de vidrio y de piedra, las cajas de fósforos de colores, etc. También vendían juguetes otras casas, entre ellas, para juguetes más cuidados, la casa Bonet, hoy casa Pujadas, la casa Roig, y tal vez alguna más.

Sebastià Gispert i Oliveres té 82 anys(nat el 1398).Viu sol, ja que és vidu, a Llagostera.La seva targa porta que és diplomata a l'exposició internacional de Progrés Modern(?),Paris 1923. Va ser dues vegades de Junta del Cassino abans de la guerra i havia anat als "hermanos" de la vila a la primera dècada de segle.Es, una mica, l'erudit naif i autodidacta de Llagostera.A efectes del present treball, Sebastià Gispert, que guarda algun material històric d'interès per a la història del poble al seu arxiu pròvat, ens ha proporcionat informació oral tant del cassino com de la federació patronal local, ja que en va ser secretari.Ve't aquí una llista recollida per l' ~~20202~~ esmentat llagosterenc dels jocs d'infància a què elll havia jugat.Se'n deixa algun de més "aristocràtic " o distingit a què havia jugat als "hermanos" francesos; per exemple, una mena de joc de golf que tenia un nom així com "crouchette":

- 1.Joc de l'anell
- 2.Vèlit
- 3.Xincarra
- 4.Saltar i papar
- 5.Arrieta
- 6.Sol i(s)ombra
7. A bola o bolitxe
- 8.Marro
9. Cavall fort
10. Msitric
11. Sants
12. Xapes
13. Carn i os
- 14.Lladres i guàrdies
15. A amagar
16. La gallina cega
17. Perdinyal(del sauquer)
18. Tira perdigpns(gomes)
19. La fletxa(amb o sense arc)

20. A la corda
21. Tirar a l'olla blanc
22. A peu coix
23. Xanclos
24. Correr amb el cercle
25. Tirar a l'olla
26. Carreres de sacs
- 27 . Picar portes
28. Endevinalles
29. A tirar els cèntims(drets o plans)
30. Tirar a la bola grossa
31. A calots o a sots
32. A "mati"
33. Jugar a pilota
34. A córrer.
- 35 Al quadro o "a rotllo"
36. Baldufa
37. A cara o creu
38. A bitlles o a botxes
39. A quatre cantons o a quatre arbres
40. A escuts
41. A l'estassada(amb els sants)
42. A peu coix
43. A salt de la garrotxa
44. A l'esgrima.

Segons M. Bonmatí(Historial del fùtbol gerundense,

supl. de Fires de "El Pirineo" ,any 194),les primeres manifestacions futbolis-
tiques a Girona tenen lloc al camp de Mart,a la devesa gironina.El primer
grup d'aficionats que s'hi institucionalitza,per dir-ho així,és l'"strong",
que va donar jugadors com Hormeu,Elias Cid,Bellsolà,Roca,Josep Viñas...
A poc temps d'haver iniciat les seves activitats(190 9) ja tenia aquest
equip un bon nombre d'adeptes,i sembla ser que en partits de competició
van passar pel seu camp els millors conjunts barcelonins

Historial del fútbol gerundense

por Manuel Bonmati

Pocas ciudades españolas, podrán exhibir en sus anales deportivos, un historial tan plétórico de vida y de tan intensa actividad futbolística, como el que cuenta la ciudad de Gerona. Y asimismo estamos seguros, que difícilmente podrán superarse los sacrificios, los afanes, las vicisitudes, que han debido vencerse para poder llegar al puesto elevado que en la actualidad orgullosamente ocupamos dentro de la órbita del fútbol español.

Por eso al publicarse este número extraordinario dedicado a la ciudad de Gerona y a sus ferias y fiestas, no podemos dejar de consignar aunque sea en forma breve y concisa, un breve historial futbolístico gerundense, que sirva precisamente de compensación y digna ejecutoria a los sacrificios y esfuerzos que han realizado en años preteritos, un grupo benemérito de deportistas gerundenses.

Las primeras manifestaciones futbolísticas en Gerona, tuvieron como escenario el famoso Campo de Marte, en la Dehesa de Gerona. Allí empezaron a jugar el fútbol los primeros aficionados, agrupados bajo el nombre glorioso del "Strong". Vivero y semilla de grandes jugadores, fué pronto esta entidad. De sus filas salieron el notable jugador Horneu, el inolvidable y malogrado Elias Cid, la

mo, el Barcelona, de los buenos tiempos, con Amelchurre, Urizar, Bené, Sancho, Vaidés y otros. Y el Universitario, vivero de los mejores jugadores barceloneses, así como el antiguo España. Recordamos todavía, el partido jugado contra el Español, con el campo cerrado al estilo de los actuales "envelats".

Al socaire de la vitalidad que tenía el "Strong" se formó seguidamente el llamado "Sport", integrado en su mayoría por estudiantes del Seminario. La rivalidad entablada, entre ambos equipos fué grandísima. El anuncio de los encuentros entre el "Strong" y el "Sport" era sinónimo de una lucha parecida a la del Barcelona y Español. En las filas seminaristas, formaban jugadores excelentes, como los hermanos Viñolas, Llauro, Trias, Viñals, Camps, Moret, Padrosa y muchos otros. En las del "Strong" figuraban Vila, Bellsolá, Roca, Ferrer, Fontás, Boadas, Viñas, Horneu, Cid, y otros muchos, cuya lista se haría interminable.

Por si fuera poca la rivalidad entre los dos clubs gerundenses, vino luego a formarse el equipo del "Patronato" que tenía su campo de fútbol en la calle de la Rutlla, en los terrenos que ocupa actualmente la fábrica de la Electro-Química Berenguer. El equipo del "Patronato" es-

taba formado en su mayoría por estudiantes jóvenes, adscritos a entidades religiosas o catequísticas gerundenses. Llegaron a tener un buen equipo.

Tras de unos años de intensa actuación deportiva, vino un pasajero colapso y las tres entidades llegaron a sostenerse en forma precaria, hasta el extremo de que pronto desaparecieron el "Patronat" y el "Sport" al mismo tiempo que el "Strong" se convertía en el efímero "Atlético".

Parecía que el fútbol había de quedar reducido a la mínima expresión, cuando un grupo de entusiastas deportistas, que cultivaban el gimnasio y se reunían para practicar en el "Gimnasio Gómez" tuvieron la oportuna idea de formar la "Unión Deportiva Gerundense". — Esta entidad tuvo en poco tiempo un auge considerable. — Los socios que formaron en sus filas fueron numerosos

y con el desarrollo que alcanzaron los campeonatos provinciales y la rivalidad deportiva que se creó entre los clubs de Palafrugell, Figueras, San Feliu y otras poblaciones, fueron en poco tiempo una legión de aficionados los que seguían alentando al equipo gerundense.

Los primeros tiempos de la U. D. G. tuvieron el marco adecuado en el campo de Marte, y allí empezó a formarse la gran afición local. Fué tan enorme el entusiasmo, que a los pocos tiempos, cristalizaba la idea de construir un estadio adecuado a la vitalidad gerundense. Y el actual

EL EQUIPO DEL «GERONA F. C.» Foto SOLÁ

De izquierda a derecha: MOTA, FRANCÁS, COLOMÉ, BUSQUETS, TRIAS, CURTA, BARCELÓ, FARRÓ (capitán), ESPADA, TRUJILLO, CARRÉS

magnífica pareja defensiva Bellsolá - Roca; el actual secretario del Gerona José Viñas y tantos y tantos otros, que harían la lista interminable.

El "Strong" tuvo seguidamente buen número de adeptos y a los pocos meses de su nacimiento, ya lograban hacer desfilar por su campo de la Dehesa, los mejores conjuntos barceloneses. Así vimos, al primer equipo del Español, con sus célebres jugadores Pagan, Kinké y Koki, o sean los tres hermanos Arriet, junto con Massana, Montecinos, Mallorquí y otros antiguos ases. Desfiló asimis-

campo de Vista Alegre, fué el sitio elegido. Su inauguración, que todavía recuerdan los buenos aficionados, fué en el mes de Junio de 1921 a base del partido entre el Gerona y el Barcelona, que terminó con el resultado de 5 a 3 favorable a los azul-grana, que desplazaron su mejor equipo a base de Zamora, Samitier, Sancho, Gracia y otros jugadores.

Con la inauguración del estadio de Vista Alegre, se suceden los tiempos mejores del fútbol gerundense y grandes luchas tienen por escenario dicho campo. Allí se juega la final del campeonato catalán entre el Barcelona y el Europa, con el triunfo de los europeístas por 1 a 0. Nos visitan muchos equipos extranjeros entre los que recordamos la selección uruguaya, vencedora de la Olimpiada de Amberes, el Winterthur, el Cette, el equipo de la Escudra Inglesa, y muchos otros. El fútbol gerundense sigue su camino ascendente.

Vienen algunas vicisitudes económicas y ellas obligan a la U. D. G. a convertirse en el actual "Gerona F. C.". Pero las directrices y el camino a seguir son idénticas y el fútbol gerundense sigue adelante, contra viento y marea. Se llega tras de muchos anhelos a ocupar un puesto en la primera categoría de Cataluña y nuestro equipo empieza a codearse con los ases Barcelona, Español, etc. y no solo les hacemos frente, sino que incluso les superamos en la clasificación general. Y al transcurrir los años la potencia

del Gerona no solo se acrecienta, sino que pesa en el panorama deportivo español.

Y cuando tras del Glorioso Movimiento, viene la reorganización profunda del fútbol español, el Gerona pasa a ocupar un puesto destacado en la Segunda División de la Liga, y su valía es reconocida y temida, por los clubs más calificados de nuestra categoría.

**

L'entusiata Bonmati, que escriu en plena eufòria del "glorioso Movimiento", no esmenta la data (juny de 1922) en què éix la U.D. Girona estrenava camp a l'estadi gran de Vista Alegre. Tampoc dóna notícia d'un "Centre Gironenc", antecedent més o menys directe de la U.D. Girona, de què parla, si no recordo malament, Rahola a La Ciutat de Girona

Cultura de masses i món obrer

L'esperó de la cultura de masses induïa els escriptors i pedagogs catalans(i gironins) a prendre, com hem vist ,posició enfront del cinema.Però també,i d'una manera més general,guia a preguntar-se sobre el sentit d'una cultura de la majoria-i per tant,del treballador assalariat. El fet que Girona no fós terreny abonat-almenys en la mesura de Barcelona i demés nuclis industrials- a la lluita social permetia potser una mica,insisteixo:potser ,de recul respecte del tema. Des de el suplement de "El Autonomista", sempre tan important pels anys 20 i 30(pp 44-45),A.Vidal(August Vidal,Llagostera), prenien com a contrapunt de reflexió l'experiència de l'Ateneu Igualadí de la Classe Obrera:"El valor essencial de l'escola de l'Ateneu Igualadí de la Classe Obrera està en la seva espiritualitat,capaç d'acollir tot ideal. Es una escola amb ànima,amb mèdula". Recordem que Vidal havia estat deixeble de Cassià Costal.I després diu:"El nen surt de l'escola primària,i es troba en un ambient a propòsit per desenrotllar les seves facultats:una escola d'arts i oficis,un conservatori de música,una escola de dibuix,de llengües, de comerç...,pot preparar-se per a estudis secundaris,pot assistir a una sèrie de cursos especials(a càrrec de persones escoliides) de filosofia,de literatura,de tecnologia tèxtil,d'història ,de geografia...Té a la seva disposició una biblioteca circulant demés de tres mil volums(que va creixent sense interrupció) en la que hi troba 'el seu llibre' l'aficionat(o especialitzat en ciències,en literatura,en filosofia...,l'obrensigui paleta,fuster,anyal o teixidor,curtidor...Es creen beques(aquest any es subvenciona a dos alumnes de l'escola de teixits per a anar a ampliar els seus estudis especials a Lió.I tot això gràcies a l'esforç del poble.Sense necessitat de disposicions governamentals,per solidaritat,es fundà ,es mantingué i prospera aquesta institució model,forjadora d'una generació nova que promet aixecar Igualada al nivell de ciutats capdevaneres".

Però ,prosegueix,el jove inconformista Vidal,què passa amb Girona,Figueres,St Feliu,La Bisbal,que encara avui "tenen-diu- un restigi intel.lectual superior a Igualada?".Doncs que "no saben fer-li honor i conservar-lo,procurant millorar el poble...Que no hi ha societats potentes per a portar-ho a cap? Es que els homes,els pares,sols saben associar-se per disposar d'un lloc d'esbarjo?".

El mes d'octubre de 1922 Joauiim Pla i Cargol des del suplement literari de "El Autonomista" (pp. 1-2), després de constatar que l'avenç cultural de la ciutat de Girona al llarg de l'anterior decenni no havia pas seguit el ritme de la transformació material i demogràfica, considerava indubtable que "ara els temps són especialment propicis a donar caliu a tot afany que tendeixi a millorar la condició dels obrers", especialment la condició cultural. "Cal, primordialment, que l'obrer pugui fer-se amb aquesta cultura general i especialitzada que necessita. Per a obtenir aquesta necessitat finalitat, és inajornable que l'Ajuntament de Girona, amb col.laboració amb la GENERALITAT DE Catalunya procedeixi a la creació d'una 'Escola d'Arts i I"dústries'. En aquesta escola s'hi cursarien estudis de totes les especialitats industrials de les comarques, a més de les ensenyances comercials (càlcul, comptabilitat, organització, idiomes, estadístiques, estudis de mercat, etc): "Girona i les seves comarques són llocs fonamentalment comercials, i és de doldre que els joves que ara es dediquen al comerç, no duguen tenir una formació més densa que l'emementalíssima que han pogut rebre en les escoles d'ensenyança primària".

La o les biblioteques de la ciutat gaurien també de poder oferir a l'obrer gironí els estris bibliogràfics per als seus estudis. Pla apuntava fins i tot un lloc per a fer aquesta escola professional: es tractaria de construir un pis al damunt de la projectada Guarderia de nens "que sembla es va a edificar enfront del Grup escolar". En que hem de retenir d'aquest article de Pla, que no aporta pas gaires res de nou al planteig cultural de la ciutat, és la insistència en aquesta escola professional, la urgència de la qual ja feia anys que feien veure Costal i M. Santaló, en especial aquest darrer.

A part del teatre municipal (l'actual teatre va ser inaugurat l'any 1960), essent la seva capacitat inicial d'uns 900 espectadors), i de les activitats d'espectacle que es podien dur a terme o bé al "Circo Alvarez" a la plaça de St Agustí a finals del s. passat o, de 1902 a 1906, al Novedades, de la plaça de Marquès de Camps, a finals del segle "muchas sociedades recreativas gerundenses, como

Las Odaliscas, El Licco, El Olimpo, Talia y el Centro Moral, tuvieron secciones dramáticas y montaron escenarios en sus salones de fiestas. También se montó uno en las casas de Beneficencia provincial.

Las funciones teatrales en las sociedades *Círculo de San Narciso, Centro Mo-*

ral y Las Odaliscas, congregaban los domingos numerosos concursos de espectadores.

En *Las Odaliscas* se representaron algunas zarzuelas a cargo de elencos de aficionados y en las dos primeras entidades, solían representarse, por compañías de aficionados también, diversas obras dramáticas, la obra de magia titulada "El castillo de Ruy Flor", el drama "Los Sitios de Gerona" y, en las fiestas de Navidad, "Los Pastores en Belén" y "La Adoración de los Magos".

Otros espectáculos

A últimos del siglo pasado se edificó la *plaza de toros*, el *frontón* y se construyó un espacioso *velódromo* en la carretera de Barcelona, aproximadamente donde hay ahora edificado el depósito de máquinas de M. Z. A.

La *plaza de toros* y el *velódromo* fueron inaugurados en las ferias de 1897.

manencia, en el que se daban sesiones de cine, en la plaza de San Agustín (octubre de 1898): en este barracón había un encargado que iba explicando en voz alta el argumento de las películas. Otro pequeño cine fue instalado por poco tiempo en los bajos del núm. 15 de la calle de Ciudadanos (en 29 octubre de 1898). (*)

El cine era entonces hablado y había un *spiker* para explicar las películas. El 18 noviembre de 1899 fue instalado, en un gran barracón levantado en la plaza de la Independencia, el Cine Domeny. En este cine fueron proyectadas las primeras películas impresionadas en Gerona, entre ellas, varias escenas de la salida de los operarios de la fundición Planas, Flaquer y Comp. La proyección de tales películas constituyó un gran éxito.

El barracón de la plaza de San Agustín fue llamado *El Paralelo* y su propietario fue D. Martín del Olmo.

El Cine

El cine empezó a funcionar igualmente en Gerona a últimos del siglo pasado. Primeramente funcionó algún incipiente cine en una barraca de feria, por los años 1896 ó 1897.

Instalóse luego el primer salón de cine en los bajos de la casa de la calle de la Platería, esquina al puente de San Agustín. Seguidamente fué instalado un barracón de madera, con carácter de per-

Luego empezó a funcionar, ya con pleno carácter de permanencia, el cine llamado *El Paralelo*, que cambió después su nombre por el de *Coliseo Imperial* (inaugurado el 9 de octubre de 1909). Funcionaron también los cines *Sport* (1906) y *Saló Geriò* (en el antiguo local del "Centro Moral", en la plaza de la Independencia). Sucesivamente fueron inaugurados el *Cine Gran Via* (el 28 octubre de 1908) y el *Teatro Albéniz* (inaugurado en 1923).

(*) El primer Cine, instalado en la calle de la Platería, comenzó a funcionar el 4 de septiembre de 1897, y se dieron en él funciones públicas a partir del día 11 del mismo mes. *El Paralelo* (barracón de madera) fué construido en 1903; el cine *Gran Via* fué inaugurado en 1908; el *Coliseo Imperial*, construido e inaugurado en 1909 (substituyó al barracón de madera de *El Paralelo*); el teatro *Albéniz* inauguróse el 11 de abril de 1923. Funciona, además, en la calle Nueva 43 Teatro el llamado *Cine Moderno* y en el barrio extremo de la calle del Carmen el *Cine Familiar*; el *Oriental*, en la barriada de la calle de la Rutlla y el *Emporio* funcionó en un local de la parte alta de la calle de la Forsa.

Entre los cines desaparecidos figuran el *Cine Sport*, que funcionó en la plaza de San Francisco (P. del Grano); el *Saló Geriò*, abierto en 1906 en el local del Centro Moral (plaza de la Independencia); el *Cine Novedades*, en la plaza del Marqués de Camps y el *Centro Cultural*, junto al Instituto. (Por más que en el local de este último ha venido funcionando casi siempre algún otro cine. En 1948, funcionaba el *Emporio Cinema*).

Las primeras películas proyectadas en 11 septiembre de 1897, llevaban por título: "Plaza de la República, de París", "La batalla de nieve" y "Llegada de un tren".

Posteriormente han sido inaugurados otros cines en diferentes sitios de la ciudad (*Moderno, Ultonia, Oriental, Familiar, Emporio*). El *Teatro Ultonia* fué inaugurado en 1946.

Gerona goza fama de ser de las poblaciones españolas en que más estrenos de películas se producen y en que más pron-

to se pueden ver los estrenos de mayor nota.

Existen también muchos aficionados a impresionar películas, y en Cine Amateur han logrado éstos importantes distinciones en los Concursos Nacionales. En 1947 fundóse un Cine Club, pero resultó de vida efímera.

A més del Cassino de Girona i del Liceo, que s'ajuntà o fusionà amb l'anterior l'any 1853, Pla i Gargol (Ibid., p. 309) indica l'existència d'altres entitats "recreatives", "entre ellas, como más destacada (per quin concepte?), la sociedad Las Odaliscas (en la cual se daban bailes y funciones teatrales a cargo de una compañía de aficionados y cuyo local se levantaba en lo que es patio del Hotel del Centro, teniendo su entrada por la calle de San José); la sociedad Talía, que tenía su local social donde se levanta hoy la iglesia del Sagrado Corazón; el Centro Moral Gerundense (en la plaza de la Independencia), que contaba con una valiosa sección de aficionados al arte dramático y el Círculo Católico de Obreros (en la plazuela del Instituto), que contaba con un buen salón-teatro". Però, com a prototipus de cassino de societat de la burgesia provinciana, Girona-com totes les capitals de província, tenia el corresponent centre característic. En el cas de Girona aquest era el Casino Gerundense, el qual l'any 40 a l'extra de Fires del diari únic gironí "El Pirineo" era historiat de la següent manera:

La secció d'estudis del Centre Moral Gerundense va
 ntar a les darreries de 1916 un cicle sobre "formació integral de la joventut".
 "cocktail" ^{de conferenciants} era interessant, ja que, si més no, posava de manifest una concep-
 tolerant de la tasca cultural; en efecte, al costat de capellans, trobem
 la tribuna a ngent com Cassià Costal i Ambrosi Carrion. Aquest i cicle
 ltural del Centre Moral va comptar de quatre xerrades: Formació del sentit
cial, per el dr. Llovera, catedràtic del Seminari; Elements psico-ètics del
ràcter pel Dr. Dalmau, catedràtic de l'Insittut; Educació post-escolar pel
 rector de la Normal de Mestres, Cassià Costal i, finalment, La emoció en l'art,
 r D.A. Carrion, dramaturg i publicista com se sap. Mossèn ^{Frederic} Dalmau va disertar
 25de desembre de 1916. La conferència, amb el títol abans referit va ser
 blicada per la Tip. "La Editorial Gerundense" (Girona, 1917). L'objecte de
 conferència és d'estudiar tres elements "psico-ètics" del caràcter: l'ideal,
 entusiasme i la llibertat. Comença definint la "idea" com a idea-força entesa
 l'accepció de Juillé. Les idees són "ressorts que impulsen a la nostra vo-
ntat i la posarien en moviment si la seva impulsió no fos continguda o des-
ada per la reflexió" (op. cit., DALMAU, p.11) . A continuació Dalmau estudia,
 "ideal", idea-força, font d'energia "inspirada d'entusiasme (que) inflama el
otre desig, ens excita al treball i a la lluita". Destaca Dalmau el poder
 l'ideal i en destria els conceptes erronis . A continuació, disseca
 "entusiasme" i assenyala el positivisme, l'escepticisme, el pessimisme i
 sentit de vanitat com a enemics acèrrims de l'entusiasme... però que
 nen les de perdre. Critica August Comte i Renan, o millor, la idea que se'n
 de l'un i de l'altre. I acaba referint-se a la "llibertat", el seu fonament
 els obstacles que en dificulten l'exercici. Aboga per una concepció cristiana
 ascètica de l'exercici de la llibertat i aprofita novament per atacar
 moral positivista (p. 26). Com ja deia en iniciar aquest resum de la conferència:
 Dalmau, per a ell la influència de la, de les idees, enteses en el sentit
 ans de finit, de vegades és determinant en el comportament dels individus i
 s grups. Ho expressa amb imatges persuasives i amb anàlisis que tenen un
 gust fatalista molt "començament de segle"... (DALMAU, op. cit., pp. 10-11):
 (els caràcters impulsius segueixen cegament la idea) "Per la
teixa raó, l'atracció de l'idea és més sensible en els infants. Aquest mateix

any, a la nostra pàtria, els diaris han parlat d'una munió de fets i propòsits perversos realitzats per nois de 10 a 14 anys, que havien assistit a la representació cinematogràfica de 'ls 'Vampiros', 'La mano que aprieta' i altres pel·lícules immorals i antisocials. No fa molt temps, a França, nois de 10 i 12 anys s'havien proposat fer descarrillar un tren. Per què aueixos fets? Ni uns ni altres eren anarquistes, car no havien arribat a conèixer l'odi social ni la ratxa destructora que arma el braç dels revolucionaris; però havien sentit parlar de destrucció, havien vist reproduïts en el 'cine' fets immorals, i aquestes idees, niades en el seu esperit, volien traduir-se en actes. Els especialistes que estudien la criminalitat de l'infància citen casos encara més demostratius: Un nen de vuit anys ofega a un germanet seu més petit en el bressol. Quan se li pregunta sobre el motiu del crim i se'l subjecta a un estret interrogatori, acaba per confessar que havia volgut reproduir un espectacle en el qual el dimoni escanyava a Polixinel, la.

Els mateixos especialistes ^{ens} diuen que si la criminalitat de l'infància creix en proporció esgarriosa la premsa en té una bona part de culpa. En efecte, bon nombre de periòdics dels anomenats de 'gran informació', donen compte detallat dels atentats de tota mena, contenen amb preferència els més monstruosos i abominables; i per a wè la impremsió sigui més viva encara, els il·lustren amb gravats. Aquelles representacions i descripcions són per als nois, altres tantes malvades excitacions, veritable sement de crims.

Però aqueix poder de l'idea no s'exerceix solsament sobre els infants, els impulsius o les masses populars: més om menys no hi ha cap persona que pugui escapar-se de la seva influència".

Per a concloure amb aquestes afirmacions moderadament idealistes:

"No és el diner, com s'ha dit, l'amo del món, sinó la 'idea'. Si es veritat que no sempre obrem amb conformitat amb les nostres idees, és també cert que que moltes vegades les idees ens mouen a obrar".

La idea aquesta del valor o potencial destructiu i pervertidor de les películes, o almenys d'algunes d'elles, va guanyar -i per llarg temps- l'esperit de les gents d'ordre. La referència del doctor Dalmau podria posar-se al costat de moltes apostilles de premsa. Citem aquesta treta de la revista de "Delit", :

"Insístim en que l'Empresa del Cassino, amb les seves películes "Los vampiros" té establerta una escola de lladres criminals i que en amb els números de Variétés que ve servint-nos, la segona part de l'escola que podríem dir-ne pornogràfica, nosaltres no és fàcil ne prenguem res, seguirem anant-hi per dir-hi la nostra. De moment fem constar que trobem molt estranys que la Junta Directiva, formada per persones molt dignes, permeti tals espectacles, i que els socis tinguin tanta paciència: lo millor que podrien fer en aquella casa fora canviar la paraula 'ilustración' per la paraula 'destrucción', que li estaria millor".

Un dels primers a aixecar la llebra sobre els valors i/o contra-valors formatius del cinematògraf(encara que l'article és publicat cat força més tard a "El Autonomista", suplement literari pp. 17-21, l'informe és de 1911, data en què l'autor el va remetre a una entitat cultural barcelonina que li ho havia demanat, segons especifica a la fi del mateix), va ser Artur Vinardell i Roig, vinculat com se sap als medis literaris i republicans catalans i més concretament gironins. El títol de l'article és La Moral pública. El teatro.-El cinematógrafo.-La Escuela y la familia. La defensa social y los partidos(en torno de una información). Liarg programa. Pel seu interès testimonial, considerem que val la pena de retranscriure'l sencer:

ha sido la cuestión de la moral pública. Los sociólogos y los pensadores más autorizados de todos los países han puesto a contribución su saber y su experiencia para llegar a una solución beneficiosa y práctica; pero el hecho de ir en aumento el mal, es prueba evidente de que no se ha podido o no se ha querido encontrar el remedio. Sin necesidad de entrar en disquisiciones ociosas sobre determinadas teorías relativamente a las causas productoras o eficientes de ese mal social que lamentamos — la inmoralidad, la perversión y el vicio reinante en todas las esferas — forzoso es convenir en que hoy la llaga se extiende de una manera alarmante, llegando a tomar casi el cariz de una verdadera gangrena. TAINE, el gran filósofo y profundo observador, cree hallar el origen en la "influencia del medio". Acaso tenga razón. No vamos a discutirlo. El hecho es brutal, incontestable. Jamás se había peccado la gente, como venimos hoy, de la gravedad de la situación, y esto sin mogigatería ni partidismo de ninguna clase. Ya nadie se recata de hablar de ello en todos los tonos. Y es que antes la política con sus hechos y personalismos enconados lo invadía todo, y el humo espeso de esos combates ocultaba el cieno de las calles, cuyas salpicaduras, sin embargo, rebotaban sin cesar y se introducían solapadamente en el seno de las familias pasando por encima de los combatientes, para quienes el peligro era indiferente o inadvertido.

En estos últimos tiempos, algunos hombres honrados, de elevada inteligencia y voluntad generosa — yo no quiero citar ahora sino el senador Béranger, en Francia, y el profesor Buylla, en España — han dado el grito de alarma, y han sido escuchados. Lo han sido, a despecho de una turbamulta infecta que ha tratado de ridiculizar sus nobles y fecundas iniciativas, zahiriéndolos y maltratándolos con diatribas de todo género, unos en nombre de una libertad primahermana de la licencia, otros en nombre de un arte y de una literatura cuyo principal incentivo es la sugestión hacia la obscenidad en todas sus manifestaciones. Dada esa voz de alerta, que no han podido ahogar las estentóreas protestas de los encubridores del vicio y de la inmoralidad descendida al arroyo,

imponiase un movimiento reaccional en favor de la moral pública escarnecida. Ha sido, de algún tiempo acá, como un sacudimiento eléctrico ese fenómeno de repercusión que a la vez se ha experimentado en todas las naciones del mundo civilizado. En Francia, en Inglaterra, en Alemania se han sucedido los Congresos para tratar de contener con sabias y prudentes medidas la marcha ascendente de la pornografía. La trata de blancas, es decir, la prostitución subrepticia, los libros y publicaciones de carácter puramente sicalíptico o francamente libidinoso, las tarjetas postales ilustradas descaradamente obscenas; de todo esto háse hablado con elocuencia en esas asambleas, y todos los gobiernos interesados, comprendiendo la trascendencia de esa ola de saneamiento y depuración social, han apoyado sus conclusiones. Pero ¿qué medidas eficaces han sido tomadas, hasta ahora, para oponerse a la invasión creciente de esa ola negra, terriblemente devastadora, que amenaza destruir por completo la pureza y el pudor de nuestras viejas costumbres públicas, base secular de la santidad de nuestros hogares, y prepara, con una generación enclenque y corcispada, la senilidad prematura y la muerte civil de nuestra raza en un porvenir no lejano?

Por mi parte, confieso que no las conozco, si es que en realidad han sido llevadas a la práctica. Toda ha sido platonismo puro. Los Gobiernos y los Parlamentos se han ceñido a lanzar grandes anatemas contra la literatura y las exhibiciones reconocidamente inmorales, pero no han sido dictadas aquellas disposiciones rigurosas indispensables para atajar radicalmente una infección que cada día se va haciendo más extensiva y más grave. El enfermo está ahí, de cuerpo presente, ofreciendo a la vista sus pústulas mal olientes; y el cirujano, con el instrumento salvador a su alcance, titubea y no se atreve a cortar por lo sano. ¿Será, tal vez, que desconfía del éxito de su empresa? ¿O es, acaso, que carece del valer cívico necesario para arrostrar las interesadas injurias de quienes, so pretexto de libertad, pudieran echarle en cara esa medida radical, como atentatoria al libre ejercicio de una profesión o de una industria nacidas al amparo de la ley o toleradas por tácito asentimiento público?

La explotación de la inmoralidad, que hubiera debido preocupar seriamente a todos los gobiernos, ha sido considerada siempre poco menos que como cosa insignificante, de consecuencias remotas o anodinas; y de aquí la lenidad con que han fingido perseguirla los encargados de velar por el decoro público. Y como cada día el mercantilismo inventa nuevos incentivos para hacer más agradable y más atractivo el vicio, valiéndose, al respecto, de todos los

sas, de aquí también que la sagacidad y el buen querer de los pocos que acaso hayan podido resolverse a iniciar una positiva campaña de persecución contra el mal que lamentamos, se estrellan ante dos factores cuyo predominio justifica plenamente la impunidad de que disfrutan cierta clase de hechos que, si legalmente no son tal vez delito punible, en cambio, en buena ética, constituyen la esencia misma de la materia punible, origen de perversión y prólogo de delincuencia; esos dos factores son: 1.º la ausencia de un texto jurídico que prevenga y, en su caso, castigue; 2.º la pasividad e indiferencia culpables con que la sociedad culta y aparentemente bien educada acepta el catatonismo moderno en materia de espectáculos públicos.

Aun así, por ejemplo, el teatro, sobre todo el teatro de los grandes centros de población como París, como Madrid, como Barcelona. Dejando aparte contadas excepciones, que no hacen sino confirmar la regla, el arte escénico ha dejado de ser escuela de buenas costumbres y regalo de nuestro espíritu, para convertirse en representación más o menos escueta de realidades malsanas y en excitante corrosivo de pasiones indigestas. El teatro es hoy, por lo general, y salvando — como antes digo — honrosísimas excepciones, una explosión continua de impúdicos efectismos, de atrevidos e inmorales conceptos, de situaciones escabrosas, en las cuales la indumentaria provocativa y aun a veces la danza sugestionante y el desnudo desahucado desempeñan el papel preponderante. La Duncan y la Badet dieron aquí en París el ejemplo; y el afán de imitarlas ha sido luego como una mancha de aceite. El público se regodea con ello, el gusto se deprava y la curiosidad malsana es ya lo único que asegura los éxitos teatrales. Preguntad qué es lo que más gusta en la "Salomé" de Oscar Wilde, de ese refinado esteta que tanto ha influido en el execrable sensualismo de nuestra juventud extraviada y en la perversión sádica de muchos viejos ridículamente viciosos, y unos y otros — que sólo van al espectáculo para recibir grandes sensaciones de plástica lasciva — contestarán sin vacilar, con delectación afrosidíaca: el baile líbico de la famosa princesa ante el tetraeco, con todos los refinamientos orientales de su ritmo armonioso, de su desnudez palpitante y de su música embriagadora.

Cosa peor ocurre en otras esferas y en otros teatros, particularmente en los teatros-conciertos. Ya en otra ocasión, después de un viaje reciente a Barcelona, la ciudad de mis preferencias que yo quisiera ver en todo grande, y rehabilitada, y limpia de esa

ciertos espectáculos muy en boga en la capital de Cataluña. Aquello ya no es sadismo simplemente, sino incultura y decadencia, sobre todo teniendo en cuenta la progresión del mal, que se infiltra en todas las clases y se acepta por ellas como la cosa más natural del mundo. Recuerdo un episodio típico, que me pareció de un realismo entristecedor: pasaba yo por la calle del Conde del Asalto, muy próxima a la en que se halla establecido uno de los "music-halls" más populares y concurridos de la condal ciudad, y oigo que una mujer, menestrala por su porte y maneras, decía a un hijo suyo, niño que apenas si contaría ocho años de edad: — "Si mañana te conduces mejor que hoy (*si fas més bondat que avui*), te llevaré a ver *La Pulga* (1). Huelgan los comentarios.

Pues bien, todo eso, que es síndrome incontestable de degeneración, no ha sido fustigado por aquellos que, por su profesión o por sus concomitancias directas con el pueblo, con ese pueblo que tanto necesita ser protegido y educado, están indicados para sustraerle a todo lo que puede representar, a sus ojos y a su conciencia simplista, escuela de perversión o de malas costumbres. Es más: podría citar textos de publicaciones que conservo, pero que por ajeno pudor no transcribo, en los cuales se entonan ditirambos al desnudo y al baile provocativos, tales como los hemos visto recientemente en el teatro, calificándolos de "idealización de la materia dentro del arte" (sic). Cuando se imprimen por gente culta (2) semejantes insanidades, sin que surja inmediatamente el correctivo de una protesta; cuando esto se acepta pasivamente por el público, por las familias en que hay padres, madres e hijos (hijos sobre todo) que debieran de interesarse por que el arte, el arte verdadero, saliera ennoblecido y no encanallado en el teatro, y cuando, a mayor abundamiento, las empresas están seguras de la impunidad, ante la deficiencia de los medios coercitivos legales y el aplauso emulativo que encuentran entre aquellos mismos que por función social debieran de condenarlas, claro está que el daño va siendo mayor todos los días, hasta que llegue un momento en que sea irreparable.

* * *

Hijuela del teatro, y exteriorización hábil y casi perfecta de la realidad escénica y de la vida, es el cinematógrafo. Yo lo tengo por un gran triunfo de la

(1) Todas las mujeres que pasan sin fular en exhibición o infecta de un teatrillo oscuro del Paralelo, en que una mujer completamente desnuda muestra en público el modo de cazar el insecto en su cuerpo lascivo y palpitante.

(2) "El peligro es tanto mayor", decía ya el sabio historiador Mariana dirigiéndose al rey—cuanto que semejante torpeza *fel desnudo impudico en los espectáculos públicos* tiene también sus patronos, y no entre hombres obscuros, sino entre varones aventajados por la fama de su erudición y de su ordenada vida". — MARIANA: *Del Rey*, etc., capítulo XVI.

mecanografía instructiva y utilitaria, como el teatro fué siempre, a mi juicio, desde que los griegos lo elevaron a la categoría de arte superior, la mejor y más viva encarnación de la existencia idealizada por prosistas y poetas. Entiendo que el cinematógrafo es un instrumento maravilloso que, dirigido por hombres docentes y cultos y manejado por manos expertas, puede contribuir poderosamente a elevar el nivel social del público a grande altura, desde el doble punto de vista de su ilustración y de sus sentimientos.

Espectáculo al alcance de todo el mundo y de todas las fortunas, es a propósito para atraer a la gran masa innumorada que busca distracciones y placeres fáciles y a poco precio; y por su finalidad y por los medios de que se sirve para interesar a lo vivo a los que a él acuden, está llamado a ser con el tiempo un complemento o un sucedáneo del teatro. Yo soy de los que creen sinceramente en la virtualidad del cinematógrafo por ser. Sus múltiples aplicaciones, con sus perfeccionamientos cada día más extensos, me lo han hecho apreciar como un arma de gran potencia instructiva y educativa, siempre que los encargados de esgrimirla la empleen con fines de cultura social y sin apartarse de los límites dentro de los cuales el arte y la moral pueden desenvolverse sin ofensa mutua. Es sencillamente cuestión de tacto, decencia y delicadeza. — Cuando, hace algunos años, el célebre cirujano Doctor Doyen implantó la cinematografía como auxiliar para la propaganda de sus métodos operatorios, que yo considero admirables, los envidiosos de su merecida fama, cuyo número es legión, se le echaron rabiosamente encima tratándole de impostor, charlatán, mercachifle y poco menos que indocto. Conociendo yo de cerca cómo trabaja y cómo produce ese hombre superior tan calumniado, estimé, por el contrario, que aquella aplicación de la cinematografía a la enseñanza constituía no sólo un ingeniosísimo hallazgo, sino un positivo progreso en la metodología didáctica. Verdad es que más tarde, y no por culpa de Doyen, se ha hecho un uso indebido, o por lo menos un uso inconveniente, de los films operatorios del eminente doctor, que en un principio habían sido destinadas únicamente a los alumnos de cirugía. Esto me ha parecido de muy mal gusto; pero no prueba en manera alguna que la cinematografía sea de nociva y que como tal deban de ser condenadas sus aplicaciones.

Es arma de dos filos como lo es el mismo teatro, y, sin embargo, a nadie que tenga buen sentido, o siquiera el concepto real de las cosas, se le ha ocurrido pedir la supresión de un espectáculo que tanto ha contribuido, como el arte escénico, a levantar el nivel intelectual del pueblo, a pesar de las manchas que lo

66

afean y de las deplorables tendencias que a él han aportado ciertos autores, más afanosos de explotar el sensualismo grosero que de cultivar, en provecho del espíritu, las bellezas de una sana, eficaz y atractiva literatura. ¿Dónde no existen manchas? ¿Acaso no las tiene — y perdonésemela socorrida frase — el mismo sol, luminar del mundo?

Lo que hay es que, si existen grandes dificultades, en una nación liberalmente regida, para evitar los abusos que están convirtiendo hoy el teatro en un lugar de delectaciones malas y de enseñanzas abiertamente opuestas al convencionalismo lícito dentro del cual convivimos todos los hombres civilizados, a no ser que se eche nuevamente mano del procedimiento anacrónico, humillante e inquisitorial de la previa censura, en cuanto algo — a mi entender — podría y debería intentarse para contrarrestar e impedir, coercitivamente si fuese necesario, la exhibición pública de ciertas impudicas cinematográficas, de la misma manera que se impiden otras exhibiciones callejeras (fotografías o cartas postales obscenas) como atentatorias a la moral, al pudor y al respeto de los transeúntes. Claro es que el cinematógrafo es mucho más peligroso que esa tropa y grosera exteriorización en la calle, pues de ella pueden apartarse y se apartan instintivamente los ojos cuando existe mediano decoro, al paso que aquel, con sus perfeccionamientos artísticos, ha llegado a presentarse con tal lujo de habilidad y seducción que el espectador, ávido de lo real, de lo que palpita, de lo que es vida positiva de la actualidad reinante, sale verdaderamente impresionado y no pocas veces profundamente conmovido. En el cinematógrafo se aprecian mejor los hechos porque toda la atención está concentrada en el sentido visual, que es el que más directamente hace vibrar las células del cerebro. Por extraña paradoja, siendo todo ficción por su mecanismo, puede decirse que en el cinematógrafo no existe la ficción para el espectador. Y como, por otra parte, es espectáculo al que se asiste por poco dinero, de aquí su inmensa boga, su grandísima popularidad, sobre todo en las familias de modesta posición y entre la gente moza.

A mi juicio — y lo digo con toda sinceridad aunque tenga que hacer presión a los principios de libertad que he sustentado y defendido durante toda mi vida — el cinematógrafo debería de estar sometido a un control especial o a la observancia de ciertas reglas, a fin de obtener que el espectáculo no degenerase nunca en una exhibición de hechos que, por su finalidad o por su intención sugestiva, puedan ser considerados como una injuria al pudor y al respeto debido a los espectadores. ¿Forma práctica de llevar a cabo este control para que no tenga el carácter netamente

definido de la previa censura? No sé verla en este momento. Esto podría ser objeto de un informe fundamentado, cuyo estudio podría encargarse la autoridad local de cada población a una junta de padres de familia en la que estuviesen representadas todas las clases sociales sin distinción de partidos políticos. Tomado el acuerdo por la autoridad, previo ese informe de la junta, el empresario del Cine quedaría *ipse facto* sometido a una reglamentación cuya inobservancia podría ser castigada — según la gravedad del caso — hasta llegando a imponer el cierre del establecimiento.

Si ese medio no fuese factible, o si otro alguno no pudiese garantizar en absoluto la estricta observancia de las reglas del decoro en las representaciones cinematográficas, sólo entonces podría llegarse a la prohibición de que los niños de menor edad asistan a ellas. Mejor quisiera yo que esa prohibición — no existiendo aquella garantía — surgiera de la propia iniciativa de los jefes de familia, que son los directamente interesados en que sus hijos no se sucumban morbosamente a la vista de espectáculos más a propósito para lesionar su frágil sistema nervioso que para orientar su espíritu hacia la reflexión y la templanza. Yo estimo en principio — y no me recato de decirlo, aunque en esta opinión se me haya adelantado un hombre de setena que vivía hace tres siglos — que "no debería llevarse al teatro a los niños y niñas de menor edad, mientras fuere posible, para que no se inficionen en los vicios desde la edad primera aquellos que son la esperanza de la república." (1)

* * *

Hechas estas salvedades, vuelvo a declararme acérrimo partidario del cinematógrafo, como arte menor del cual se puede sacar grandísimo provecho.

En cuanto al niño y a lo que se refiere a su educación psíquica y estética, yo no dudo que con buena voluntad por parte de autoridades y maestros y con asentimiento y colaboración de las familias, no habría de ser difícil hallar un medio cómodo y barato para llegar al desiderátum, al *ut di di* preconizado por los antiguos y que, conjuntamente con la educación higiénica y corporal de nuestros tiempos, viene a constituir el gran secreto de la preponderancia moral de las razas del Norte sobre nuestra enclenque y degenerada raza latina.

Como ya tengo dicho en trabajos anteriores, en los cuales he tratado expresamente de esta parte concreta del problema, opino que, apartado de los espectáculos públicos donde se ponen en juego y en lucha las grandes pasiones de los hombres, de cual-

(1) «Mariana» — Del Rep., etc., capítulo XVI.

quiera índole que fueren, el niño ganaría mucho en educación moral y afectiva si llegase a encontrar aliciente en alguna obra que, apartándose de la disciplina escolar propiamente dicha, fuese, sin embargo, con carácter mixto y familiar, un complemento o una continuación de la escuela. Este es lo que se hace en Inglaterra, en Suiza, en Alemania, donde los niños por regla general, no sienten necesidad alguna de ir con sus familias a las grandes representaciones creadas para los adultos, por la sencilla razón de que sus familias, maestros y autoridades, incondicionalmente, dan suficiente pasto a las naturales expansiones familiares midiendo una especie de psicología de los niños que permite ir de familia hasta cuando sea necesario para englobarse en las grandes corrientes de la vida profesional o del negocio.

Ya sé yo que en Barcelona, parte de Cataluña, en algún otro punto de España, ha habido quien o quienes han intentado implantar ese sistema de educación psíquico-estética para alejar al niño de los vicios donde la corrupción, la inmoralidad y el vicio más o menos velados se codean día y noche con el público que se tiene por decente y que, sin embargo, los tolera; pero también sé yo que esos intentos han fracasado casi todos o viven una vida miserable y precaria. Ni las familias han acudido al llamamiento noble y desinteresado de los iniciadores, de tan noble empresa, ni las autoridades y corporaciones han hecho lo que debían --- o por lo menos en la proporción necesaria --- para apoyarlas y secundarlas. La indiferencia criminal de las unas y la relativa pasividad de las otras han creado el vacío en torno de esas obras de ensayo, que forzosamente acabarán por morir de inanición, lo cual constituirá una verdadera vergüenza.

Por mi parte, y sin falsa modestia lo digo, no me siento capaz de indicar un remedio al mal que lamentamos. Y al señalarlo, interin otros más competentes proponen lo que realmente pueda ser factible para solucionar convenientemente el problema de la moral pública, sobre todo en lo que afecta al presente y al porvenir del niño, quiero decir, al terminar, algo que me apena como demócrata convencido, aun a trueque de que alguien que no conozca las luchas de toda mi vida me crea inclinado hacia hombres e instituciones de los cuales me separará siempre un abismo.

No apruebo en principio --- digo en principio --- todas las asociaciones creadas y por crear cuyo objeto sustantivo sea la defensa social (no se vaya a creer que hago un juego de palabras) contra las invasiones sistemáticas de la demagogia en lucha constante con la paz y el sosiego públicos y contra los ataques a la moral y a las buenas costumbres. En política, excluyo sólo de mi anatema la revolución, la cual, en un mo-

mento dado, puede ser la *suprema ley* de un pueblo para manumitirse de un tirano, revolución, en tales condiciones, es educación, no demagogia. Y dentro de los ataques a la moral y a las buenas costumbres comprendo la palabra --- hablada o escrita --- que, por su estructura, su frásico o su intención represente una obscenidad o una blasfemia. Llámese como se llame, aunque tome el nombre chunguado de "Lira del honrat", yo estoy del lado de la barricada donde se lleve a cabo, con dignidad, imparcialidad y persistencia, esa obra que considero indispensable de depuración y de defensa social. Y deplorando lo que ocurre en un campo donde debería de existir la imparcialidad más perfecta, declaro que no expongo de las obras ni mezo prohibidas de los que por su valor y su exactitud, así como por su influjo en las mucheridades, anulan la eficacia de su propia obra, con lo cual resulta que todos sus esfuerzos --- los de los unos y los de los otros --- son contraproducentes puesto que se contradicen y se destruyen. La defensa social, desde el doble punto de vista de la moral y del orden público, es labor que a todos incumbe por igual, y el hecho de aceptarla como un deber implica la condición de prescindir por completo de prejuicios de escuela, tanto en el orden político como en el religioso. Pretender unas --- los católicos y los conservadores, por ejemplo --- que sólo ellos están llamados a librar combate a los perturbadores sistemáticos del orden social y de la moral pública, es una candidez supina y un craso absurdo. Pretender, otros --- los atrevidos y los demócratas --- que de esa obra de defensa social han de quedar excluidos sus adversarios con el puñal pretexto de no confundirse con ellos, es también, a mi juicio, otro absurdo que no tiene otro origen que el sectarismo.

Sinceramente creo que los unos y los otros --- unos porque exageran sus premisas y otros porque temen sus consecuencias --- erran en sus procedimientos. A todos les falta la debida ponderación para ir a la lucha contra el mal común sin necesidad de armar el brazo ni confundirse. Pueden ser los radios separados de un mismo círculo, que converjan centripetamente al punto equidistante donde reside el centro. Para esa obra de trascendencia, todos deberían de tener en cuenta que, trabajando por la higiene y orden sociales, trabajan por el orden y la higiene de la familia, sin la cual sería un mito el concepto de humanidad, razón de ser y símbolo eterno del hombre civilizado sobre la tierra.

ARTURO VINARDELL ROIG

(Reproducción de un informe pedido en 1911 al autor, residiendo a la sazón en París, por una entidad cultural de Barcelona).

La meva actuació de pianista a Palafrugell

Amb motiu d'haver-se instal·lat el cine sonor en el teatre de "Ideal Cine Barcelonès", de Palafrugell, he estat acomiadat de pianista d'aquell local.

Feia dotze anys que hi anava a tocar el piano els dissabtes i diumenges de cada setmana; asca feixuga i delicada, però honorabilíssima i meritòria.

Durant tot aquest llarg temps inc l'honor de poder dir—i molèstia apart— que el públic palafrugellenc ha fruit tota classe de música, des de la més selecta a la més frívola, la qual vaig procurar sempre d'interpretar amb tota cura. Aquest públic correcte i atent, escoltava amb electança aquells minucets i gotetes d'autors remarcables; aquelles formoses operetes viennees; aquelles elegants fox-trots i aquelles delicioses pàgines de inspirat Albéniz.

El meu jardí musical era inextinguible: per a tothom tenia una orquestra, fins per al més exigent.

I bé; mes ara tot això s'ha acabat! D'ací endavant el públic no podrà sentir més música sorollosa i poc afalagadora per l'esperit, a no ésser que esdevingui aviat el fracàs d'aquest invent, de la qual cosa ens alegraríem extraordinàriament.

El cine sonor i les gramòfones semblen semblar la misèria a les llars dels músics, i això els governs haurien de mirar de solventar-lo ben tost, tota vegada que han començat a remeiar aquest mal tan greu.

Els empresaris cada dia van acomiadant més músics, i això és un gran digne!

Diuen que els invents són un progrés i un bé per l'home. Si és així, pregunto jo, quin bé ha portat el del cine sonor? Cap, ni un. En primer lloc, que la pel·lícula ha perdut tota aquella grà-

cia abans dels Jocs Florals celebrats en les Fires de l'any darrer coneixiem literàriament a Berenguer o en teníem referències d'importància. El firmament contemporani de la lírica catalana, on es retallen amb tota corporeïtat els noms de Carles Riba, Josep Carner, Josep M. López-Picó, J. M. de Sagarra, Sánchez-Juan, Escarot... no presentava un espai traslluïble per aquest jove escriptor tan pulcre en el lèxic, tan modern en les seves impressions i simbolismes poètics.

I malgrat, és d'esperar-li una ràpida ascensió, assolida i merecuda. Les directrius de la poesia moderna, molt divergents després de Verlaine

que el cine sonor ens ha agreujat la vida extraordinàriament. Però no per això defallirem i deixarem de conrear la música; almanys jo, que l'he estimada sempre amb tota l'ànima i ara més que mai!

Josep Cantó

Novembre de 1931.

Vella escola on va transcórrer placèvolament la meua infantesa, que bé parles a l'ànima aquest jorn que vinc a reveure't!

Els teus murs, el teu jardí i els tros de cel que hom hi copsa, quantes coses enyorades me diuen!

Tú ets per a mi tot un món de records que és filtren ànima endins. Tot un món d'il·lusions que fugiren per a no tornar quan jo també per sempre vaig fugir de tu.

Sembla talment ahir que adalerat anava a casa i deia a la mare:

—Mare! Ja sé escriure el meu nom.

—Fill meu!, me responia ella, amb paraules amarades de la joia que li sagnava del cor.

Quin color tant formós tenia llavors la vida!

(Continua en 4.ª pàgina)

Però l' "educador popular" per excel·lència d'aquests anys, el pedagog social gironí i català nat d'aquets anys ~~1916~~ és Cassià Costal. A les conferències organitzades per la sessió d'estudis del Centre Moral Gironí l'any 1916 va parlar entorn del tema de l'educació post-escolar. I no va ser cap casualitat la tria ni l'enfoc (al qual em referiré tot seguit) del tema. El títol exacte del fullet que s'edità de la conferència era el següent:

Educación post-escolar. Segunda conferencia del ciclo cultural "educación integral de la juventud" dada por D. Casiano Costal, director de la Escuela Normal de maestros de Gerona el día 16 de diciembre de 1916, Editorial Gerundense, Girona, 1917.

Es tracta d'una conferència d'un elevadíssim "pathos" o élan i de gran riquesa informativa i estimativa com veurem a continuació. De fet, el tema de l'educació post-escolar serveix al conferenciant per parlar de totes les formes d'ensenyament professional, tècnic i vocacional després de l'escolaritat obligatòria. Comença l'home expressant el seu optimisme educatiu, que no va ser cap secret per a ningú, l'optimisme que es desprèn de la perfectibilitat de l'individu i de la col·lectivitat a través de l' "educació del treball" de què ja parlava Pestalozzi. No hi ha a Espanya institucions complementàries de l'educació infantil: "constituye en España un problema hondo, un problema magno, el aprendizaje de los oficios y la elección de las profesiones. ¿Debe dejarse esta grave cuestión al libre arbitrio de los padres? ¿Debe abandonarse totalmente al capricho de los muchachos, a las veleidades de la suerte, a la debilidad de los pobres de espíritu? Además-y esto es lo importante- ¿es que todo muchacho que entre en un taller, o se coloque en una fábrica, o se ponga a trabajar la tierra, debe inmediatamente abandonar la labor empezada en la escuela, y no ha de continuar su desarrollo intelectual, su perfeccionamiento fisiológico, su formación estética, su educación moral? ¿Es que deja de ser un hombre en formación para convertirse en una mera cosa deleznable? ¿Es que necesariamente ha de ser explotado y oprimido? ¿Es que no tiene derecho al cultivo de las facultades del alma?" (pp. 15-16, ^{ibid.} op. cit.).

A continuació l'home esbossa un

A continuació l'autor esbossa una suggestiva vivió panoràmica de l'estat de l'educació professional, tècnica i extraescolar per països i concretament a França, Suïssa, Àustria, Holanda, Anglaterra, USA i, sobre tot, l'estat alemany, el millor estructurador de l'educació post-escolar. La "bona consciència" europea de Costal (p. 20) no coneix límits. D'Alemanya exalta sobre tot la figura de Kerschensteiner i subratlla (p. 34) que a aquest darrer país "se tiende, por la educación, a formar hombres en este triple aspecto: 1º Hombres dignos, conscientes, libres, de sentimiento y de idealidad. 2º Ciudadanos honrados, amantes de su patria, idólatras fervorosos de su tierra. 3º Operarios hábiles, artifices sin rival en todas las manufacturas e industrias".

Continua Costal referint-se al retard que hi ha a l'estat espanyol en aquestes qüestions. Hi ha, certament, a Espanya iniciatives que ben orientades podrien donar fruit. Les mateixes escoles d'adults, creades pel ministre conservador Faustino Rodríguez San Pedro, "podrían tener con el tiempo el carácter de 'fortbildungsschule', como en Alemania y Suiza, si nosotros no fuéramos rutinarios y si pensásemos en el porvenir y nos interesásemos por las cosas verdaderamente grandes y fecundas. A tal efecto habría que organizarlas de otro modo y establecer su obligatoriedad más rigurosa para todos los jóvenes hasta los 20 años" (un moment abans Costal havia denunciat l'inefectivitat de l'obligatorietat escolar concernint l'escola elemental). Però l'idealisme i la integralitat de visió pedagògica de Costal es posa de manifest tres paràgrafs més envall (p. 35-36, ibid.), en referir-se al fet que "el problema de la educación post-escolar es más complejo y profundo. No se reduce a meras cuestiones de economía política. No se trata solamente de pequeños problemas de orden industrial. No se ventila una cuestión trascendentalmente humana, que tiene sus raíces en los arcanos del alma de los hombres. Es una cuestión de Psicología y de Sociología, de la que se han olvidado los gobiernos en sus medidas, en sus disposiciones y en sus leyes."

Convendrán ustedes conmigo en que vasi todos los países que han tratado de resolver esta cuestión, se han olvidado del ASPECTO ESTETICO que ella presenta. Solamente en Holanda se ha dibujado

L'activitat de Costal com a publicista és incandable, en qüestions de cone,tema nou en aquells moments, tractat en el suplement d'octubre de 1925 de "El Autonomista" ,de Girona, pp. 18-19(questions educatives. Parlem del cine...), on es comença reconeixent que "el cine és avui el principal dels espectacles populars. Hom no pot negar la realitat. El teatre està en decadència. L'sport, com espectacle de públic, també. Resten encara les aficions pel football i la 'boxa'; però amb un entusiasme cada dia decreixent. S'aguanta , amb solidesa formidable, el cine, com a espectacle agradós a les multituds". L'home llança hipòtesis explicatives de la popularitat del cinema. Es evident que la imatge lluminosa economitza el treball mental: "pocs títols i breus són suficients per a situar l'acció i relacionar unes escenes amb altres. Una projecció lluminosa- dramàtica o científica de qualsevulla natura ~~ese~~ literatura o llengua suggereix les mateixes representacions mentals i produeix les mateixes emocions a públics de ~~ben~~ diferents nacionalitats, però d'un semblant nivell de cultura". El verisme del cine no té parangó en cap altre mitjà d'expressió. Ara bé, essent el cine com és potencialment un mitjà educatiu, ve essent utilitzat per les empreses d'una forma senzillament immoral:

"I és una immoralitat, principalment, perquè quasi totes les pel.lícules que es projecten són de folla imaginació. No són objectives, d'éssers i fets reals, naturals, humans, o tan sols versemblants; són fantasmagòriques, d'una fantasia esbojarrada, absurda , patològica". Es parteix de drames dolents i s'abusa d'històries de presidiaris i cow-boys, de truculències. Només s'apel.la a passions primitives i a la sensualitat de l'espectador. El caràcter directe de les imatges mòvils en la fosca fa que la seva incidència en el cervell infantil i adult sigui prou forta. Les opinions de Costal no difereixen en aquest punt de les del doctor Dalmau: "I ara ve l'aspecte més immoral de les pel.lícules està-pides, obscenes i perilloses: les imatges mentals de caràcter motriu tendeixen fatalment a ser realitzades; això constitueix el fonament físic-psicològic de la imitació instintiva, de la influència de l'exemple; aquesta tendència és forta en els nens i adolescents, que no essent suficientment instruits, reflexius, ponderats, no saben sotmetre llurs imatges mentals, motrius, a la omprovació del "jo" conscient i es deixen arrossegar per elles. Això

explica els innombrables fets quasi delictius realitzats individualment o col·lectivament per infants i adolescents que obreen suggestionats per una pel·lícula infame".

Ara que, ben usat, coga i dirigit científicament, el cine pot ser una eina cultural importantíssima. Costal cita exemples francesos i nord-americans al respecte. I acaba esperant que amb el temps vindrà la "moderació i el recte ús del cine com espectacle públic; i que tant les empreses com els espectadors sabran arreconar les pel·lícules lletges, xorques, antiestètiques, immorals, per obrir el pas a les pel·lícules científiques, artístiques, de bella paisatge i d'assumptes nobles i enlairats, contribuint a la formació cultural dels homes i procurant educar el bon gust de les multituds".

Al suplement literari de "El Autonomista" d'octubre de 1926 Cassià Costal escriu sobre Orientaciones modernas en la enseñanza (pp. 23-30) o si voleu sobre el moviment de l'"escola nova", referint-se a les comunitats escolars alemanyes, a l'escola de Wickersdorf de Wyneken, a l'"escola de l'esdevenidor" segons Angelo Patri, l'escola-laboratori Dalton de la Parkhurst, el mètode de projectes, emprat a algunes escoles d'Illinois, l'"escola a la mesura" de Claparède, co-fundador de l'Institut J.J. Rousseau de Ginebra. I promet parlar en una altra ocasió de Decroly.

Al suplement literari d'octubre de 1929 (pp. 22-23) del periòdic gironí "El Autonomista", C. Costal escriu un article de títol Nuevos estudios sobre el niño, dedicat a glossar la significació del treball de Joan Piaget a Ginebra i Neuchâtel. El títol de l'article publicat al mateix suplement un any més tard (octubre de 1930, pp. 26-29) és Parlem de Condorcet, on passa revista a la significació de Condorcet per a l'educació "liberal, democràtica, popular", i concretament al famós informe Condorcet. En l'aperit d'aquells grans homes de la Revolució francesa - diu Costal - "hi llatia ja el pensament, encara que encara no haguessin trobat la fórmula, del que avui hom anomena ^{1a} escola única, o unificada, i per la qual ja l'alemany Diesterweg, a mitjans del segle XIX, propugnava així: -els nens neixen

iguals; existeixen en multiplicitat infinita diferències individuals,
és cert; perco cap psicòleg ha pogut determinar encara diferències gegenerals
per les distincions de classe social, fortuna, ocupació dels pares... I ja
que la naturales imposa la igualtat, la societat deu seguir aquesta indi-
cació, oferint els mateixos mitjans d'educació a tots els que n'estan
necessitats, de la manera següent: a) igualtat de l'educació infantil; b)
reunió dels mens de totes les classes socials en els mateixos centres
l'ensenyament, sense tenir en compte les diferències de classe social, fortuna,
i ocupació, eternes variables accidentals, generalment arbitràries, rarament
dependents dels individus-".

Acaba exclamant-se del que poden aprendre molts polítics
soi-disant liberals i demòcrates dels grans legisladors i polítics
evolucionaris del segle XVIII i liberals del XIX.

Sense pretendre caure en l'error de fer de la tasca pedagògica cosa de "genis" o demiuggs, cal reconèixer que la forta i vitalista personalitat de Cassià Costal va impactar els seus deixebles i amics. La constant activitat de publicista i divulgador el féu conèixer del petit públic de les comarques gironines (sovintegen a "El Autonomista" articles i notes de lectura, com la que dedica() al llibre de Josep Mallart, El factor humano en la organización del trabajo, on felicita a l'autor d'aquell fullet de 32 pp., fill d'Espolla antic deixeble seu). Els deixebles de primera hora li van retre testimoni d'admiració i homenatge (vegeu al suplement literari de "El Autonomista" d'octubre de 1924 les meditacions-sic- de M. Tolosà i Surroca Mestres i deixebles, p. 24). Al col·legi universitari de Girona se li reté homenatge a una taula rodona de l'an y 1978, en el curs de la qual van parlar antics alumnes seus. Un d'ells-J.M. Corredor trameté unes "breus reflexions sobre el Sr. Costal", molt emotives.

El tipus de discurs polític sobre l'"obrer capalà" difereix segons agafem fonts periodístiques o polítiques dretanes o esquerranes, catòliques o obreristes. La premsa gironina es fa eco abundant del debat sobre l'"obrer català" que té lloc tot al llarg de l'accidentada Segona República. El polític dretà gironí Xifra i Riera diu veure així l'obrer català: "L'obrer industrial i el camperol. Homes que s'utilitzen com a instruments; que s'avenen a servir d'instruments per a sofrir els primers xocs, els més vius dolors i acaben com a víctimes de la demagògia que han servit". L'obrer català és doncs instrument i víctima d'uns ~~instruments~~ interessos i directrius inconfessables. No es pot dir que Xifra sigui del tot clar quan denuncia: "Victimes d'aquestes, avui, Catalunya en té al camp i a la Ciutat. Obrers amb jornal de gran volum, com un globus de paper, que no resisteix la missió de cobrir les seves necessitats. Obrers que es daleixen per a trobar sense esperances aquell jornal perquè damunt d'ells plana aquest flagell de l'atur forçós, important per una acció suicidament socialitzant a malgrat la instauració de Comitès paritaris, Tribunals Mixtes i Delegacions de Treball; institucions que fins ara no han estat sinó timbals de gran ressonància anunciadors d'una crisi econòmica que atueix tot els negocis, eixala totes les iniciatives, esquiva el diner, esvalota les organitzacions del nostre comerç i dissimula les veus de sirena que tenen tonades que fan la delícia dels cacics de nou estil, pescadors en aigües remogudes, amb l'ormeig que jo el representaria dibuixant una urna electoral" (XIFRA i RIERA, El catalanisme a Girona durant l'any 1933..., pp. 4-5, vegeu bibliografia a la fi del volum).

I prossegueix Xifra denunciant el que ll considera "nou estil" en política (p. 9):

L'esperit de Xifra i Riera veu en tot aquesta "confusió" una mena de complot contra els valors espirituals (ibid., pp. 10-11). Les "comunitats governants" (se suposa que republicanes) tenen un concepte de la cultura que hom podria-afegeix- qualificar de "casernari"; estem assistint a la "fallida dolorosa" dels conceptes de la Democràcia i del liberalisme: "podria parlar-vos de la present crisi que sofreixen a vui totes les manifestacions espirituals de Catalunya, crisi que afecta directament el nostre Teatre, la nostra Llettratura, la nostra Música i totes les Arts que mai no havien deixat d'ocupar un lloc de preferència en la marxa nacional del nostre poble, fins a l'extrem que l'ànima de la raça hi estava refugiada en les anyades eternes de la nostra decadència".

Xifra i Riera parlava en nom del Centre Catalauista de Girona i la seva comarca, entitat de significació nacionalista conservadora, com el lector haurà pogut col·legir, la qual durant l'any 1933 havia enregistrat 194 altes en la "llista ja copiosa dels seus associats": "d'entre aquests nous companys, hi ha 24 treballadors de la nostra ciutat. Hi ha també un número considerable de treballadors de la terra". (...) La secció femenina ha registrat 44 altes i cap baixa. La Secció de Joventut que està sempre sotmesa a les fluctuacions de les orenetes estudiantils, ha registrat 44 altes i 33 baixes" (op. cit., p. 20). Tanta és l'afluència de socis que la Junta s'ha vist obligada a adquirir un pis veí. Entre les conferències i actes públics (p. 18), Xifra esmenta el meeting de propaganda apatriòtica" del 17 d'abril, en el qual hi prenen part Narcís Figueres, Roda Ventura, Paulina Pi de la Serra, Ferran de Sagarra i Joan Estelrich. Les conferències de Perfe Rigau Vila, les de Carreres i Artau (quin?), de Vallès i Pujals "posant de manifest com existeixen republicans que van contra la República i catalans que van contra Catalunya", la del professor Joan Llongueres, glossant la importància dels Orfeons de Catalunya, la de Tomàs Roig i Llop. També esmenta participació de membres del Centre a meetings de Figueres, Olot i Planes. Concretament l'acte grandios (sic) de Bellamar, "organitzats per les nostres joventuts, en (el) qual, la secció de joves del CENTRE no hi mancava". Perquè el centre tenia una secció de joves, juntament amb una altra de femenina. I tenia una biblioteca, de la qual n'era secretari "el company Tomàs Sobrequès", el qual ja havia conseguit reunir un grapat d'obres que havien estat concedides pels seus autors. Obres de Cambó, Ventosa i Calvell, Vallès i Pujals, Carreres i Artau, Joan Estelrich, Miquel de Palol, Joaquim Pla, Carles Rahola, Gay de Montellà, Miquel Pujades, Marquès de Camps, Camil Geis, Solà i Castells, Pérez i Vilar, Joan Viñas, J. M. Tallada, Roig i Llop, Alfons Maseras, J. M. Junoy, Negre i Passadell, Baltasar Reçom, Jaume Brunet, Tomàs Garcés, Narcís Oller, a part d'ofrenes valuoses, com un lot procedent del canonge Barguà. Xifra cita també la tasca del "nostre lluitador portant-veu", "El Gironès", des del qual el seu grup havia realitzat les "memorables campanyes electorals del dia 19 de novembre i 14 de gener".

Pezrò si en aquests moments el discurs sobre l'obrer està a l'ordre del dia ,també ho està el discurs sobre el jove.Un article signat per N. des del "Diari de íroma d'visos i notícies" del 20-III-1936(1ª pàgina) es fefereix a "la tasca de les joventuts". Fixeu-vos que no és la sinó les joveantuts,és a dir un plural,una massa de persones:són temps decididament pre-revol.lucionaris.Segons l'articulista,que abundava en l'opinió d'un seu amic,les joventuts estaven enmetzinades per les doctrines comunistes i per això era palès en elles un indiferentisme en qüestions patriòtiques,religioses,etc,perceptible en el jovent de les associacions culturals i esportives específiques. "si ens fixem en les lectures,si escoltem les converses,si demanem opin ions als nostres joves,constatem com,per conveanciment o per esnobisme,molts d'ells es proclamen comunistes." La gènesi d'aquest fet preocupant estaria lligada a l'oblit d'un temps ençà de l'educació moral:"hem evitat de parlar-los de religió,no els hem parlat prou de l'origen dela nostra pàtria i els hem parlat massa de cultura i esport, com si en la religió no hi hagués el llevat de totes les regeneracions, com si en la pàtria no hi hagués l'estimulant de totes les energies.En canvi,els hi hem obert les portes d'una cultura materialista,sense donar-nos compte que, en materialitzar les consciències,haviem de produir necessària destrucció.Ens semblava més necessari que el mateix estudi i hem admirat més els atletes que no els pensadors,i hem abandonat el cultiu ordenat de la intel.ligència pel culte desordenat de la força"

Ara bé,d'un temps ençà es nota en aquest jovent materialitzat i mancat d'una sòlida formació religiosa,un cert afany de regeneració:"Mònts dels nostres joves s'han sentit engaanyats i han comprès que amb esports i cultura no es va més enllà d'una idolatria de la matèria, falsa com totes les idolatries i corruptible com totes les matèries." Amb l'exercici actiu de les virtuds "tant religioses com ciutadanes" aquesta desorientació del jovent s'esmenarà i els pares tenen ara l'ocasió,induint els fills a apuntar-se a les associacions pertinents, de reparar el pecat d'omissió ^{que cometeren abans} deixant que els fills es deixessin enlluernar pels que esls parlaven de cultura d'esport i que els anaven materialitzant.

En quina mesura el moviment esperantista de Girona i comarques segueix les pautes del moviment català esperantista de les primeres dècades de segle? Realment fins ara cap estudi a fons ha estat efectuat. Jo mateix per a aquestes notes em baso sobre tot en un treball d'un estudiant d'Història del C.U.C., ^{Joan Plana} el qual afirma sobretot haver seguit com a font d'informació "Kataluno Esperantista", òrgan de la Federació Catalana d'Esperantistes (Kataluno Esperantista Federacio). Se sap que l'any 1909 va celebrar-se a Barcelona el V Congrés Universal d'Esperanto (vegeu "Barcelona Stelo", setembre de 1909 (Unió Cooperatista Barcelonesa)). Concretament el mes de setembre. També aquell any va constituir-se el grup esperantista Amo Ĥaj Espero, al qual s'integre 29 gironins, essent-hi força nombrosos els militars, començant pel mateix president del grup, el comandant Cesàreo Huecas. El grup es fusionà l'any 1913, segons Joan Plana, Introducción a la Historia del Movimiento Esperantista en Catalunya (1900-1921). Girona. Congreso de 1921, p. 6), amb el Gerona Esperantistaro i donen lloc al Gerona Espero, president del qual serà Joan Domènech:

"El nuevo grupo contará con la misma base que los dos anteriores. No obstante, se adhiere a la Kataluno Esperantista Federacio. Hasta 1917 la actividad de Gerona Espero es fuerte en lo que se refiere ~~ALA~~ a ~~LA~~ propaganda a a la organización de diferentes actos culturales en la ciudad. El grupo envía representantes a muchos congresos universales y a los Congresos de la K.E.F. En el año 1915 Mossèn Casanovas, del Grupo Gerona Espero, funda en el Seminario de Gerona un nuevo grupo esperantista, Studenta Iuneco para integrar en él a los alumnos del seminario que aprenden esperanto. A partir de 1917 los dos grupos esperantistas gerundenses se desorganizan, dejando de existir hasta 1920 en el que vuelven a organizarse independientemente el uno del otro, pero con carácter de actuación conjunta. En 1920 el nuevo presidente del grupo Studenta Iuneco es mossèn Joan Font, que era también el fundador de la revista Espero Katòlica", editada en Girona con el fin de contrarestar "la molta difusió que de les idees marxistes en la nostra terra i que empraven l'esperanto per a la seva propaganda". La actividad de M. Joan Font es muy importante para la difusión

del esperanto, incluso fuera de Cataluña. En el año 1927 fue nombrado presidente de la Federación Internacional de Esperantistas Católicos.

"A partir de de 1920 se revitaliza la actividad de los dos grupos gerundenses, siendo cada vez más numerosos los actos que organizan, que culminarán en la celebración del IXº congreso de la K.E.F. y los VIII Juegos Florales Esperantistas en Octubre de 1921."

Sempre d'acord amb J. Plana(pp. 6-7), el caràcter burges i elitista del grup Ame Kaj Espero va continuar amb el grup Gerona Espero, en el qual sembla haver-hi hagut des de monàrquics a republicans moderats. Tampoc es pot dir que studenta Juneco fos especialment progressista: "Es lógico, pues, el escaso margen de incidencia que tuvo en Girona el esperanto entre la clase trabajadora. Sabemos muy poco de la presencia de la lengua internacional entre los obreros gerundenses. Únicamente una reseña de la revista "Kataluna Esperantisto" nos habla de la formación en septiembre de 1920 de un grupo esperantista, Regeneració, en la Sociedad Obrera La Florela(sic): de Salt. El presidente de este grupo fue Conrad Domènech, antiguo afiliado a Gerona Espero. En la presentación de dicho grupo hablaron los representantes de la K.E.F. Delfi Dalmau, Jaume Grau Cases i Joan Gili Norta quienes compararon el ideal esperantista con las ideas de fraternidad que propugnan ciertas corrientes sociales y señalaron la importancia del esperanto que ha de servir a la clase trabajadora tanto para ampliar su cultura como para facilitarles "la recta interrelación con las internacionales obreras". No tenemos ningún dato más de este grupo, por lo que hemos de deducir que su influencia fue escasa. Finalmente, también ya dentro de un ámbito específicamente obrero, hemos de señalar la presencia en Girona, pero ya hacia 1930, de la sección Cultural Esperantista de l'Ateneu Ferroviari, que organizaba clases de esperanto y actuó conjuntamente con Gerona Espero para la realización de diversos actos culturales".

De fet, alguns de les associacions de Plana estan per comprovar però, indubtablement, cal tenir-les en compte. Entre les 46 societats i grups adherides a la Kataluna Esperantista Federacio l'any 1916, segons Plana(p. 26), 9 eren de les comarques gironines. I pel que fa al IX congrés

de la K.E.F. a Girona, 15, 16, 17 oct. 1921, de les 20 entitats representades, 7 ho haurien estat de Girona, Salt, Torroella de Montgrí, Sta Coloma de Farners i l'Armentera. Segons la mateixa font, l'any 1926 el grup Gerona Espero, dependent de la K.E.F., comptava amb 29 afiliats, un dels quals era Cassià Costal. L'any 1927 la Kataluna Esperantista Federacio comptava, entre els grups federats - 13 en total - amb 4 de les comarques estudiades: Empordana Ebnajo, de l'Armentera, Gerona Espero, de Girona, Studenta Juneco, de Girona i Esperanta Idealo, de Sta Coloma de Farners. A més a més, de les 36 delegacions locals escampades pel país de què constava, 8 eren de localitats de les comarques gironines. Si l'any 1933 l'esperanto, segons l'esmentat treball (apèndix VI) podia ser estudiat a Barcelona a 17 llocs, per les mateixes dates a Girona ciutat hom podia aprendre'l al seminari, a l'ateneu ferroviari i als cursos organitzats per Gerona Espero.

De la caritat (envers la infància) a la justícia, passant
per la beneficiència

Els ordes religiosos masculins i femenins ompleixen una funció de primer ordre en l'educació i instrucció de la burgesia i capes benestants locals tot al llarg de la Restauració. Aquestes no és estrany que cridin, promoguin i fins i tot financin, en alguns casos, escoles d'ordes que dispensin un ensenyament de més qualitat per a llurs fills i filles. El resultat classista de l'activitat ^{docent} de la majoria d'aquestes congregacions esdevé palès en el fet que o bé cerquen gairebé exclusivament la seva clientela entre les classes benestants, o bé adopten una estratègia consistent a obrir i implantar diverses classes de centres segons el client: escoles de pagament, escoles de preu mòdic, escoles populars.

Entre el primer tipus, i molt clarament, situarem les Escolàpies de Girona, les quals a l'opuscle commemoratiu del seu (editat a Girona, 1929) manifesten que ja a la dècada dels 50 del segle passat s'albirava "el gran porvenir que les esperaba en esta ciudad. Vieron muy luego llenas sus clases con hijas de las familias más distinguidas". En d'altres casos, com hem dit, però, la vocació de la congregació era més diversificada en un sentit interclassista: els germans de La Salle disposaven de tota mena de centres. Ateses les enormes deficiències en matèria d'ensenyament professional elemental, ordes com aquesta venien a satisfer una necessitat de formació de mà d'obra qualificada i de quadres de baix rang, encarregats, dependents de comerç, etc. La seva orientació practicista, utilitària, era doncs vista, percebuda, fins a cert punt com una innovació educativa profitosa (de la qual els petits ~~comerciants~~ ^{comerciants i industrials i comercials etc} no podien gairebé prescindir). I, atesa la manca de tradició que hi havia en aquest camp d'estudis, és lògic que la seva arribada fos benvinguda. Una part de les classes baixes també hi veien en el seguiment d'aquest tipus d'estudis - una oportunitat de promoció social

Educació social, pastoral, campanyes de reafirmació ideològico-religiosa...: cal estudiar acuradament la manera com els caps de cada diòcesi - en el nostre cas la de Girona - adoptaven i adaptaven les grans línies estratègiques i doctrinals de l'Església Catòlica a les darreres dècades del XIX i primeres del XX. Pera "revitalitzar" el "sentit religiós" el Bisbe Bonet - un bisbe que marcà molt l'Església gironina del ~~darrer~~ segle XIX - havia pensat en els jesuïtes, "pero muy pronto empezó a contar con la institución autónoma de Casa-Misión, radicada al principio en la misma ciudad de Gerona(...) Gracias a los estímulos del prelado, en 1866 los misioneros eran ya 22, más algunos que estaban preparándose" (J.M. MARQUES, Constantino Bonet, obispo de Gerona. II. El episcopado , "A.I.E.G.", vol XXIV, 1978, p. 134). Ve-te'ns aquí a l'origen de la Casa-Missió de Banyoles, puntal de les campanyes de recatolització rural més endavant. Segons Marquès (ibid., p. 7), Bonet "sin hacerse promotor de ninguna congregación religiosa femenina en particular, apoyó desde el obispado la importante movilización de mujeres cristianas que se estaban orientando hacia la educación y la asistencia social". Bonet va ~~aprob~~ ~~ar~~ ~~apro~~ ~~va~~ ~~apro~~ ~~var~~ ~~les~~ ~~constitucions~~ ~~de~~ ~~les~~ ~~Filles~~ ~~de~~ ~~Maria~~ ~~del~~ ~~Cor~~ ~~de~~ ~~Jesús~~, amb casa mare a Banyoles i les de les Carmelites Calçades, segons la pateixa font (p. 132), així com va tenir cura de col.laborar amb el doctor Masmitjà en la implantació de l'insittut de les religioses del Cor de Maria a diversos llocs i punts de terres gironines o no. Era director ^{general} de les Escolàpies, però va delegar el ~~commanament~~ ~~de~~ ~~l'institut~~ en el ~~bis~~ ~~aleshores~~ ~~canonge~~ Sivilla, ja que el noviciat era a Barcelona. Recordem que M. Paula Montalt de S. Josep de Calasanz va ser la fundadora de l'Insittut de Reliogioses Escolàpies. Va néixer a Arenys de Mar l'11 d'octubre de 1799. Paula Montalt va morir el 26-II-1889 retirada al col.légi ~~de~~ ~~esta~~ ~~de~~ Olesa de Montserrat

En fa l'opuscle editat durant la dictadura de Primp per comemorar el centenari de la fundació de l'Institut la següent crònica dels inicis del mateix:

Paula e Inés, obtenido el consentimiento de sus mayores, se dirigieron a Figueras y, en 1829, empezaron allí a ejercer decididamente su ministerio, valiéndose de la enseñanza de encajes y blondas para atraer a las niñas y enseñarles la piedad que apenas conocían.

No tardó en agregárseles su amiga Felicia, con cuya cooperación, ya no solamente enseñaban a trabajar el encaje, sino también a coser, leer, escribir y contar.

Pocos años después, la Srta. Francisca de Domingo, hija del Capitán de llaves del Castillo de San Fernando de Figueras, se asoció a sus preceptoras, a fin de compartir con ellas tan laudable misión.

Como Francisca era una joven muy instruida, pudo darse impulso a la enseñanza, y la Escuela se vió cada día más concurrida.

En 1841, solicitó ser admitida Margarita Molinet, exalumna interna, y quedó agregada a la pequeña Comunidad.

Viendo como el Señor bendecía su obra pensó Paula en atender nuevamente a las niñas de Arenys, y, en Mayo de 1842, fué con D.ª Francisca y D.ª Margarita a dicha población para abrir una segunda Escuela.

Siguiendo el consejo dado por algunos virtuosos Padres Escolapios que habían tenido noticia de la vida y misión de aquellas jóvenes y de las aspiraciones de Paula, en septiembre de 1846 se dirigieron a Sabadell para fundar la tercera Casa y ponerse a las órdenes del Rdo. P. Agustín Casanovas, que las inició en la vida calasancia.

Tiempo hacía que habían adoptado una forma de hábito y, por impulso propio, habían tomado el título de HIJAS DE MARÍA; mas, desde el día 2 de febrero de 1847, en que Paula y sus compañeras emitieron la Profesión religiosa y ciñeron el cingulo Calasancio, se llamaron, fueron y somos RELIGIOSAS ESCOLAPIAS.

En 1860 obtuvieron del Papa Pio IX el *Decretum Laudis*, sobre la Congregación; en 1870, el mismo Sumo Pontífice aprobaba temporalmente, las Constituciones, y, en 1887, Su Santidad León XIII les otorgaba la aprobación definitiva.

El mateix opuscle del qual hem reproduït aquest fragment (ESCOLAPIAS RELIGIOSAS, Memoria... Primer centenario de la fundación, 1929, Sicorna, p. 3), ens ofereix dades de la fundació del col·legi de Victona:

Corría el mes de Marzo de 1853 cuando las Religiosas Hijas de María, Escolapias, fundaron en la ciudad de Gerona. La Reverenda M. Carmen Galiana de S. Antonio, primera Superiora de la Casa, vino de Figueras acompañada de la Rdma. M. Felicia Clavell de Sta. Teresa, Superiora General. De la Casa Noviciado de Sabadell salieron para ésta y con objeto de abrir las escuelas. Sor Luisa Romeu, Sor Carmen Palomeque y Sor María Lladó; vino también con ellas la Hermana Operaria Josefa Ramón para encargarse de los quehaceres domésticos.

Acompañadas del Rdo. P. José Riu, Rector de las Escuelas Pías de Mataró, y del Rdo. D. Francisco Viñals, elegido Director espiritual de la Casa, visitaron al Excmo. Sr. D. Florencio Lorente y Montón, Obispo de la Diócesis, el cual las recibió con suma amabilidad, bendijo su empresa y les aseguró toda su protección de Prelado para llevarla a cabo.

Por de pronto, no hallando otra casa más a propósito, se fijaron en una situada en la Plaza de San Félix, la que, por su limitación, escasa luz y sin salida para natural desahogo de las Hermanas, solo podía tomarse interinamente.

Dos meses estuvieron en ella, trasladándose luego a la calle de la Forsa, donde encontraron una más capaz; en esta permanecieron tres años, pudiendo vislumbrar en ellos el grande porvenir que les esperaba en esta ciudad. Vieron muy luego llenas sus clases con hijas de las familias más distinguidas. A medida que se aumentaron las secciones, fué creciendo también el número de Hermanas.

En el año 1857 se vendió por el Gobierno la casa llamada **Almoyna de esta Ciudad**. Por su grandiosidad, fué distribuida en cinco suertes. Aconsejadas por los amigos del Colegio, y apoyadas por el Excmo. Sr. Lorente que las autorizó para ello, trataron

de comprar las suertes tercera, cuarta y quinta, porque creyeron eran las más oportunas para la situación del Colegio. La empresa era heroica: la pusieron en manos de la Santísima Madre de la Escuela Pía, y Ella bendijo la obra de un modo patente.

Ya habilitado el Colegio para fijarse en él, hicieron su entrada en la solemne fiesta de la Inmaculada Concepción, del año 1857. Por de pronto, abrieron, en el piso alto de la Casa, un Oratorio, bastante capaz, aún para la Comunión mensual de las colegialas, así internas como externas.

Al entrar en la nueva Casa, intentaron, desde luego, abrir Iglesia pública consagrada a nuestra Santísima Madre de las Escuelas Pías, lo que consiguieron, a no tardar, gracias a la protección dispensada por los bienhechores.

27

Al ingresar una alumna interna, deberá presentar la partida de Bautismo, Bula de la Santa Cruzada e Indulto de Carnes

También presentará certificado de vacunación y de no padecer enfermedad crónica o contagiosa.

Todas las alumnas usarán uniforme según modelo que proporcionará el Colegio.

Lo que deben traer las alumnas internas para su uso son: dos delantales raso negro y un vestido id. lana; un velo tul blanco y otro tul negro, un par de guantes negros, tres cuellos piqué blancos, tres camisas, tres camisones, tres pantalones, tres enaguas, dos peinadores, seis pares de medias negras, dos pares zapatos negros, cuatro sábanas, tres fundas, tres toallas, tres servilletas, doce pañuelos. Además cama de hierro de cuatro palmas, colchón, almohada, bánova blanca y la correspondiente ropa de abrigo, una alfombra, enjuague, esponja, jabonera, peines, cepillo para los mismos, cepillo para la ropa, cubierto y dos vasos. En cuanto a la ropa interior de abrigo la que se acostumbre usar. Si no quieren traer la cama, la presta el Colegio mediante un pequeño alquiler. Se prohíbe usar prenda alguna interior de forma imperio.

Los enseres del comedor y dormitorio han de ser según modelos y marcados con el número dado.

El lavado y planchado es de cuenta de las familias; podrá encargarse el Colegio mediante convenio.

La pensión podrá satisfacerse por trimestres o meses adelantados y no se descontará nada por meses incompletos, a no mediar grave enfermedad.

Se permite a las alumnas salir a casa de sus padres o encargados, en las Pascuas de Navidad y Resurrección y el día del Santo de los padres o encargados.

Las alumnas internas vienen obligadas a escribir a sus familias, todas las semanas.

Podrán ser visitadas por sus padres o encargados en los domingos y días festivos.

Las medio-internas y encomendadas se regirán por las mismas condiciones y usarán idéntico uniforme.

Las clases especiales de adorno, dibujo, música, etc., deberán abonarse por separado.

Respecto a los honorarios se entenderán las familias con la Madre Superiora del Colegio.

(Ihsd. > p. 12-13)

Que el cada día más elevado coste de la vida material, agravado por la pasada sequía, obliga a la firmante a manifestar a V. E. que en esta Casa Colegio, única existente en esta provincia, se da gratuita enseñanza, alimentación y vestido a niñas de familias no pudientes, que después de aptas en labores, cocina, planchado y otros, hallan colocación en casas honorables encontrando la manera de ganarse el sustento moral y material y el alivio de sus familias.

Entre las que en la actualidad residen en este Colegio, hay sesenta, naturales de los pueblos siguientes, de esta provincia: La Selva - Anglès - Olot - Amer - Bordils - La Bisbal - Figueras - Lladó - Arbús - S. Jordi Desvalls - Palarós - Bescanó - La Guàrdia - Isobol - S. Felin de Guixols - S. Felin de Boada - Llagostera - Palafugell - S. Felin de Pallarols y de esta Capital y por ello bien puede advertirse que la enseñanza y alimentación que en esta Ca-

sa reciben es verdaderamente de carácter provincial; y por esto en condiciones de que por esa Corporación, como lo hacen la casi totalidad de las demás del Reino, se contribuya al sostenimiento de las citadas asiladas; y si hoy el Gobierno que dirige los destinos de la Nación, con nunca bastante alabado celo, impone la creación de enseñanzas y de Escuelas del trabajo, donde los hombres hallen la manera de ser útiles a sí mismos a la Religión a la Patria y a sus familias, no será exagerar decir, que el incluir a las niñas y adultas, de que se trata, en la protección Oficial, es completar los deseos y fines de las disposiciones del legislador.

Por todo lo expuesto, Excmo Señor, y por ser cada día más costoso el sostenimiento del crecido número de colegiadas, que gratuitamente son enseñadas, alimentadas y vestidas, como se ha dicho antes, la suscita conuocando el caritativo y cristiano proceder de esa Excmo Diputación, a la misma.

Suplica que teniendo en cuenta cuanto se deja expuesto, se digné conceder a este Colegio, y solamente para las acogidas, beneficiadas, una subvención anual proporcional que permita completar y seguir las enseñanzas e instrucción de las mismas y cuya

inversión podría comprobar V. E. siempre que lo estimara conveniente.

Però la decisió ^{negativa} de la Diputació, que considerava que

en capítol de beneficència ja feia el que podia i més, va restar ferma. Almenys en aquella ocasió. D'altres congregacions locals i també institucions de caràcter parroquial, catequístic sol.licitaren per aquells anys subvencions. El 20 d'agost de 1930 la Comissió Permanent de la Diputació va concedir a la Junta Directiva de l'Associació de Nens de Jesús i fills de Maria Immaculada una subvenció de 100 ptes "per una sola vegada i sense que això servis de precedent". Desconec la fortuna de la petició feta per mossèn Evarist

Feliu de part de l'esmentada Junta per a tenir una nova subvenció, petició elevada en data de 28 de juliol de 1931. En aquest escrit, del lligall "Premis i Subvencions" de l'Arxiu de la Diputació de Girona (n.º 90, registre d'entrada 1231-62 81), Feliu exposa, referent a l'esmentada associació que "desenrotlla durant les presents vacances estiuenques el programa d'actuació cultural i educativa que, des de l'any 1917, ha vingut realitzant a favor de la infància gironina, contant sempre amb l'aprovació i aplaudiment dels pares i al ensem amb la col.laboració generosa i desinteyressada d'aquesta (...) Corporació, mercès a la qual, aquests últims anys, l'Obra a pogut estendre la seva acció benefactora a més de tres cents nens, arribant a matrícula de l'estiu prop passat a la notable xifra de tres cents setanta."

Per això comptant actualment amb una matrícula de 312 nois i amb assistència mitja de 260 (...), prega uce vulgui concórrer amb la seva valuosa cooperació, etc". La llera va òbviament adreçada al comissari a Girona de la Generalitat de Catalunya. Diguem que l'Associació de Nens de Jesús i fills de Maria Immaculada té com a seu, segons un prospecte que ~~esmenta~~ adjunta l'abans referida sol.licitud de Feliu, el Seminari conciliar, que les seves activitats (presumiblement només durant l'estiu) s'estenen de 9 a 12 del matí i de 3 a 3 del vespre, i que en el programa que consigna hi ha jocs, exercicis gimnàstics, catecisme, explicacions litúrgiques i sobre les missions, "il.lustrades amb gràfics, làmines murals i projeccions", lectura i repàs d'assignatures, assaigs de cants catequístics, litúrgics i recreatius, així com "actes especials per als dies de festa (els quals) donen al conjunt major varietat, entusiasme i eficàcia".

Les memòries de la Junta Provincial de protecció a la infància ens informen-oficialment- de la tasca que aquestes entitats o entes ^{para-}oficials duen a terme. Algunes són d'una redacció acurada com la de 1914, escrita pel secretari de la mateixa Joan Babbista Torroella (Girona, Establiment Tipogràfic del 'Hospicio provincial', 1915). Com se sap, el president d'aquest ent era el governador civil, i entre els vocals hi havia el bisbe de la diòcesi i el president de la diputació. Torroella comença planyent-se de la pobresa i insuficiència de mitjans de la Junta. Fixi's el lector en la barreja de les comeses de l'ent: per una banda protecció de la infància i per l'altra la repressió de la mendicitat. Pp. 6-7:

Torroella es felicita de l'acompliment per part de la Junta de la legalitat estatuida pel que fa a aspectes com recaudació de fondos i agents investigadors(p. 8).Es dona noticia de la confecció per part de Carles Rahola de un "interesante" estudio sobre tribunals de justícia per a nens.^{I pel que fa al cinema,} p. 9:

"Ha funcionado todo el año sin interrupción la comisión censora de películas cinematográficas, de que habla la Real orden de 31 de diciembre de 1913, turnando cada mes quatro señores vocales, dos propietarios y dos suplentes, como ya venia sucediendo desde que se dictó la primera disposición en 28 de noviembre de 1912. La experiencia ha patentizado, sin embargo, -y así hay que confesarlo- lo difícil y espinoso que es el 'control' en esta materia, a lo menos en nuestra ciudad(...), siendo mepro de creer que se irá perfeccionando en lo sucesivo este profiláctico servicio de asistencia y ética social".

Pel que fa al balanç d'ingressos i despeses, des del 31 de desembre de 1913 al 31 de desembre de 1914(p. 11, ibid.):

<u>Ingressos</u>	<u>Ptes</u>	<u>Despeses</u>	<u>Ptes</u>
Existència a caixa ^{a la} fi 1913:	3.739,58	Transport de menors	12,75
Ingressos obtinguts pel 5% d'impost espectacles publicos durant 1914	2.361,75	Obres benèfiques infància	300
Subvencions i don atius	98,50	Socors a repatriats amb fills	700
<hr/>	<hr/>		
	6.193,53	Subvencions per a puericultura i lactància	4.900
		Repressió mendicitat	708,55
		Material i personal	236,15
		Despeses oficina	98
		Estalvi	143,88
			<hr/>
			6.199,83

"Per tal que la formació cultural dels asilats en els establiments d'Assistència Social assoleixi la major eficàcia i s'adapti als principis continguts en les lleis generals de la República i especialment en la Constitució aprovada pel congrés de diputats, la Comissaria, d'acord amb el Consell de la Generalitat, va resoldre el dia 2 de
arc passat(), nomenar una ponència, que, sota la presidència de l'Adjunt,
senyor Joaquim de Camps i Arboix, i integrada pels senyors Josep Junquera,
Inspector cap de primer ensenyament, Francesc Monràs, Cap de la Secció Ad-
ministrativa de Primera Ensenyança, Adelina Cortina, Professora de l'Escola
Normal del Magisteri, i Silvestre Santaló, Professor del Grup Escolar de
Girona, procedeixi a un acurat estudi per a completar l'organització
de l'ensenyança als acollits en els Establiments, tant en l'aspecte educatiu
(...) com en llur formació moral i ciutadana, fent proposta a aquesta Comissaria
ria del pla que, a parer seu, sigui més escaient a seguir."

(De La Generalitat de Catalunya a les comarques..., op. cit.,
 p.14).

A la mateixa memòria (p 19 i ss.), la Comissaria de la Generalitat exposava la seva manera d'entendre el concepte d'assistència social que no beneficència, substituïda almenys sobre el paper per un sentit de "cooperació social":

Es per això que la Comissaria dictà els dos decrets que s'esmenten a continuació.

El primer, de data 11 de gener de 1932, disposant que el nom genèric d'«Establiments de Beneficència» fos substituït per la denominació d'«Establiments d'Assistència Social»; i el segon, de data 23 de març del mateix any, preceptuant que el nom d'«Hospici» o «Casa de Misericòrdia», amb què també es coneixia el casal que recull els expòsits, orfes i adults desvalguts, sigui substituït pel de «Casa d'Assistència i Ensenyament»; el de «Manicomi provincial», també anomenat «Manicomi de Salt», pel de «Sanatori Martí i Julià», nom amb el qual és honorada la memòria del que fou il·lustre psiquiatra i patriota català; el d'«Asil de Vells», pel de «Casa dels Vells»; i el d'«Hospital provincial», pel d'«Hospital de les Comarques Gironines».

Altres dels aspectes que calia tractar en els Establiments d'Assistència Social, era el d'atendre, no sols a l'educació intel·lectual i professional dels asilats, sinó també a llur formació moral i ciutadana. A aquest l'hoable fi, per mentre s'estudien les disposicions necessàries per a què aquest aspecte educatiu assoleixi la deguda eficàcia, mitjançant lectures apropiades, festes escolars, converses o cursets confiats a persones adequades per llur professió o activitats, el subscrit Comissari, en data 18 de gener d'enguany, va dictar un decret recordant als mestres adscrits als Establiments, que en cap moment no oblidin ni negligixin aquell caire fonamental de la cultura, enfortint en els acollits la noció i el sentiment dels deures individuals i col·lectius,

d'amor al treball, de germanor, respecte i comprensió envers tots els ciutadans, i d'afiliació fervorosa a la República espanyola i al Govern de Catalunya.

Es complement de la disposició que precedeix, l'acord dictat per la Comissaria, en data 2 de març del mateix any, de què s'ha fet esment en tractar d'ensenyança en el capítol de Cultura relatiu al manteniment d'una Ponència encarregada de formular un projecte d'organització d'ensenyament als acollits en els Establiments d'Assistència Social, tant en l'aspecte educatiu, intel·lectual, com en el de llur formació moral i ciutadana.

Un altre dels aspectes que mereixia una especial atenció tocant a l'Assistència Social, era el del major respecte a la llibertat de consciència dels acollits, alliberant-los de tota coacció que pogués coonestar una mala entesa subjecció a normes tradicionals dins dels Establiments.

Es cosa lògica per demés que el règim i administració dels Establiments d'Assistència Social deuen conformar-se als rigorosos principis que en punt a neutralitat de l'Estat en matèria religiosa es contenen en la Constitució de la República espanyola, que, com a llei fonamental, no pot negligir-se la seva íntegra aplicació en tots els aspectes oficials.

I amb aquell punt de mira de mantenir en la seva integritat la llibertat ciutadana als acollits a l'Assistència pública, dignificant-los amb un tracte igual als altres ciutadans, i per tal de mantenir els referits principis de la llei fonamental de l'Estat, aquesta Comissaria, avançant-se a disposicions encaminades al mateix sentit que posteriorment va dictar el Consell de la Generalitat, acordà, en sessió de 21 de gener últim, la supressió per a tots els asilats i assistits de la missa diària i actes de devoció que es practicaven en els Establiments d'Assistència Social; disposant, però, que

els acollits quedaven en plena llibertat d'acudir a la missa que es resés a les esglésies i oratoris dels mateixos Establiments els dies de festa religiosa, i prohibint a l'ensens a les monges, Administrador i altres persones del servei, de fer cap indicació que contravingués directa ni indirectament la lliure voluntat d'aquells en els actes expressats.

Com ja se n'ha fet al·lusió, amb posterioritat el Consell de la Generalitat va ocupar-se de l'afer de mantenir la neutralitat religiosa en tots els Establiments d'Assistència Social de Catalunya, i dictà, en data 22 de febrer d'aquest any, les ordres necessàries per tal que de totes les institucions i dependències de la Generalitat de Catalunya fossin tretes totes les insígnies i símbols religiosos, fent excepció de les esglésies i capelles. Aquesta Comissaria va donar el degut compliment a l'esmentat decret de la Generalitat.

El projecte d'edifici per la família al...
 l'edifici per a la promoció del servei d'assistència i...
 (sigui la família), ve... presentat a...
 i... en la seva... per la... (sigui la família)...

•Essent una de les grans preocupacions del nou règim l'anivellament social, i veient al marge de l'ambient de la societat i lluny d'ella, moral i materialment, un sector d'infància que ha nascut exactament com neixem tots a la vida, la Ponència creu que és d'urgència anar a l'absoluta i definitiva reforma de la Casa d'Assistència Social de Girona i ses Comarques.

A l'antic Hospici de Girona, tan encertadament anomenat avui Casa d'Assistència Social, viuen en una situació excepcional molts dels que demà poden ésser homes, si es va a una reforma radical del seu viure, i que potser no hi arribarien asfixiats per un ambient contrari a aquell que més endavant els ha de rebre en son si.

La primordial finalitat que cal perseguir és la humanització dels asilats. No són pas ells els responsables de cap mal. Varen veure la llum de la vida en circumstàncies naturals exactament, segons Natura ha disposat. I l'haver nascut a ningú denigra, sigui quin sigui el seu naixement. I si han nascut com els altres, no té dret la Societat a lliurar-los fora d'ella. L'home contra l'home no pot ésser admès.

Creu la Ponència que tot esforç ha d'encaminar-se a situar els asilats en el mateix ambient general on viuen els altres nascuts. Deu ésser anul·lada la separació dels nois asilats envers els altres. Han de posar-se en condicions socials normals de vida física, intel·lectual i moral. I si han d'ésser homes, deuen iniciar-se en la vida de l'home tal i com ell la viu; no en ominós allunyament, sinó dintre mateix de la Societat.

Per això creu la Ponència que deu cercar-se tot mitjà per tal que els nois de la Casa d'Assistència Social visquin de ben a prop la vida familiar, que avui és la que informa la Societat. Si els seus pares els han abandonat, no té dret la Societat a negar per a ells una vida de tendreses fins a què puguin ells copsar l'oreig dels sentiments ultra familiars. No tenen família; mes havem d'instal·lar-los com si en tinguessin. El recolliment de la vida familiar, en lloc reduït i sense característiques casernàries o de presó. Ambient de confiança, d'amor, de pau i de quietisme espiritual, enfront d'enveges, rezels i odis cap al que solament veuen més enllà de la reixa... Ben lluny de disciplines rígides. L'ordre l'imposa l'ambient que hom crea, sempre que aquest sigui adaptat a les capacitats i als interessos del noi.

Cal, doncs:

I.— Construcció en lloc espaiós i amb capacitat per a camps de joc i jardins, d'un edifici acomodat per a la instal·lació d'una «Casa Bressol» on romandrien els infants des del naixement fins que les portes de l'educació formal poguessin ésser obertes. En aquest mateix edifici quedarien definits tres estadis de la vida de l'infant: *Alletament,*

01

Primera alimentació i Formació i Escola maternal. L'Escola maternal rebria els infants a l'edat de tres anys i els donaria els elements bàsics de l'educació, iniciació d'hàbituds, llenguatge, bases de lectura, pre-escritura i bases d'escritura, etc.; és a dir: una Escola maternal model, *tal com avui és concebuda per la Pedagogia.*

En la Secció d'alletament els infantons viurien a la falda de les que farien de mare per a ells. Jocs, flors i alegries...

II.—Construcció d'altre edifici prop o lluny de l'altre— millor en altre indret—on els nens ingressarien als sis anys o als set. Hi serien fins als catorze complets. La seva vida seria la de l'escolar. Anirien a l'escola pública on van els altres nens. Viurien com ells. Sortirien tots els dies. Jugarien com els altres. Anirien a les festes públiques i als espectacles adequats. Farien el que els altres poguessin fer. La seva llar seria la Residència Escolar... una família nombrosa; mes amb el calor de l'existència en el si d'una família ben portada. No anirien pas tots a les mateixes escoles. Caldria que fossin repartits entre les bones.

III.—Construcció d'un altre edifici, lluny dels anteriors necessàriament, on els escolars ingressarien als catorze anys complets. Hi romandrien fins que fossin aptes per a llençar-se a la vida sense ésser arrossegats per la seva corrent. Anirien a fàbriques i tallers i a les Escoles professionals. Si algun tingués capacitat per a l'estudi, ingressaria en els Centres respectius amb beca fins al termini de la carrera. També serien ateses les capacitats per a l'Art, gaudint de facilitats per a poder assolir un lloc des d'on seguir la vida ordinària.

IV.—En tots els edificis deurien existir sales d'intimitat, de treball, biblioteques adequades, sala de festes.

V.—Instal·lació de banys i dutxes en tots els edificis.

VI.—Menjadors amb taules on s'asseguin pocs nois. Sempre adequades a les seves edats. Desaparició dels banes i substitució dels mateixos per cadires.

VII.—Dormitoris reduïts en quant sigui possible (s'entén en el referent al nombre de places).

VIII.—Establiment de colònies de vacances a la costa i a la muntanya.

IX.—Establiment d'una colònia permanent per a malal·tissos. No hi ha cap inconvenient que aquesta colònia o colònies sostingudes per la Generalitat siguin amb accés per a tots els nois, asilats o no. Serien colònies-sanatoris per a tots els escolars de Girona que ho necessitessin.

X.—La Residència post-escolar podria conservar els actuals tallers, on serien Oficials tots aquells que no poguessin per ses condicions especials (anormalitats, etc.) passar a la plena vida lliure dintre de la Societat. A més aquests tallers mantindrien l'utilitatge i moltes necessitats dels Establiments de la Casa d'Assistència.

XI.—Anexes als darrers graus de l'escolaritat podrien haver-hi sales de treball per al pre aprenentatge, utilitzades com a sales de treballs manuals.

XII.—Desaparició de les actuals escoles de la Casa d'Assistència per a ésser transformades en Escoles Nacionals ordinàries.

XIII.—Deu haver-hi una Direcció pedagògica amb màxima autoritat en quant afecti al règim intern de les residències i educació dels escolars. Ultra les subdireccions de les residències, hi hauria l'Administració a càrrec d'un Administrador general.

XIV.—Deuria escollir-se acuradament personal apte per a les funcions diverses de les residències; tot femení a la primera.

Es clar que l'adaptació de moment és difícil. Cal, però, anar a la variació immediata de tot quant pugui adaptar-se al pla exposat.

1.—Enviar a les Escoles nacionals, a partir del primer de curs vinent, els nois i noies dels graus superiors actuals de les escoles de la Casa d'Assistència. A mesura de les possibilitats hi passarien els altres.

2.—Demanar immediatament a la Direcció General la transformació en Escoles públiques de les actuals de Beneficència.

3.—Enviar als tallers de la ciutat per a l'aprenentatge a tots els que pensin dedicar-se als oficis.

4.—Selecció d'alumnes aptes per als estudis i donar-los facilitats per a l'ingrés a l'Institut.

5.—Modificació del règim intern d'acord amb el pla exposat abans.

Girona, 24 de maig de 1932.—J. de Camps.—S. Santaló.—A. Cortina de Santaló.—Francisco Monrás.—Josep Junquera Muné.»

La Comissaria va fer objecte d'especial atenció el transcrit informe i, en la sessió del dia 3 de juny d'enguany, acceptant-ne l'orientació total, acordà realitzar totes aquelles millores proposades que actualment són factibles i anar implantant les altres a mesura que les disponibilitats econòmiques ho permetin.

Cal esperar que l'obra cabdal d'humanització dels acollits a la Casa d'Assistència, assenyalada en el dictamen de la Ponència, serà un fet gràcies al Govern de la Generalitat, sobretot quan aquesta disposi de tots els mitjans i atribucions que de dret li pertocuen per a la transformació de Catalunya en un gran poble sota la República.

Les escoles per al poble

La primera escola graduada gironina és el Grup Escolar Joan Bruguera ,construït per l'Ajuntament i l'Estat a l'Avinguda de Jaume I i inaugurat l'any 1911.Edifici confortable amb tres cossos i dos patis coberts i un gran ^{pati i} jardí a l'aire lliure,unes galeries cobertes, etc.En va ser primer director Josep Dalmau Carles,la tasca pedagògica del qual s'extén de 1886 a 1927 .

A la obra La Ciutat de Girona, II, p. 17-18,

Carles Rahola ens ofereix aquesta breu descripció crítica de la situació escolar a la Girona dels anys 20: "Malgrat de comptar Girona amb aquesta escola, la primera ensenyança (a càrrec d'ona mestres i de cinc mestresses oficials i d'uns quaranta professors particulars) és força desatesa, i per això la Inspecció, en un informe que fou aprovat per l'Ajuntament, proposa, a les darreries de l'any passat, la creació de les següents escoles, amb les quals sembla que seria un fet l'absoluta obligació de l'assistència escolar:

"Barri de la Mercè, Carrer del Carme i Vista Alegre: dues escoles graduades de sis seccions per a nens i nenes, respectivament. Barri de Sant Feliu, Sant Pere i Pedret: dues escoles graduades de tres seccions, també per a nens i nenes. Centre de Girona: una escola graduada de sis seccions per a nenes, a base de ^{les} tres unitàries actuals, i altres tres seccions de nova creació; quedant en el Grup Escolar l'Escola graduada annexa a la Normal de Mestres. Pont Majorz: dues escoles unitàries: una per a nens i altra per a nenes. Santa Eugènia de Ter: dues escoles unitàries de nens i nenes, respectivament (Santa Eugènia de Ter, poble de 810 habitants, no forma part de Girona, però fou acordada en principi la seva agregació al municipi de la ciutat sense que hagi estat portada a cap)."

Al Grup escolar creat l'any 1911 funcionava per aquelles dates, informa Rahola, una cantina escolar, de "vida força precària", la qual va ser inaugurada l'any 1920. L'esmentat autor també es refereix a algunes (poques) beques pensions i premis, d'entitats oficials com la Diputació o fruit d'alguna escassa fundació particular (premis Matilde Sureda i beca Dalmau Carles). Tornant però, breument a l'obra de cantines escolars, un article de S. Santaló, publicat al "Diari de Girona" en data de 12-IV-35,

ens diu que la primera d'elles-la del J. Bruguera-1920- va ser una iniciativa de Ricard Terades, governador civil de Girona: "d'acord amb la Junta Provincial de primer ensenyament, es nomenà un Patronat, integrat pels senyors Terrades, el senyor Alcalde, donya Carme Muguet, Sr. Frederic Pérez Claras i la Francesca Colomer, redactant tot seguit un reglament per tal de regular a bona marxa de la institució. Es fixà en cinquanta el nombre de cantiners entre nois i noies, tots gratuïts. Les condicions per a ser cantiners es reduïen a : assistir a qualsevol escola de Girona, que fossin fills de famílies necessitades i que no tinguessin malaltia contagiosa.

"Les primeres despeses d'instal·lació les pagà el senyor Governador de fondos procedents de ferrocarrils: les obres estigueren a càrrec de l'Ajuntament i el "Cassino de Girona" regalà la cuina. Un ciutadà de bona memòria, el malhaurat industrial senyor Comas deixà gratuïtament taules i banes. L'any 1921 els cantiners foren ja 75; s'adquirí mobiliari nou, propietat del Patronat i es posaren vidrieres al menjador: l'Ajuntament votà una subvenció anual a la Cantina de 2.000 ptes, el governador feia donatius variables, el Cassino de Girona donava 500 ptes cada mes, s'inicià una subscripció per ajudar el sosteniment de la Cantina (cal remarcar el donatiu de Salietti i Sala, de 15 ptes mensuals, que encara continua), i alguns bons patrons paguen un dinar extraordinari (50 ptes) als cantiners, amb motiu d'una festa de família.

"L'any 1923 fou suprimida la subvenció del Cassino de Girona, però mercès a la generositat i interès del Governador D. Antoni Carsi, es gué augmentar fins a 100 els cantiners, s'instal·là una sala de banys i banyes i s'organitzaren colònies d'estiu amb nois i noies de la Cantina.

"Seguiren uns anys que es reduí a 70 el nombre de cantiners, fins a l'any 1931 que altra volta arribaren a 100. A l'any 1933 la subvenció de l'Ajuntament, que era de 2000 ptes es posà a 5.000, si bé les 3000 ptes augmentades s'aplicaren a les despeses de la Cantina en els mesos de Juliol i Agost. Actualment la recaptació més important és la procedent de l'"Patronat d'Assistència Social", perceptor del 5 per cent sobre els espectacles i la quota benèfica de les fondes. També l'Estat ha subvencionat les cantines.

"En els dinze anys que funcionen les cantines

funciona la primera Cantina(3.393 dies escolars) s'han gastat 151.525,76 ptes. per 278.950 dinars,de dos plats i postre.En aquestes dades no van compreses ni les despeses del període de vacances ni tampoc res de mobiliari.

"El dia 8 d'octubre de 1934 s'inaugurà oficialment la segona Cattina en el grup "Ignasi Iglesias".Són 53 els cantiners gratuïts.Etre les dues cantines 138(...)Dirigeix les Cantines Francesca Colomer(...).Voldriem que tots els gironins vegessin les Cantines i com mengen els infants".

1.º any 1923 (vegeu La colonia escolar de "El Autonomista".

... de la revista que se publicará próximamente, por Casiano Costal, vol. II. "El Autonomista" 1923, oct. (9), pp. 23-31) l'esmentat periòdic organitzà unes colònies mixtes. Muntada una Junta organitzadora, se decidí així fer-les a Sant Feliu de Guixols. Presideix la Junta el governador civil, Prudencio Casanovas Barroero, essent-ne president efectiu Darius Robels. "La selecció dels colònies científicament-ens informes Costal, fixau-vec de prosseguir l'estudi científicament i el seu ús- s'interessa a suscripció de voluntaris...". La divisió de la Junta Comisión organizadora, de que médico D. Casiano Costal, el urólogo Dalmau y el que suscribe estas notas, fueron designados para dirigir esta cometido con la colaboración voluntaria:

del médico D. Pompeyo Pascual y del joven maestro D. Enrique Adroher. Fueron visitadas todas las escuelas de la capital, tanto públicas como particulares, y se hizo un examen detenido de casi todos los niños comprendidos dentro de las edades desde nueve hasta doce años. Reseñado el diagnóstico de cada uno, y verificadas discretas gestiones para averiguar el es-

tado económico de las familias de los niños examinados, la Comisión organizadora procedió casi automáticamente a la elección de los colonos, según los datos médicos, pedagógicos y económicos aportados. Los designados fueron 32 niñas y 35 niños. A cada colonó se le equipó debidamente, a base de los ofrecimientos de algunos industriales.

El Maestro compositor D. José M.º Baró enseñó algunas canciones populares a los colonos.

La Compañía del ferrocarril de San Feliu de Guixols a Gerona ofreció el transporte gratuito de la colonia, tanto a la ida como a la vuelta.

Se nombra el profesorado, por riguroso orden cronológico de ofrecimientos, integrado por los siguientes maestras y maestros: D. Casiano Costal, Director; D.ª Maria Bofill, sub Directora; D.ª Pilar Llavaneja, D.ª Dolores Costada, D.ª Rosa Ripoll, D. Augusto Vidal y D. Enrique Adroher.

La colonia estuvo en San Feliu de Guixols 25 días. Salió de Gerona el domingo 5 de agosto y regresó el jueves día 30.

Niños y profesores hicieron constantemente vida común. La colonia se levantaba a las seis y media. Niñas y niños se aseaban con pulcritud. El desayuno era servido a las ocho. Se jugaba hasta las nueve. A esta hora, se iba a la playa. Se tomaba un baño de sol, se hacía gimnasia sueca, se jugaba libremente y a las once la colonia entera se bañaba. A las doce menos cuarto se tomaba el auto que conducía a la colonia a Sant Feliu. A las doce en punto se comía. De una a tres, juego; de tres a cuatro, una pequeña clase; antes de las cinco, se merendaba; a las cinco, paseo o excursión hasta la puesta del sol. Se cenaba a

las ocho. Y a las nueve, se iba a la cama. Esta era, en líneas generales, la vida de la colonia.

L'any 1929, les colònies escolars de "El Autonomista" es van fer a Cadaqués.

L'any 1930(?) la Diputació de Girona organitza les colònies dels nens de la Casa de Misericòrdia a Palamós.

Pel que fa a un altre servei para-escolar com són les guardieroes d'estiu a Girona organitzades per l'ajuntament, un treball de curs fet per les mestres Mariona Ventura i Torrell i Ma del Vilar Valls i Ribes ^(CUG, Assig. Hª, Ed. curs 79-80) ens informa ^{partir de dades escolars de l'Arxiu de l'Ajuntament}) que el total de mestres i nens que hi participà, de 1931 a 1936 va ser el següent

Les estudiants mestres abans referides inclouen i glossen al treball esmentat dues memòries ^{adrecades a l'Ajuntament} dels ^{directors de les} guarderies, la primera de l'any 1931, signada per Joan Roquet i Francesc Berga, i la segona, de 1934, setembre, que signa el director de la guarderia municipal, Jesús Abras.

"El nombre de nens i nenes va augmentar considerablement fins a l'any 1933 (augment que fou quasi bé d'un 150 %). A partir de 1933 es fa notar un lleu descens tenint en compte que l'any 1936 no en sabem gaire res. Quant al nombre de mestres i mestresses també hi ha una variació segons les necessitats respectives. Així doncs, l'any 1934 l'augment fou força notori, ja que hi ha tres mestres més..."

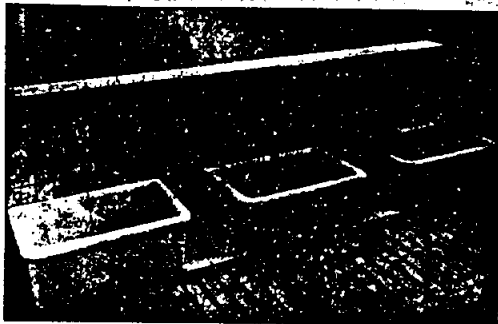
"(...) De la memòria de 1934 es dedueix una tònica molt semblant a la de 1931 (treball, organització, objectius, ...), però cal fer notar, que així com l'any 1931 hi havia només tres seccions: nens de 4 i 5 anys, nenys de 5 a 10 anys i nens de 10 a 15 anys, a l'any 1934 hi havia una secció més" (del treball referit).

Les noves construccions escolars que l'ajuntament de Girona duu a terme representen, juntament amb l'obra social municipal, una quantitat de 520.083 ptes, segons el suplement de 1933 de l'òrgan republicà (ERC) "L'Autonomista" ~~de aquell any~~, que no deixa de qualificar aquest esforç pecuniari com quelcom "sense precedents" en la vida municipal de la ciutat. També afirma (p. 33) que "L'Escola de Pedret ve a representar l'esforç màxim de la corporació". Què era aquesta escola graduada aquí tan exalçada? Es tracta de l'escola de la muntanya de Montjuic, a un dels flancs de Girona. Va ser el regidor republicà Dàrius Rahola qui va promoure les gestions per fer en aquell indret una escola pública. Rahola (D.) era qui va presentar la proposició a l'ajuntament el 26 de juliol del 1930. Aquell mateix any, el dia 14 de novembre, l'ajuntament aprovà una proposta que representava adquirir uns 75.000 metres quadrats de terreny, que juntament amb 14.833,73 metres adquirits abans suposaven quasi tota la muntanya de Montjuic, "i, per tant, les possibilitats de fer una gran parcel·la que fés de marc a l'escola que es projectava". El grup-escolar Ignasi Iglésias fou, acte seguit, construït per l'arquitecte municipal Giralt Casadesús. El Grup en qüestió apareixia com el darrer crític de la normativa pedagògica avançada, en l'aspecte material. Segons un "rapport" no signat (pp. 31-36) aparegut al suplement de 1933 del rotatiu citat, les seves excel·lències eren aquestes:

El Grup Escolar "Ignasi Iglésies" està planejat, construït i instal·lat d'acord amb tots els requisits i exigències de la més moderna pedagogia. L'arquitecte Municipal, senyor Giralt Casadesús, que és qui ha cuidat del projecte i de la direcció de tots els treballs, tant de la construcció com del mobiliari, hi ha aportat juntament amb un ampli sentit estètic, que tant harmonitza amb el seu bellíssim emplaçament natural, les innovacions i millores sorgides en les més recents i destacades edificacions escolars de l'estranger.

Una senzilla contemplació del Grup Escolar "Ignasi Iglésies" des de la ciutat, ja permet donar-se perfecte compte de l'encert i avantatges del seu enclauament. Aïllat del brogit ciutadà, els nens podran trobar-s'hi en un ambient agradable per a l'íntima comunicació i pel recolliment interior.

Les lliçons a l'aire lliure, tan preconitzades per la moderna pedagogia, podran donar-se amb tota facilitat, amb sols sortir de les aules i espargir-se pels cims i vertents de la muntanya. Davant la gran varietat d'accidents geogràfics i d'històri-

Renta peus individuals.

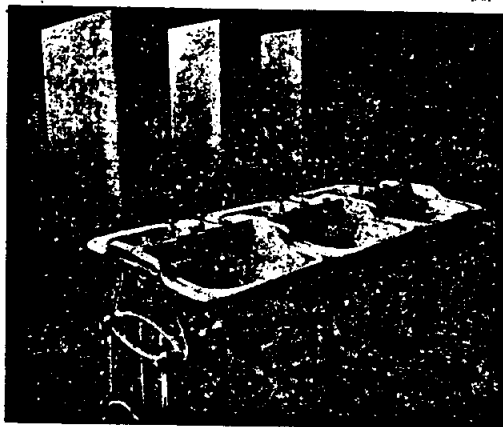
ques restes arqueològiques que hom podrà divisar, s'aclarirà i es facilitarà en gran manera la tasca dels educants, en el sentit de la pròpia observació i de la comprensió directa.

I el desplegament continu davant les mirades infantils del meravellós paisatge que des de Montjuïc es domina, afinarà constantment llur sentir estètic; el sentir estètic i llur noble esperit de ciutadania, per la contemplació de les bel·leses naturals que allí tan delicadament s'enllacen i s'harmonitzen, i testimoniatge de les pedres milenàries, remembració eterna del que feren les èpoques desaparegudes i els moments heroics viscuts per la ciutat.

Esvelta i elegant, soleiada i airejada pels quatre vents, la virtualitat higiènica de l'Escola resta plenament garantida. Res s'ha escatimat per al seu aixecament i per a la seva completa instal·lació cuidada, com ja hem dit, en tots els detalls i dependències, — sien d'un ordre atenyent a la formació espiritual — Biblioteca, Museu, Taller de treballs manuals... —, sien referents a les pràctiques higièniques — Dutxes, lavabos, rentapeus... —, i verificada sempre segons els motllos més aptes i de millor acondicionament pedagògic. Totes les

aulas i demés dependències posseeixen calefacció central. El material escolar, procedent de la casa "Dalmau Carles, Pla, S. A.", sorprèn per la seva modernitat, la seva suficiència i la seva admirable disponibilitat per la formació educativa. Les obertures de les classes tenen uns dispositius especials que permeten una variadíssima ventilació, solució única en les escoles del nostre país. El paviment és a base de linoleum, material considerat com el més adequat per a pavimentacions escolars en un dels recents Congressos Internacionals de Pedagogia. L'escola posseeix també un pavelló anexe destinat a Cantina, capaç per a cent alumnes, excel·lentment instal·lat, amb adossaments de conglomerat de suro — procedent de fabricants de Sant Feliu de Guíxols — en el sostre, amb comunicació directa amb el porxo, té amplis finestres i amb una espaiosa terrassa a la part superior.

A remarcar, així mateix, com a innovació l'establiment dels rentapeus i la secció d'higiene dental, on no solament s'iniciarà als nens a la neteja de la boca, sinó

Lavabos i en el fons les dutxes unipersonals.

Hi ara anem a parlar de les escoles que van ser creades o que almenys es van posar en funcionament a Girona durant la Segona República. Segons l'"Autonomista"(Girona), 2-VII-34, les escoles ^{i mestres públics} existents a Girona abans de la proclamació de la República eren:

En el Grup escolar:

Una escola graduada de nois annexa a la Normal de Mestres,	<u>Mestres</u>
integrada pel Regent i sis professors, en total, mestres.....	7
Dues unitàries de nois.....	2
Dues escoles de pàrvuls.....	2

En l'escola del carrer Biximenis

Una unitària de noies.....	1
----------------------------	---

En l'escola de la Pujada de St Martí

Una unitària de noies.....	1
----------------------------	---

En l'escola del carrer del Carme

Una unitària de noies.....	1
----------------------------	---

Total de mestres: 14

Escoles creades des del 14 d'abril de 1931 al 23 de febrer de 1934:

En el Grup Ramon Turró

Escola graduada de noies, de tres graus, a base de la unitària de S. Santaló la mestressa Canós. Mestres nous:.....	2
Una escola de pàrvuls.....	1

En el grup Ignasi Iglésies

Escola graduada de nois, de tres graus, a base de la unitària de S. Santaló.....	2
Escola graduada de noies, de tres graus.....	3

En l'escola del carrer Eiximenis

Escola Graduada de noies, de quatre graus, a base de la unitària de la ~~seny~~ mestressa ~~g/~~ Auguet.....3
Una escola unitària de noies.....1

En l'escola de la pujada de St Martí

Dues escoles unitàries de nois.....2

Al Barri de Pont Major

Una escola unitària de nois.....1
Una escola unitària de noies.....1

En total, mestres nous: 16

Resumint, i sempre segons l'indicada font:

Escoles creades per la Monarquia:.....14
Escoles creades per la República,
des del 14 d'abril fins al 28 de
febrer de 1934.....16

Escoles existents a Girona
el 28-II-34:.....30

La mateixa font, en polèmica amb el "Diari de Girona"/cfr. 30-VI-34, secció "Ajuntament"), indica o enfatitza que "degut a gestions del primer Ajuntament Republicà de Girona, demajoria esquerrana, la República en menys de tres anys, ha més que duplicat el nombre d'escoles de segon ensenyament, que la monarquia, en tots els seus llargs i llargs anys de domini, havia creat a la ciutat. El mèrit, doncs, no pertoca a l'ajuntament de majoria dretaana aleshores instal·lat. Els 16 mestres que ocupen plaça fins a febrer del 34 durant el mandat de l'ajuntament primer republicà són: Francesc Sánchez, Joan Vilagran, Ciràs, ^{Ballesta} Josep Clarà (redactor del "Diari de Girona", puntualitza l'"Autonomista", Damia Aisina, Teresa Busquets, Joaquina Martineàll, Pilar Huguet, Maria Serra, Engràcia Barcelonó, Pilar Llavenera, Roser

Carrereres, Reparada Domènec, Carme Campeny, Amor Lledó, Gertrudis Duixans.

Pel dretà "Diari de Girona", l'ajuntament d'esquerres només avia creat les escoles del Pont Major i altres millores més o menys "secundàries" com la graduació d'escoles. Això és el que exposa un altre article no signat de "L'Autonomista", de data 16-VII-34, per acabar dient: "el passat mes d'abril (de 1934) s'han creat provisionalment 6 noves escoles: dues de nens, dues de nees, dues de pàrvuls. Aquestes sis escoles han estat creades peor gestiones d'homos d'Esquerra. Aquestes sis escoles s'instal.laran: una de pàrvuls, al Grup Escolar (Joan Bruquera); les altres cinc, al carrer de la Rutlla. L'acutla Ajuntament no ha fet res més que llogar aquest local"

El lector podrà comprovar el nivell de la discussió. Aquest "nivell" encara resulta "millorat" per l'entrada en llicia de l'altre diari de dretes "El Gironès", blanc de les ironies de l'"Autonomista" del 18-VII-34 (art. Encara sobre les escoles a Giorna, no signat). Un solt des de Girona del diari "La Humanitat" (24-I-1935) afirmava "a hores d'ara es pot afirmar que tots els infants de Girona assisteixen a l'escola" (...). Els serveis de cantina també han millorat i avui són dues les cantines que funcionen i doble el nombre de nois i noies que reben els beneficis d'aquestes institucions". Cal situar, evidentment, tot aquest moviment escolar gironí al llarg de la República dintre de la política republicana de construcció d'escoles públiques, respecte de la qual la mateixa font republicana nacionalista ^("La Humanitat, Barcelona) específica el dia 13-II-1935, p. 2:

La població total de Catalunya, descomptant la ciutat de Barcelona, és de 1.825.197 habitants, segons dades de l'Anuari Bally-Baillière-Riera.

Província de Barcelona (sense comptar la ciutat de Barcelona)	795,068
Província de Girona	343,252
» » Lleida	324,894
» » Tarragona ...	361,983
Total ...	1.825,197

El cens escolar, comptant més per defecte que per excés, és d'un 12 per 100, de manera que el nombre d'infants que haurien d'anar a les escoles seria de

12 per 100 de 1.825,197 = 219,023

D'aquests infants, n'hi ha més d'un 40 per 100 que no poden anar a escola per manca de locals (i de mestres) o que reben la instrucció en locals completament impropis per a aquest fi. De manera que és precis procedir a la construcció immediata de noves escoles per a un nombre d'alumnes de

40 per 100 de 219,023 = 87,609

Actualment es procura no agrupar més de 40 alumnes en una classe, de manera que els edificis escolars que han de construir-se hauran de tenir entre tots almenys

$$\frac{87,600}{40} = 2,190 \text{ aules}$$

Com que és pràcticament impossible (sobretot en les poblacions petites) agrupar els alumnes en grups de 40 sense que en sobrin ni en faltin, i com que en construir edificis de nova planta s'ha de prevenir la natural creixença de les poblacions (sobretot en les que tenen tendència a créixer) el nombre d'aules a construir serà de 2.300.

Si volem que l'escola sigui un edifici digne del seu objecte i que no resulti pobre comparat amb les altres cases i tenint en compte que a més de l'aula pròpiament dita ha de tenir altres dependències i, a ésser possible amb patí, el seu cost serà

almenys d'unos 20.000 pesetes per aula i el pressupost total de 2.300 (aules) x 20.000 = 46.000.000 pes.

A més a més, hem de tenir en compte que si és possible facilitar als Municipis crèdits en «bones condicions», hi haurà poblacions importants (com per exemple Sabadell, que té en estudi un pla general de construccions escolars) que l'aprofitaran per tal de procedir a la construcció d'alguns grups escolars que reunixin les degudes condicions higièniques i pedagògiques i que tinguin les apropiades dependències complementàries com són: gimnàs, biblioteca, sala d'actes, etc., i així prescindir dels locals que actualment tenen llogats. Per a aquestes construccions, no és exagerat el comptar almenys amb uns 14 milions de pessetes més, de manera que el capital total a invertir en la construcció d'escoles serà de 60.000.000 de pessetes.

D'aquests 60 milions de pessetes, una part molt important es recobrarà amb les subvencions que, segons les disposicions vigents, concedeix el Ministeri d'Instrucció Pública per a la construcció d'escoles, puix que segons l'Estatut l'ensenyament primari continua exclusivament a càrrec de l'Estat Central. Aquestes subvencions, quan es tracta de construccions escolars econòmiques, són del 50 per 100, així és que quant a la partida de 46.000.000 correspon retornar per l'Estat la meitat, o sia 23.000.000, i quant a l'altre partida de 14 milions, la subvenció que abonarà l'Estat és més difícil de determinar, però aproximadament serà un terç, o sia que, comptat un xic per defecte, serà probablement d'uns 4 milions més.

Així és que essent el total de l'obra a realitzar d'uns 60.000.000 de pessetes, solament pesaran sobre l'economia particular de Catalunya (millor dit dels Municipis Catalans) 33.000.000 de pessetes.

També en algunes poblacions s'hauran de construir cases per als mestres, l'import probable de les quals serà d'uns 2.000.000 de pessetes.

La "picabaralla" escolar havia esdevingut per moments mesquina a Girona. Cap a 1935, però, sembla imposar-se un to més assonyat. El "Diari de Girona d'avisos i notícies" del 15-V-35, 1a p., fent un balanç d'un any de gestió municipal, indica, entre altres progressos, que "en l'ordre cultural s'han establert dues noves escoles, la del carrer de la Rutlla (e. Botet i Sisó) i la del Poble Sec (escola E. Prat de la Riba). S'ha inaugurat la Cantina Escolar del Grup Ignasi Ignésies; s'ha establert l'escola de pàrvuls al costat del Grup "Jean Bruguera". Per primera vegada l'Ajuntament de Girona ha cuidat de l'organització de les Colònies Escolars, junt amb la col.laboració dels periòdics locals. A l'escola de Belles Arts s'han obert les classes de música i s'han copiat les ensenyances musicals a les 27 escoles gironines. Així mateix s'ha procedit a la reorganització de la Biblioteca Municipal, vitalitzant el Patronat de la mateixa i procurant donar, amb el valuós concurs del nou Bibliotecari senyor Lluís Busquets, tota la importància que mereix aquesta obra eminentment popular i cultural".

L' "alma mater" de l'Ateneu Social Democràtic és la fàbrica Grober. Inicia les seves activitats durant el curs 1924-1925. La seva matrícula és la següent:

	1930-31	1929-30	1931-32
Escoles diurnes graduades.....	99	91	125
Escola especial de solfeig i música.....	29	13	21
Escola nocturna especial per a obrers casats i majors d'edat	17	16	13
Arts i Oficis. Comptabilitat, cultura general	171	146	172
Escola d'instrucció militar fora de files	86	91	62
TOTAL:	402	362	398

La secció cultural i artística d'acuyewst ateneu és l'orfeó "Cants de Pàtria", amb una secció femenina, una altra de masculina i una de nens, cent dues persones en total durant el curs 1929-1930. Dirigia l'orfeó Josep Baró. Fou fundat l'any 1923.

L'alumnat sembla compondre-se bàsicament de joves treballadors i aprenents i fills de treballadors i dependents de començ. El centre cuida en sùma mesura la instrucció moral i religiosa. L'escola de l'entitat al curs 31-32 un total d'onze professors. La gestió del mateix depèn d'una Junta Propulsora. Josep Serrat i Seguí, mestre titular i professor de les escoles de l'ateneu és president de l'Orfeó Cants de Pàtria vers 1931, mentresque el director de les escoles d'arts i oficis de l'entitat és el capellà Antoni Cullerell.

Els beneficiaris de les activitats recreatives i instructives de l'entitat eren sobretot els seus socis. Els ingressos a la Secció Cultural de l'Ateneu varen pujar l'any 1923 a 23.809,30 ptes i les despeses a 23.667 ptes. Val a dir que sembla ser que les activitats eren gratuïtes, en especial per als obrers socis i els seus fills. Diguem també que el Foment de la Sardana s'hostatjava a l'Ateneu Social Democràtic. Dedicat, està clar, al conreu de la nostra dansa, el Foment de la Sardana havia estat fundat l'any 1923.

El Foment va rebre algunes subvencions de la Diputació o més tard Comissaria de la Generalitat. Per la seva part, l'Ateneu Social Democràtic sol·licita de la corporació provincial diverses subvencions per a premiar "a los alumnos obreros que más se hayan distinguido por su aplicación y conducta durante el presente curso", petites subvencions que la Diputació acorda. Així, el 16 de juny de 1930, Antoni Cullell Oriol, prevere, director de les escoles nocturnes de L'A.S.D. escriu al president de la diputació, per a demanar-li subvenció per a premis de final de curs als "alumnes obrers": "en nuestras escuelas, Exmo. Sr., proporcionamos a los obreros, sin distinción de clases ni oficios, así como a los dependientes de comercio, las enseñanzas en consonancia al oficio suyo propio,...". Petició que es repeteix ritualment cada any. L'any 1932, mossèn Cullell recorda que l'extingida diputació, de la qual fou president Emili Seguí, va concedir 150 ptes per a premis escolars, i que aquesta subvenció es venia atorgant des del primer any d'existència d'aquestes escoles. Els anys 33 i 34 és Joan Tarrús i Bru, veí ^{de la} ~~d'aquesta~~ ciutat de Girona, metge, president del Comitè i de la Junta Inspector de les Escoles nocturnes, qui demana la subvenció, tot fent esment del fet que "la nostra entitat, endemés, igualment que cascuna de les seves seccions, mai ha regatejat el seu concurs quan ha sigut sol·licitat per eixa Comissaria, especialment el nostre offeó "cants de Pàtria" que ha contribuït al major llum de festeigs organitzats per la Comissaria de Girona ().

Ateneo Social Democrático

ESCUELAS

FUNDACION Y PATRONATO: El Consejo de Administración de la Sociedad Anónima Grober.

INSPECCIÓN, DIRECCIÓN Y ADMINISTRACIÓN: El Comité del Ateneo Social Democrático y la Junta Propulsora de las Escuelas.

Matrícula del Curso 1928-1929

Escuelas Graduadas	Alumnos.	76
Escuela Especial de Solfeo y Piano	»	23
Escuela de Instrucción Militar fuera de filas	»	67
Escuela de Artes y Oficios	»	130
Escuela Especial para obreros mayores de edad	»	15
	Total alumnos.	<u>311</u>

DIPLOMAS Y DISTINCIONES

A propuesta de los señores profesores se han concedido **DIPLOMA DE HONOR y PREMIOS EN METÁLICO (LIBRETAS DE LA CAJA DE AHORROS)** a los alumnos que se citan:

Premio del Ilmo. y Rdmo. Sr. Obispo de la Diócesis:

Alumno: *Narciso Carmaniu Sala.*

Premio del Exmo. Sr. Gobernador Civil de la Provincia:

Alumnos: *Narciso Peracaula Casanobas, Vicente Fuyá Vila, Manuel Deulofeu Bartrolí y José M.ª Prat Sala.*

Premio del Exmo. Sr. Alcalde de esta Ciudad:

Alumnos: *José Bartomeu Fernández y José Cabarrocas Gotarra.*

Premio del Exmo. Sr. Presidente de la Diputación:

Alumnos: *Juan Vila Bosch y Simón Sagrera Serra.*

Premio de la Cámara de la Propiedad Urbana:

Alumnos: *Félix Matamala Teixidó y José Ferrer Culubret.*

Premio de la Sociedad obrera "El Porvenir"

Alumnos: *Francisco Compte Lliuró y José Sureda Juan.*

Premio del Orfeo "Cants de Pàtria":

Alumnos: *Juan Serrat Suñer, Juan Pujadas Torrent, Narciso Plaja Verdaguer y Juan Coll Tomás.*

Premio del Comité del Ateneo Social Democrático:

Alumnos: *Alberto Carmaniu Sala, Angel Simón Artigas, Alfonso Coll Catalá y Alfonso García Martínez.*

AL CUADRO DE HONOR del presente curso, van incluidos los distinguidos alumnos de las Escuelas Graduadas, *Bienvenido Masergas Galcerán, José Panosa Gasull, Eusebio Colonier Rigau, José M.ª Mont Vilá, Carlos Carné Pinsá y Agustin Torrent Casademont.*

Gerona, Julio de 1929.

EL PRESIDENTE,
Juan Carrús Brú

EL JEFE DE ESTUDIOS,
Antonio Cusell, Pbro.

Segons el còmput de l'ajuntament de les escoles de Girona i els seus efectius, ens podem fer una clara idea de la distribució de nens escolaritzats als diferents centres privats i públics. La font de les següents dades: una peça del lligall 37 4 M-V, de l'arxiu de l'Ajuntament de Girona, que tant bé cuida Ramon Alberch:

Alumnes d'ambdós sexes que en data 19 de Maig de 1936 reben ensenyament en les diferents Escoles de Girona

<u>Nom de l'escola</u>	<u>Nens</u>	<u>Nenes</u>	<u>Total</u>
Grup E. Joan Bruguera	246		
Id. pàrvuls	79	57	136
Grup Escolar Ignasi Iglésies (amb pàrvuls)	120	136	256
Grup E. Botet i sisó	109	57	166
E. Munic. Puja-da St Martí	43		43
E. Munic Pont M.	35	35	70
Id Id Eiximenis		225	225
Id. id. Prat de la Riba		102	102
Id. id. pàrvuls	13	41	54
id. id. Ramon Turró		114	114
id. id. pàrvuls	22	24	46
TOTAL	667	791	1458
z Esc. d'Assist Social	125	112	237
id Ateneu Soc. Democ.	110		110
<hr/>			
Mútua esc. B. Rexach (nord)		275	
id. id. Font Major		119	394
Mútua Escolar Gerundense, carrer Claveria	272		272

Apostolat de l'oració			
c. Mercè	210		210
Mútua escolar Eiximenis, c) Beates	210		210
	4		
Mútua Escola Basmitjà, Plaça Catedral, 8		201	201
Mútua Escola Balma, c) Barcelona, 21		330	330
Mútua escolar Galiana, Plaça Catedral, 8		103	103
Instrucció Po- pular S.A., Hig- dia	430		430
TOTAL GLOBAL	1314	2026	3340

		<u>Resum</u>	
Escoles Municipals	667	791	1458
Escoles Religioses	912	1123	2035
id. Assistència Soc.	125	112	237
id. At. Des. Soc.	110		110
	1314	2026	3840

El cens escolar de 1930, segons la mateixa font, havia estat de 3.627. Una altra estadística municipal (certificat, borrador, al Lligall d'Escoles 37-4 de l'arxiu Municipal de Girona) especifica que en data de desembre de 1937 el cens escolar de Girona ciutat és el següent, tinent en compte que de les escoles a continuació indicades les escoles Sakunin i la "Cimer dels nios" pertanyien a la Generalitat i la resta (sic) a l'Estat:

El cens escolar és exactament de: 4077 infants

La capacitat de les escoles que funcionen a Girona és:

Grup Ignasi Iglésies.....	300
Id. Bakunin.....	300
Id. Ciner dels Rios.....	370
Id. Burruti.....	370
Id. Prat de la Riba.....	200
Id. Carles Marx.....	600
Id. Ramon Turró.....	200
Id. Joan Bruguera.....	500
Id. Siximenis.....	300
Id. Maurín.....	300
Id. Font Major.....	150

3.490 places

No cal ser una espasa per endevinar que els locals escolars estan sobre-poblats ja que matemàticament hi ha un dèficit real de quasi 600 places escolars.

Sempre segons les mateixes fonts (full 3), lligall Escuelas 37-4, a.G.) el nombre de mestres nomenats pel CENU en iniciar-se la revolució va ser de 14 a la ciutat de Girona

2	Arbúcies
1	Bordils
1	Cassà de la Selva
1	Sta Coloma (Farners de la Selva)
1	Fontcoberta
3	Anglès
1	Llagostera
1	Fonts de l'acalm
1	Quart
4	Salt
2	Amer
1	Banyoles

1. Llista
2. Vilafranca.

Alguns dels noms són de Vilafranca, d'altres de la zona de Vilafranca
amb els següents:

Roser Gómez Sagrera.	Girona
Angels Llinàs Martín	"
Josep Valls Palmada	"
Jaume Coquard Sala	"
Francesca Plans Llagostera	"
Josep Pou Modéna	"
Pulí Corredor Vidal	"
Josefina Dalmau Norat	"
Julia Serra Geis	"
Francesc Pujolar Riera	"
Antònia Adroher Mascual	"
Josep Colobran Masmiquel	"
Llorenç Masgrau Hortal	"
Joan Monells Ayats	"
Francesc Tàrienes Arenes	Arbucies
Dalmau Boix Vila	"
Fere Gibert Prim	Bordils
Concepció Ferrer Nogués	Cassà de la Selva
Elvira Guasch Font	Franers de la Selva
Llibert Puig Apel	Fonrcoberta
Anton Masergas Ronas	Anglès
Narcís Auguet Pujol	"
Loreto Gabau Massana	"
Vicenta Botarra Pomar	Llagostera
Teresa Pita Corominas	Fonts de Sacalm
Xavier Llinas Martón	Quart